

Jordi Garcia Jané. Màrqueting per a éssers humans: entrevista a Marià Moreno • Conxita Comamala Espona. Grups de Consum de productes ecobiològics: cooperatives o associacions • Maite Darceles. Cap a nous marcs conceptuals que superin la planificació • Perfecto Alonso. L'externalització dels serveis d'ajuda a les persones • Josep Parcerisa. L'estructura de capital de la cooperativa agrària amb secció de crèdit • Alfonso Vázquez. Innovar en la crisi? • Jordi Garcia Jané. Algunes consideracions sobre la crisi i l'economia solidària • Jordi Valls i Olivé. Cooperativisme i crisi industrial • Daniel Jover. Crisi de la globalització, oportunitat per a una vida bona i justa • CEPES. Propostes per potenciar el teixit empresarial de l'economia social i combatre els efectes de la crisi en aquest teixit • Fòrum del Mont-Blanc. Resposta a la crisi financera? • Daniel Jover. Introducció a "El Treball: Utopia Quotidiana" • Ramón Fernández Durán. Adéu a un molt bon amic i company: Antonio Estevan • Rubén G. Prieto. Caminant amb Castoriadis • Sílvia Jove Gran. "Estrategias de la imaginación"

Les fotos que il·lustren aquest número 23 són d'Esther Navalón Wamba

Consell de redacció:

David Pérez, Héctor Galvany, Jordi Garcia, Jordi Panyella, Josep Parcerisa, Jordi Via, Ester Vidal, Mercè Fluvià, Josep M. Gasch, Mireia Franch, Verònica Platas, Daniel Jover, Jordi Valls.

Coordinació:

Jordi Garcia - L'apòstrof, SCCL

Maquetació, traducció i revisió lingüística:

L'apòstrof, SCCL

Impressió i enquadernació:

Gramagraf, SCCL

Edita:

Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya

Redacció, publicitat i subscripcions:

Telèfon: 93 318 81 62

Carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona

federacio@cooperativest treball.coop

www.cooperativest treball.coop

Amb el suport de l'Institut per a la Promoció i la Formació Cooperatives

D.L. B - 29.642/97

Revista impresa en paper 100% reciclat

Í N D E X

Presentació 3

Entrevista

Màrqueting per a éssers humans:
entrevista a Marià Moreno
Jordi Garcia Jané 7

Pre-textos

Grups de consum de productes
ecobiològics: cooperatives o associacions
Conxita Comamala Espona 13

Cap a nous marcs conceptuals que
superin la planificació
Maite Darceles 19

Textos

L'externalització dels serveis d'ajuda
a les persones
Perfecto Alonso 23

L'estructura de capital de la cooperativa
agrària amb secció de crèdit
Josep Parcerisa 33

Dossier: crisi

Innovar en la crisi?
Alfonso Vázquez 51

Algunes consideracions sobre la crisi
i l'economia solidària
Jordi Garcia Jané 57

Cooperativisme i crisi industrial
Jordi Valls i Olivé 63

Crisi de la globalització, oportunitat
per a una vida bona i justa
Daniel Jover 69

Propostes de CEPES
CEPES 75

Resposta a la crisi financera?
Fòrum del Mont-Blanc 83

Contextos

Introducció a "El Treball: Utopia
Quotidiana"
Daniel Jover 87

Adéu a un molt bon amic i company:
Antonio Estevan
Ramón Fernández Durán 105

Caminant amb Castoriadis
Rubén G. Prieto 109

Ressenyes

"Estrategias de la imaginación"
Silvia Jove Gran 119

Recomanacions

Llibres i webs varis 121

Dibuixos

Ferdinand
Martí Pey 56, 74, 108

Presentació

Màrqueting per a éssers humans

Jordi Garcia entrevista Marià Moreno, ben conegut en el món cooperatiu català, a propòsit del seu darrer llibre *Marketing para seres humanos*, escrit juntament amb Mauricio Oppenheimer. L'entrevista vol aprofundir el contingut del llibre utilitzant com a fil conductor els conceptes principals de l'obra: llibertat econòmica, construcció de comunitats, perdurabilitat de l'empresa, espais compartits o transformació de la transacció comercial en acord humà.

Grups de consum de productes ecobiològics: cooperatives o associacions

En aquests darrers anys, han sorgit arreu de Catalunya moltes cooperatives i grups de consum de productes agrobiològics. Conxita Comamala ens explica les seves principals característiques, així com les diferències que, al seu parer, existeixen entre el model cooperatiu genèric i el que segueixen aquestes associacions de consum de productes ecològics.

Cap a nous marcs conceptuals que superin la planificació

Les organitzacions acostumen a separar coneixement i acció o, dit d'una altra manera, primer planifiquen uns objectius i tot seguit actuen conforme al pla establert per tal d'aconseguir-los. Sovint passa, però, que, sent activitats complexes, al llarg dels processos va sorgint imprevistos que al final fan allunyar l'objectiu assolit de l'inicialment marcat. Per evitar-ho, Maite Darceles, consultora i gerent de GARELA, proposa construir marcs conceptuals que permetin orientar l'acció social sense dissociar pensament i acció.

L'externalització dels serveis d'ajuda a les persones

El creixement del sector dels serveis d'ajuda a les persones des de la instauració de la democràcia ha forçat les entitats socials que s'hi dediquen, com ara les cooperatives d'iniciativa social, a professionalitzar la gestió i reinvertir els excedents en la pròpia activitat. Perfecto Alonso analitza aquest procés i desmunta alguns dels tòpics que circulen a l'entorn de la suposada lentitud en la gestió, la poca qualitat dels serveis o l'escàs "múscul financer" de les entitats d'economia social del sector.

L'estructura de capital de la cooperativa agrària amb secció de crèdit

Josep Parcerisa analitza de manera rigorosa les diverses modalitats de finançament de les cooperatives agràries amb secció de crèdit, les quals es basen en la combinació de tres fonts de finançament –l'autofinançament, el finançament per part dels socis i el finançament aliè–, així com les repercussions que l'adopció d'una estructura de capital o una altra comporta sobre els socis i sobre la mateixa cooperativa.

Dossier: Crisi

La crisi econòmica comença a colpejar amb força, també a les cooperatives i altres empreses de l'economia social. Com afrontar-la, i fins i tot com aprofitar-

la, des del sector? Alfonso Vázquez, Jordi Garcia, Jordi Valls i Daniel Jover ens donen pistes sobre la manera de fer-ho partint de perspectives diferents però fàcilment complementàries. Completen el dossier dos documents amb més propostes: el de CEPES i el del Fòrum del Mont-Blanc.

Introducció a “El Treball: Utopia Quotidiana”

Reproduïm la introducció al llibre d’Ettore Gelpi, *El trabajo: utopia cotidiana*, escrita per Daniel Jover. Gelpi va ser un gran animador cultural i agitador intel·lectual italià. En la seva obra i també en aquest llibre, educació, economia, cultura i política apareixen imbricades amb tota naturalitat. Com observa Jover a la introducció, *El trabajo: utopia cotidiana* és una aposta per concebre el treball humà com una utopia quotidiana capaç de generar el ben-estar tant personal com social.

Adéu a un molt bon amic i company: Antonio Estevan

En el nexa anterior, Daniel Jover entrevistava junts José Manuel Naredo i Antonio Estevan, dos dels més importants investigadors sobre economia ecològica de l’Estat espanyol. Pocs mesos després, Antonio Estevan va morir víctima d’una llarga malaltia. Per això, ens ha semblat oportú reproduir en aquest número el recordatori pòstum escrit per Ramón Fernández Durán, company de lluita i de reflexions d’Antonio, en què repassa la seva trajectòria militant.

Caminant amb Castoriadis

A punt de tancar aquest número, ens va deixar també Rubén G. Prieto, vell conegut de molts cooperativistes de casa nostra. Rubén era uruguaià, fill d’exiliats republicans espanyols, impulsor de mil i un projectes llibertaris, ecologistes i d’economia solidària, i ànima de l’anomenada Comunidad del Sur. Hem volgut recordar-lo oferint-vos el que potser va ser el darrer escrit seu publicat, en què desgrana les reflexions d’un altre gran intel·lectual i activista, Cornelius Castoriadis, en les converses que van mantenir tots dos durant la visita a Montevideo que aquest va fer a la tardor de 1993.

“Estrategias de la imaginación”

Sílvia Jove ens parla del darrer llibre escrit per Alfonso Vázquez i publicat per Grànica, *Estrategias de la imaginación*, una crida a la innovació a través del desig. Per a l’autora, “la llibertat amb què Alfonso Vázquez planteja les bases d’una nova realitat social és tot un regal”.

Fotos

Les fotografies que il·lustren aquest número són obra d’Esther Navalón Wamba i retraten el procés de treball d’una impremta. Valgui com a homenatge a uns treballadors, els impressors, que històricament van ser l’avantguarda del moviment obrer, i a un ofici, el de les arts gràfiques, imprescindible perquè les idees viatgin i creixin.

Dibuixos

Martí Pey ens ofereix tres dibuixos sobre els esports, un món prou conegut per tot-hom però sobre el qual ell diposita una mirada insòlita. Amb el seu humor habitual, en Martí dibuixa un tennista i una arquera ben especials, i uns jugadors de bàsquet als quals els surt un aliat que no s'esperen.

Màrqueting per a éssers humans

Entrevista a Marià Moreno

Jordi Garcia Jané

Marià Moreno és prou conegut en el món cooperatiu català. És soci-gerent de Grup Integral, vocal del Consell Rector de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya i president d'Aposta Escola de Cooperativisme. El 2003, va escriure, juntament amb Anastasi Pérez, *La innovació a les petites empreses catalanes: Les cooperatives de treball*, un extracte de la tesi doctoral presentada a la UPC, on s'estudia la innovació empresarial en la petita empresa catalana i en el sector específic de les cooperatives de treball. Quatre anys després, el 2007, i aquesta vegada amb Mauricio Oppenheimer, ha escrit *Marketing para seres humanos*, publicat en dues edicions, una d'Editorial Sudamericana i l'altra de Díaz de Santos. Entorn de les propostes d'aquest darrer llibre parlem amb ell.

El vostre llibre es titula *Marketing para seres humanos*. Així doncs, el màrqueting actual no està pensat per als éssers humans?

Cal considerar qui són els autors del llibre. D'una banda, tenim en Mauricio Oppenheimer, un catedràtic de màrqueting uruguaià amb un gran prestigi personal i professional. Ell desenvolupa la seva activitat en empreses capitalistes, el marc normal o habitual d'allò que tots tenim entès per màrqueting. D'altra banda, jo sóc el coautor i estic

clarament connotat –i m’agrada estar-ho– per la defensa de determinats plantejaments que han de superar el que s’està fent avui dia. El resultat d’això és un llibre en què no hi ha cap crítica formal al plantejament del màrqueting actual, sinó una proposta que, de manera implícita, critica la situació actual. La suma de tots dos és un llibre que postula un màrqueting que sigui acceptable per als éssers humans perquè esperona o desenvolupa el millor de la seva humanitat.

Una obra, certament, ambiciosa, que supera amb escreix l’àmbit del màrqueting per parlar de l’empresa en general.

És veritat, altres ja ens ho han dit, que el llibre transcendeix el màrqueting i que s’hauria de dir *managing* o, fins i tot, empresa humana. Es tracta d’una crítica que hem acceptat; teniu raó: el llibre no tracta només de màrqueting, sinó de buscar un espai on els éssers humans puguin desplegar econòmicament la seva humanitat. L’objectiu últim de la nostra proposta és humanitzar l’economia.

Ara em cenyiré, però, al màrqueting. El màrqueting comporta un venedor, un producte i un comprador. Quin arquetip de comprador hi ha implícit en aquest màrqueting per a éssers humans que proposeu?

Un comprador que vol saber per a què més serveix el producte que li volem vendre. Un consumidor que s’adona que, quan compra una camisa en una botiga, està sancionant positivament diverses coses: el fabricant de la camisa –que té en compte què passa amb el medi ambient quan està fent aquesta camisa–,

i també el venedor de la camisa –com és la botiga i com està contribuint al territori–. És un comprador que està d’acord que es guanyin diners, però que també vol que aquest benefici no serveixi exclusivament per alimentar els dividends d’uns accionistes remots. És un comprador que veu el producte i tot el seu entorn i que està d’acord a formar-ne part si respon a unes actuacions que podrien entrar en l’àmbit del que podríem anomenar empresa responsable –sense que vulgui posar etiquetes–, d’una empresa que potencia el territori i no és depredadora. Per tant, és un consumidor que fa preguntes.

Però avui dia aquest consumidor és minoritari...

No tant com sembla. Arreu d’Europa i també a Espanya reacciona no comprant a una empresa que sàpiga que malmet el medi ambient. Això és un fet. O si sap que una empresa ha ferit un territori, doncs no li compra, i en tenim exemples propers. Per tant, és un consumidor que, quan té informació, actua, tot i que en aquest moment encara és reactiu. Pensem que el gran tomb vindrà quan aquest consumidor sigui proactiu, quan aquesta reacció es converteixi en acció. Però les bases ja estan posades, ja tenim un consumidor que està atent a més coses que el producte. Per això fem una crida a l’empresa perquè sigui protagonista d’aquest fenomen emergent i aprofiti l’oportunitat perquè el consumidor li tingui una fidelitat global.

El màrqueting per a éssers humans és l’expressió econòmica de la llibertat de les persones, afirmeu. Podries desenvolupar aquesta idea?

L’objectiu últim de la nostra proposta és humanitzar l’economia.

Una proposta central del llibre és la creació de comunitats. Descriu la comunitat com un espai en què qualsevol persona hauria de voler caminar perquè tothom sent que està rebent un bon tracte. Doncs bé, una condició necessària per crear comunitat és la llibertat. Per tant, si ens imaginem un consum en què lliurement faig les meves eleccions perquè hi ha un marc de llibertat per fer-les, si jo puc imaginar

això, llavors puc afirmar que estaré exercint la llibertat econòmica. És a dir, la llibertat econòmica és la llibertat real del consumidor d'eleger en un marc que no està creat per retenir-lo, sinó perquè pugui exercir la seva llibertat. Nosaltres parlem de la llibertat i diem: "llibertat per entrar i llibertat per sortir". Ens atrevim a fer una proposta econòmica a les organitzacions empresarials i a parlar de llibertat amb consciència. En el marc del que estem treballant ara, fem reflexionar les organitzacions sobre si d'alguna manera estan coartant la llibertat de totes les persones. Llavors, es produeixen reflexions sobre la llibertat, perquè l'acte de fidelitat ha de ser un acte lliure. És a dir, només quan aquest consum es produeixi des d'aquesta llibertat, en veritat podrem parlar de llibertat.

No obstant això, podríem dir que, perquè hi hagi una comunitat, a banda de la llibertat, també hi ha d'haver solidaritat i igualtat de drets, ja que cohesionen la comunitat. Però sembla que vosaltres no veieu aquests conceptes com a centrals...

El concepte de solidaritat sí que el despleguem quan parlem de la comunitat com a comunitat de valor, tractant de

superar el ja clàssic de la cadena de valor. Diem que la cadena uneix però també provoca conflicte. Per tant, traduïm el

concepte de solidaritat propo- sant l'optimització enfront de la maximització. Considerem que la maximització, que prové de la teoria liberal clàssica sobre l'agent racional, no és sostenible i que els membres de la comunitat s'han d'adonar que hi ha un valor que s'ha de crear entre tots –consumidors i fabricants– i que

no podran fer prosperar aquella comunitat si cadascú tracta d'endur-se tot el valor. Si cadascú pren el valor que aporta, no queda res per a la comunitat. Hem de reconèixer que a l'obra no li hem donat la perspectiva solidària, però sí que s'hi diu que la creació de comunitat exigeix clarament que jo sigui conscient que creo un valor i que no el retiro del tot d'aquella comunitat.

Pel que fa a la igualtat, és veritat que no està present en el nostre plantejament. No és que no ens hagi preocupat, però en la comunitat econòmica que explorem, el concepte d'igualtat s'hauria de crear, determinar què entenem per igualtat, perquè la posició de cada persona que està cridada a constituir la comunitat és diferent. La posició del comprador és diferent de la del productor, de la del propietari o de la persona empleada. És una comunitat que en principi no disposa d'elements de cohesió política, sinó que ve donada per una convergència de valors, per una satisfacció d'interessos materials, acompanyada per la satisfacció d'altres tipus d'interessos de caràcter intangible.

La vostra proposta parteix de considerar que la finalitat de l'empresa

Descriu la comunitat com un espai en què qualsevol persona hauria de voler caminar perquè tothom sent que està rebent un bon tracte.

no és maximitzar els beneficis, sinó la perdurabilitat.

Això és claríssim. Observant comunitats amb èxit ens hem adonat que es tracta de comunitats que perduren, no hi ha cap altre objectiu més enllà de la perdurabilitat. Obtenir beneficis és absolutament necessari i indiscutible, però per tal d'assolir la perdurabilitat. Per ser perdurable no has de maximitzar sinó d'optimitzar, tenir en compte altres elements que el màxim benefici, com ara la satisfacció del client, la de la teva gent... D'alguna manera, es tracta no d'entrar en una idea de repartiment, sinó d'atendre el que és necessari en cada cas. I això s'oposa a maximitzar, que diu que, entre tots els agents implicats en l'empresa, només un és important, l'accionista. No oblidem que maximitzar significa alhora minimitzar i cap comunitat no es construeix així.

Però la tendència dominant en la gestió empresarial des dels anys noranta és que l'objectiu de tota empresa és maximitzar el valor de l'accionista, just el contrari de la perdurabilitat. Malgrat la crisi actual, no sembla que hi hagi d'haver alteracions substancials sobre això. Les empreses més importants seguiran en mans de grans propietaris o bé de petits inversors anònims que, en tots dos casos, no tenen altre interès que obtenir el màxim benefici a curt termini.

Aquests dies estem llegint moltes veus que critiquen la maximització com a objectiu. Ha quedat clar que un responsable directe de la crisi ha estat l'avarícia per maximitzar. Des d'aquest punt de

vista, la crisi podria ser una oportunitat per implantar altres models de gestió i, com més violenta sigui, més possibilitats

hi haurà de canviar els models actuals. Sento, doncs, un optimisme moderat; no dic que la crisi posa fi al sistema però enterra la revolució neoconservadora de Reagan i Margaret Thatcher, i això és una bona notícia.

La llibertat econòmica és la llibertat real del consumidor d'elegir en un marc que no està creat per retenir-lo, sinó perquè pugui exercir la seva llibertat.

També parleu de generar un vincle ampli amb els

treballadors. A què us referiu?

Als intangibles. Per exemple, un vincle ampli és aquell que s'estableix quan una persona pensa en la seva empresa i veu que l'empresa sempre el considera com això, com una persona. Jo no sols tinc necessitats com a treballador, les meves necessitats són com a persona. Llavors, quan això es dona, la persona directament desenvolupa un vincle que és més ampli que l'establert pel binomi salari-treball.

Aquesta afirmació s'extreu de l'observació dels grups humans d'èxit, sigui una família, un club esportiu o una agrupació que tira endavant un projecte social. Sempre hi trobem un factor comú: tots els que hi participen reconeixen que el vincle no és destruirà. Pensem, per exemple, en una colla castellera. S'acostuma a pensar que és un grup de persones que s'aplega per construir un castell. El fan i ho celebren, sembla que sigui aquest el vincle que els uneix. Però no és així. El flux material de la relació no és més que un pretext per desplegar una gran quantitat de vincles que són de naturalesa immaterial: el sentit de pertinença, la confiança, el fet de no caminar sol... Les empreses que declaren que l'objectiu per a aquest any és no per-

dre ocupació i ho aconsegueixen, aconseguiran també que les persones que treballen a l'empresa pensin que realment aquesta els ha considerat com a persones i desenvoluparan un vincle més ampli. En canvi, aquelles empreses que, malgrat la crisi, determinin que el 10% de rendibilitat és sagrat i que s'ha de mantenir encara que impliqui acomiadar, posem per cas, el 20% de la plantilla, no establiran cap vincle.

Naturalment, encara que no sigui suficient, el vincle material, que anomeno "flux material de la relació", és molt important. Tornant a la colla castellera: si aquesta no fos capaç de fer cap castell ja no hi hauria vincle. Si el producte no satisfà les necessitats del consumidor, no hi ha res a fer. Però hem de canviar aquesta manera estreta de veure només el binomi material de la relació, el salari-treball, producte-preu, subministrament-factura... La nostra proposta vol transcendir tot això per tal de superar l'economia liberal clàssica, que no deixa lloc per a la humanitat.

Insistiu en la necessitat de transformar la transacció comercial en un acord humà, un canvi que proposeu que es valida quan els actors que hi intervenen estarien disposats a canviar de rols en l'acord. Això ho veig molt clar en els rols proveïdor-client, però en canvi tinc els meus dubtes sobre la seva viabilitat en una relació salari-treball. Dubto que el director general o l'accionista principal d'una gran empresa estigui disposat a intercanviar el seu rol en un acord quan l'altra part és el treballador...

Hi ha empreses que fan esforços importants per millorar la situació dels

seus empleats. No sé si els seus propietaris han fet l'exercici de posar-se en la pell dels seus treballadors, però alguns apliquen mesures de millora constant. I tot això vol dir posar-se una mica en la pell de l'altre, un exercici que cada vegada s'haurà de fer més. No diem que tothom hagi de cobrar igual, però sí que tothom ha de rebre un tracte digne. I anem més enllà, i diem que una organització ha de ser capaç d'oferir un projecte a cada persona que s'adigui a la seva situació i al seu paper dins l'organització.

Reemplaçar el concepte de cadena de valor entre comprador i venedor pel d'espai compartit implica revisar la dita clàssica que diu que "el client sempre té raó"?

És clar, perquè pensar que "el client sempre té raó" suposaria maximitzar la posició del client. Ens hem d'esforçar perquè els productes que oferim als nostres clients proporcionin una satisfacció global i holística, i perquè el client tingui veu. Una proposta que està implícita en el llibre és la desaparició de l'actual concepció dels centres d'atenció al client. Pensem que caldria reemplaçar-los per un concepte radicalment diferent basat en la comunicació persona a persona.

... Pel màrqueting relacional?

Sí, però aquí hi ha hagut una perversió. El centre de relació amb el client està concebut com un centre d'atenció-barra, on es tracta de parar el client de la manera que sigui. Una vegada que em van preguntar què opinava dels centres d'atenció al client, vaig contestar: "Exactament el mateix que el que opina el client!" En comptes de la noció de barre-

Si cadascú pren el valor que aporta, no queda res per a la comunitat.

ra, nosaltres propugnem la de cristallera. Quan el client té un problema, busca algú de l'organització per tenir com a referència. El client es pot fer càrrec que aquesta persona no li pugui resoldre el problema, però no que se'n desentengui, que és el que sol passar. Hi ha bones experiències per aprendre'n. Per exemple, un petit banc alemany va obrir un centre d'atenció al client en què els empleats han d'estar atents a resoldre el problema, no a parar-lo. Així, les perspectives de confrontació baixen perquè el client se sent veritablement atès.

La vostra proposta considera centrals la llibertat, la transparència, l'honestat i la participació. Aquests valors, a tu i a mi que som cooperativistes, ens sonen. Quina diferència hi ha entre crear una comunitat i crear una cooperativa?

Si pensem que una cooperativa es desplega d'acord amb els seus principis, conclourem que es tracta d'una formulació empresarial més propera que les altres a la noció de comunitat.

Mirem-ho al revés. Creus que la forma òptima, per a una empresa convencional, de formar comunitat desemboca a reconvertir-se en cooperativa?

Aquí hauríem de respectar els accionistes, que juguen un paper determinant. Però és cert que el desenvolupament de fórmules comunitàries porta a desenvolupar fórmules cooperatives, amb independència de les formulacions jurídiques. En el llibre fem una crida a la cooperació, que és el ciment de la comunitat. De manera que sense cooperació

no hi ha comunitat, es tracta d'una condició necessària. Actualment treballem amb una societat anònima i no crec que el projecte de crear comunitat, d'acord amb els plantejaments del llibre, la porti a cap règim particular. El que sí que es produeix és un increment molt intens de la participació, amb totes les conseqüències que puguin derivar-se.

Obtenir beneficis és absolutament necessari i indiscutible, però per tal d'assolir la perdurabilitat.

Quina és la metodologia per construir comunitats?

El llibre parla de camins, però no és una obra de management que indiqui els passos concrets que s'han de seguir. Posteriorment, sí que hem explorat com fer tot el que explicàvem, associant-nos Grup Integral amb una consultora no cooperativa, que és Augere y Asociados. Aquest marc per construir comunitats l'anomenem *building communities*. En essència, per construir comunitats es necessita una clau de pas, que hem generat, i això ho fem amb una metodologia molt concreta basada en la identificació del que hem anomenat els "dotze eixos constructors de comunitat". Afirmem que hi ha dotze elements –la llibertat n'és un– que tenen la capacitat de construir una comunitat. La hipòtesi és que si jo sóc capaç de tirar endavant els dotze eixos, el retorn és una comunitat construïda. En aquest moment hi ha cinc projectes de comunitat en marxa i l'any que ve n'hi haurà més.

Grups de consum de productes ecològics: cooperatives o associacions

Conxita Comamala Espona

Dins del concepte genèric de grups de consum o grups de compra de productes ecològics, entre ells les cooperatives de consum de productes ecològics, a Catalunya, s'engloba un seguit d'agrupacions constituïdes per persones que opten voluntàriament per exercir un altre model de consum. Un model conscient, responsable, ètic, crític, sostenible; un consum que respondria als conceptes bàsics de les 3 R de l'ecologisme:

- Reduir (embolcalls, productes d'un sol ús).
- Reutilitzar aquell material o objecte

que, un cop perd la seva utilitat principal, pot tornar a ser utilitzat amb una altra finalitat, sense haver de ser transformat ni modificat en la seva essència.

- Reciclar aquell material o objecte que, un cop ha estat utilitzat, pot ésser sotmès a un tractament que el transformi en un nou material o objecte, no necessàriament amb la seva forma original, com per exemple els envasos de vidre.

Un consum socialment transformador que passa necessàriament per un treball individual de presa de consciència, per

una banda, i, per l'altra, d'un treball col·lectiu de modificació de la societat.

Aquests grups constitueixen un teixit associatiu divers, en què coexisteixen diferents corrents de pensament i graus de compromís social; comparteixen l'afinitat del respecte al medi i la preocupació per la pròpia salut, i uns principis i objectius basats en la cooperació i en les premisses ideològiques que engloba el concepte d'agroecologia, que comporta elements de transformació econòmica i social (producció a petita escala i distribució local garantint l'autonomia del pagès/esa i la sobirania alimentària), independentment de la forma jurídica sota la qual estan agrupats.

Comparteixen una àmplia terminologia per referir-se, molts cops, a un mateix concepte, terminologia específica que de vegades pot emmenar a qualsevol persona, aliena, a una certa confusió per comprendre, exactament, del que s'està parlant quan es refereixen a cooperatives de consum de productes ecològics.

Seria força interessant estudiar el context històric, econòmic i social que va propiciar que tres de les quatre úniques cooperatives de consum de productes ecològics que són membres de la coordinadora Ecoconsum i que de fet la van constituir, siguin les més antigues de Catalunya, però aquesta anàlisi queda en reserva per una altra ocasió.

L'existència a Catalunya de la coordinadora catalana de cooperatives de consumidor/es responsables de productes ecològics, Ecoconsum, data de la dècada dels 80. Amb la forma jurídica d'as-

sociació, aplega actualment entre 18 i 20 d'aquests grups de consum; la imprecisió respon al ball de números de les fonts consultades. D'aquests grups, 14 són associacions, dues de les quals funcionen organitzativament com una cooperativa però no han legalitzat la forma jurídica, i 3 han sorgit d'una de les cooperatives de consum de les 4 que en formen part. Aplega 970 unitats de consum segons les dades que es poden consultar al seu web i edita en format electrònic el Butlletí dels grups de consum eco-

biològics de Catalunya, TROC, regit per un Consell de Redacció que possiblement representi la varietat casuística dels grups que aplega al seu si, el qual defensa el principi de coherència vers el respecte al planeta, coherència independent de la forma organitzativa que cada grup tingui.

És difícil trobar dades que concretin el nombre exacte de grups de consum o grups de compra existents a Catalunya, el que és pot afirmar és que la coordinadora contribueix a fer visible aquest moviment en diferents fòrums al mateix temps que es converteix en un referent per a altres grups, en forma part o no.

Molts d'aquests grups funcionen sota la filosofia de cooperativa, però no s'han constituït com a tal. Solen ser reduïts, 30 unitats de compra com a màxim, i estan coordinats en xarxa més o menys formal, de tal manera que es genera un flux d'informació que permet, entre d'altres coses, accedir als productors que ja s'han guanyat un espai per la qualitat i les garanties dels

Aquests grups comparteixen el respecte al medi i la preocupació per la pròpia salut, i uns principis i objectius basats en la cooperació i en les premisses ideològiques de l'agroecologia.

TROC Butlletí dels grups ecobiològics de Catalunya				
	ecoconsum	Anys de funcionament	Característiques de la cooperativa	
Són les més antigues	Recent creació (comparat amb les altres 3)	25 anys constituïda 10 anys amb local propi 30 anys funcionant	Cooperativa de consum amb botiga de venda al detall, oberta al públic; amb personal contractat. 120 famílies associades	Socis implicats en la gestió de la botiga.
	El Rebost sccl, de Girona (comarca Gironès) no disposa de web propi	cooperatives des dels seus orígens S'hi aproxima	Cooperativa de consum amb botiga de venda, al detall, oberta al públic; amb personal contractat. 150 famílies associades	Permet que més gent pugui accedir a aquests productes.
Era l'única a Barcelona (Sants)	Germinal, sccl (actualment amb 4 grups més) (comarques: Barcelonès i Vallès Occidental) disposa de web propi	Constituïda des dels seus inicis (14 anys aprox.) per un grup de 30 persones.	Cooperativa <u>autogestionària</u> de base assembleària que desenvolupa el consum alternatiu partint de l'economia social i l'ecologia. Sense botiga. Cap assalariat. Treball voluntari.	Grups < 30 persones. Si creix, s'intenta formar-ne un altre de nou. Tothom hi participa. Repartiment de les feina a fer.
Creació recent (comparat amb les altres 3)	Cydonia, sccl (Barcelona ciutat) disposa de web propi	Com a grup, 10 anys (gent dels barris de Poble Nou i Clot) coop constituïda el febrer del 2002	Cooperativa de consum ecològic i responsable. Sense botiga.	

Font: www.iillacrua.cat - Entrevista amb l'Albert Ferré de Germinal i elaboració pròpia.

seus productes preferentment locals i de temporada, evitant l'impacte ecològic del transport que provoquen els circuits llargs de comercialització i afavorint el desenvolupament del territori potenciant els productes de temporada i evitant, tant com sigui possible, els intermediaris amb la intenció d'incidir en el canvi del model de comercialització dels productes que consumeixen. Als criteris de compra hi afegeixen, a més a més, el compliment d'aspectes ètics, ecològics, socials, econòmics i solidaris en el processos de producció i de distribució, comprant, en la mesura del possible, als productors, manipuladors o distribuïdors que els compleixen, i modificant així el model de consum.

De l'entrevista realitzada a un membre de Germinal, sccl, optar per la forma jurídica de cooperativa els va permetre participar visiblement en l'economia social, desenvolupant un projecte que qüestionava el model de producció i de consum que s'anava imposant, un model que assumeix un compromís amb la societat i que defensa el dret a decidir lliurement. Els ha servit, també, diu, per poder organitzar actes públics legals (segons cada moment històric) i estar presents a la vida pública associativa a través d'activitats de pressió social i mobilització ciutadana; però també opina que això no treu que les persones que a títol individual s'organitzen per un consum bàsicament alimentari, no els fa cap falta constituir-se com a cooperativa perquè l'interès principal rau a satisfer els seus interessos vers la salut sense entrar en més consideracions.

L'existència a Catalunya de la coordinadora catalana de cooperatives de consumidors/es responsables de productes ecològics, Ecoconsum, data de la dècada dels 80.

Siguin o no cooperatives constituïdes, s'organitzen internament en grups de responsabilitats o comissions de treball o grups de treball o... (la terminologia és àmplia) per dur la gestió econòmica, fer permanències rotatives per preparar i lliurar les comandes setmanals, seleccionar els proveïdors i vetllar pel control de qualitat dels productes, acollir els nous socis i sòcies, potenciar les relacions amb l'entorn, netejar el local, etc.

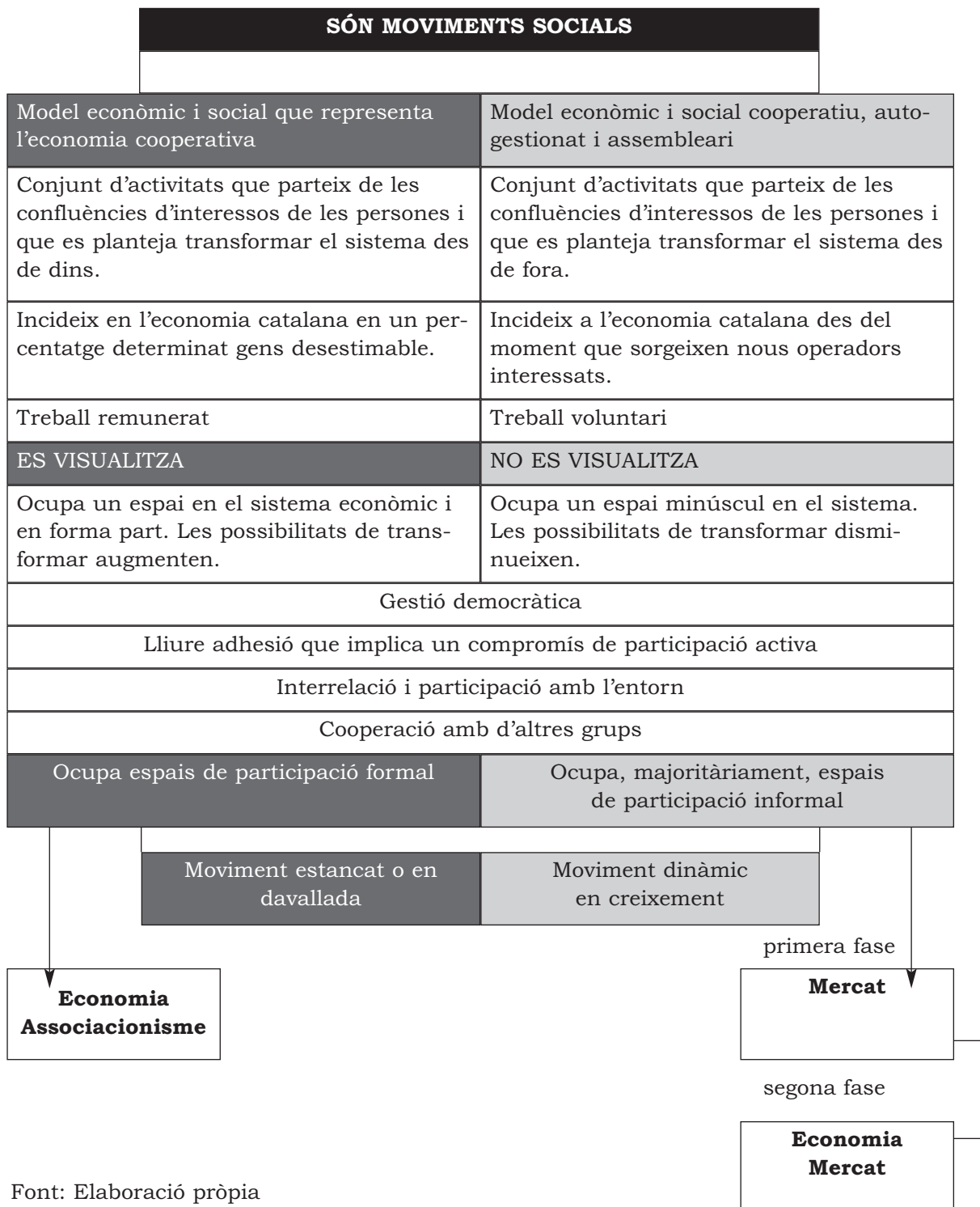
Fer un consum setmanal, participar en alguna comissió de treball, participar en les assemblees periòdiques i abonar la quota d'ingrés i la periòdica, són alguns del compromisos que els seus membres adquireixen.

Seguint amb la comparativa iniciada al quadre anterior i basant-nos en la característica dels dos models, n'obtenim aquesta altra.

Els factors socials i democràtics de la forma jurídica cooperativa també són presents en gairebé tots els grups de consum o grups de compra, uns són empresaris i els altres consumidors, persones a la fi organitzades col·lectivament –que és antagònic d'individual–, amb uns valors específics i que participen activament en la transformació de la societat.

Pel que fa al consum, la decisió d'autoorganitzar-se i decidir què i on es compra i, per tant, què no es consumeix, ja és prou important. Exercir un consum crític és cabdal per una qüestió de futur i de transcendència social, ja sigui a través de cooperatives, ja sigui a través d'associacions. Però és possible el diàleg entre aquests dos models similars però no idèntics? Aquests és un repte que tot just s'inicia.

Quadre comparatiu entre el model cooperatiu i el model que segueixen les cooperatives de consum de productes ecològics	
<p>Model econòmic i social que representa l'economia cooperativa</p> <p>Transformació del model econòmic vigent</p> <p>Principals branques actuals Cooperatives agràries Cooperatives de consum Coop. serveis/transportistes Coop. treball associat Cooperatives de crèdit</p> <p>Font: Assignatura Economia de la Cooperació, 2007-2008, UB, Dept Teoria Economia.</p>	<p>Adhesió voluntària i oberta Voluntarietat No discriminació Responsabilitat</p> <p>Gestió democràtica persones associades Capacitat de participar i d'aportar Participació activa no basada en el capital Responsabilitat dels òrgans de gestió Sostenibilitat de la cooperativa</p> <p>Participació econòmica persones associades Contribució econòmica Creació de reserves no repartibles</p> <p>Autonomia i independència Control democràtic Independència en la relació amb tercers</p> <p>Educació, formació i informació Formació per les persones associades Informació de tot allò que els afecta</p> <p>Cooperació entre cooperatives Relació amb d'altres cooperatives Desenvolupament del moviment cooperatiu Intercooperació</p> <p>Interès per la comunitat Decisions responsables amb l'entorn Participació desenvolupament comunitari</p>
<p>Model econòmic i social cooperatiu, autogestionat i assembleari: Cooperatives de consum de productes ecològics</p> <p>Transformació del model de consum vigent a través de formes alternatives</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Propietaris 2. L'autogestió requereix del compromís i treball de tothom. No remunerat però obligatori per a un fi i un bé comú. Es treballa per la construcció d'un model de societat diferent. 3. Els possibles excedents han de revertir en el patrimoni social col·lectiu o en altres projectes autogestionaris. 4. És democràtic i de participació directa. 5. Les diferències es resolen a través del consens i no de votacions, escoltant i meditant els arguments contraris. 6. Adhesió lliure i baixa voluntària. No discriminació. 7. Participació local. <p>Font: Alejandro, Ferran (tardor 2007: TROC, p.16-17) i elaboració pròpia.</p>

Font: Elaboració pròpia

Cap a nous marcs conceptuals que superin la planificació

Maite Darceles

Com orientem individualment i socialment la nostra acció? Hi ha bàsicament dues grans actituds, tendències o corrents a l'hora de pensar el desenvolupament, l'acció. *Un corrent de pensament separa el coneixement de l'acció*; l'acció ha d'estar dirigida, pre-determinada per un procés previ de definició d'estratègia. Així, qualsevol alteració en les condicions previstes ha de conduir a modificar el procés paral·lel de definició d'estratègia.

L'altre corrent seria entendre que *el coneixement i l'acció no s'han de dissociar*, que no poden ser processos paral·lels per molt relacionats que vulguem presentar-los a través de visions

sistèmiques, sinó que coneixement –decisió– i acció han de ser pensats com a unitat indissociable. Dissociar significa que algú –sigui una persona o sigui un pla elaborat entre tots– dicta ordres a algú altre de qui s'espera que executi, mentre que la no dissociació implica que algú, des del seu coneixement, decideix i actua. He de fer notar que la diferència òbviament no està en la funció que s'assigna a cada agent, sinó que el resultat d'una forma de conducta o d'una altra serà radicalment diferent.

Entre els extrems hi ha un món de realitats; no hi ha negres i blancs, o n'hi ha, però també hi ha tot un món

de matisos grisencs. Però crec que la tradició –convertida en esquema mental bàsic que impregna les nostres maneres d'afrontar la realitat– s'ha escorat cap a un dels extrems i d'això tracta aquest article.

En aquest sentit, veiem que, quan s'intenten abordar temes complexos, la forma de pensament habitual és la que separa coneixement i acció. Aquest pensament parteix de la necessitat d'establir un objectiu, un punt d'arribada. Tenim molt ficada la idea que el primer és fixar un objectiu. I aquesta forma de conducta compleix aquesta necessitat, ja que s'articula entorn de la fixació d'un objectiu previ. Però, paradoxalment, encara que acceptéssim que haver-se de fixar una meta és imprescindible com a punt de partida –cosa que en molts casos no és així–, resulta que la dissociació entre procés executiu i procés reflexiu ho fa lent i, encara pitjor, ineficaz.

Aquesta és una forma de conducta estesa en tots els àmbits de l'activitat humana. Des de la planificació estratègica i moltes altres eines del management, fins al sistema educatiu que estructura horaris, assignatures i temaris amb l'objectiu d'arribar a aprovar la selectivitat en batxillerat, o la nostra pròpia organització política en què la participació ciutadana en la democràcia es limita a triar cada quatre anys entre diversos programes electorals, entre els quals el programa electe es constituirà en objectiu moralment ineludible.

L'activitat humana, en tots els àmbits que es desplega, acostuma a

desenvolupar-se en la complexitat, en el caos, per la qual cosa les formes d'organització així dissenyades creen sempre problemes estructurals. A més rígida, més obstacles estructurals i pitjors resultats.

Milers d'accions i d'esdeveniments que s'influeixen entre si són impossibles d'entendre en l'anàlisi a temps real, la qual cosa provoca sistemàticament un desfasament entre objectiu declarat i assolit, i també entre l'objectiu desitjat en el punt de parti-

da i el desitjable en qualsevol altre moment, i duu, finalment, a la perillosa distorsió de la imatge, per la qual cosa, encara que no s'hagi assolit l'objectiu, es vesteix com si s'hi hagués arribat. Tres tipus d'escenaris per als quals el món de les organitzacions ens ofereix tots els exemples que vulguem.

Probablement en alguns àmbits no siguem capaços d'imaginar formes millors, com fóra el cas de moltes parts del sistema legislatiu i jurídic. No puc imaginar cap alternativa per defensar el dret a la vida que no passi per imposar altes penes de càstig per assassinat. Part de l'organització social haurà d'adoptar sempre aquestes formes. Però, així com sembla resultar eficaç per a la prohibició, per a la no acció, quan es tracta d'orientar l'acció, la creació –de qualsevol tipus– la forma realment eficaç és la que associa coneixement i acció, la qual es basa en l'autoorganització, en apropiar-se cadascú de la seva activitat, decidint mentre actua.

Avançar cap a un objectiu que ens hàgim fixat no requereix traçar el camí

Avançar cap a un objectiu que ens hàgim fixat no requereix traçar el camí pas a pas per caminar-lo, sinó que el camí es defineix i reddefineix en cada acció, cada dia o cada minut.

pas a pas per caminar-lo, sinó que el camí es defineix i redefineix en cada acció, cada dia o cada minut. I en qual-sevol acció social, es tracta de milers d'accions realitzades per un nombre de persones, accions que es van influïnt entre elles... Cada decisió que prenem conforma una nova realitat. Tot influeix, s'afecta i va teixint la realitat. Allò que passi en el camí pot tenir impactes

molt importants: pot ser que alguna cosa faci que l'objectiu pretès deixi de ser rellevant, o resulti que s'observa una oportunitat abans ignorada més interessant que l'objectiu marcat, o cert succés posa una barrera insalvable a l'objectiu marcat... És a dir, no només el camí es defineix i redefineix a cada pas, sinó que també l'objectiu ha de gaudir d'aquesta qualitat. El problema és que quan es desenvolupa una estructura d'acció vertical a partir de l'Objectiu glorificat, modificar-lo es torna inviable. Un exemple és la forma de funcionament d'institucions públiques altament burocratitzades. A partir d'un determinat crèdit disponible, s'estableixen objectius d'interès general, per a la consecució dels quals es defineixen línies d'actuació, amb els desenvolupaments dels seus plans d'acció, de la normativa, etc. Sota aquesta forma de funcionament, modificar camins i objectius sobre la marxa esdevé quasi impossible.

Però com actuem en la nostra vida quotidiana? Posaré un exemple. Em plantejo com a objectiu aprovar l'examen de química que tindrà d'aquí a tres mesos: jo no perdria gaire temps dissenyant el pla d'estudis, dividint les hores d'estudi per temes, establint

**Quan s'intenten
abordar temes
complexos, la forma
de pensament
habitual és la que
separa coneixement i
acció.**

quantas hores dedicaré a repassar el tema que no hauré entès o la diferent dedicació que requeriran un problema senzill i un altre que, per la seva dificultat o per la meva distracció momentània, s'allargarà... Simplement, un cop de pensament em dirà que li he de dedicar molt poc, poc o molt estudi, segons l'experiència passada; començaré i amb el pas dels dies

aniré veient si he d'intensificar l'estudi o si podria relaxar-lo... A més, hi pot haver altres factors que influeixin en l'estudi: les explicacions d'algun company que m'ajuden a entendre'l abans, un problema sentimental que interfereix, algun contratemps, etc. Tots seran esdeveniments no predictibles. En aquest senzill exemple, veiem amb claredat que la cosa natural és no planificar massa. Per què ens obstinem, llavors, a planificar en situacions que podríem considerar com *agregades* d'aquesta?

Diria que, quan el desenvolupament de l'acció no produeix efectes en els altres –o produeix efectes no significatius–, tendim a mantenir una estreta relació entre coneixement i acció.

Ara bé, quan parlem d'activitats de *més complexitat interpersonal* estem habituats a pensar des de la dissociació. No sabem pensar l'acció cooperativa, social o interpersonal sense aquesta *dissociació*. Els models mentals d'autoorganització no han estat construïts o difosos. Per tant, la inèrcia del llenguatge que utilitzem en el pensament que dissocia coneixement i acció ens impedeix rastrejar, explorar, imaginar altres camins (perquè "primer cal establir l'objectiu i després definir els

passos que ens hi menen i després assignar a cadascú la tasca que li correspon en cada pas”, etc.).

Necessitem aprofundir en aquestes formes, en el seu llenguatge, en marcs conceptuals amb els quals puguem elaborar, imaginar, aventurar-nos cap

a formes que ens permetin orientar l’acció social sense dissociació entre coneixement i acció, la qual cosa, sens dubte, redundarà en un gran avenç i en un extraordinari increment d’aportació de valor del nostre treball i acció en general.

L'externalització dels serveis d'ajuda a les persones

Perfecto Alonso

Una de les característiques que defineixen la societat actual és el desenvolupament dels serveis socials de què pot gaudir la ciutadania en general. La Llei de serveis socials i de la dependència estableix un ventall o cartera de serveis que posa de manifest el compromís de l'administració i de l'estat en la satisfacció de les necessitats socials. El fet que l'administració els concedeixi aquesta importància evidencia, a pesar del seu curt desenvolupament, els elements definidors del tipus de societat que es vol.

El desenvolupament dels serveis i la seva important implantació ha ocasionat un ampli debat entorn de la manera i els valors que els agents que intervenen en la seva gestió han de tenir.

Una de les característiques de la gestió dels serveis d'ajuda a les persones és que no als presta directament l'administració, sinó que els externalitza. L'externalització dels serveis opera per mitjà de concursos públics on les administracions

estableixen uns plecs o clàusules que les entitats que participen en la licitació han de complir. Les propostes són valorades sobre la base d'un sistema de puntuacions entorn de l'estàndard de qualitat de gestió i de costos econòmics. Aquestes propostes les valoren tècnics de l'administració, que puntuen les ofertes realitzades i adjudiquen la tasca en funció del resultat de la valoració realitzada.

En els inicis de les concessions de serveis, l'element determinant en la valoració i atorgament per part de l'administració, a l'hora de valorar les ofertes, era bàsicament el cost econòmic. Però l'evolució dels serveis ha suposat que, a poc a poc, sense que la qüestió econòmica perdés importància, n'annessin guanyant, en les valoracions i per tant en la concessió dels serveis, altres elements, que venien a suposar la necessitat d'incorporar aportacions sobre gestió en les plecs de condicions.

L'element econòmic ja no és l'element determinant, sinó que se suma a una altra sèrie de valors que s'afegeixen a les ofertes de les pliques (condicions de l'oferta) i que permeten valorar la gestió del servei com alguna cosa mes àmplia. S'entra, llavors, en qüestions de caràcter mes tècniques, com la qualitat, la rendibilitat i la manera de dur a terme i controlar els serveis. En suma, en la professionalitat de la gestió.

Aquesta evolució constant dels serveis i les necessitats de satisfer-los fa que es doni una àmplia discussió entre tots els agents que hi intervenen, que permet anar constituint una nova filosofia i una nova cultura en la seva realització i en els mateixos agents.

El debat sobre allò que es vol emfasitzar en aquesta exposició radica bàsicament en la característiques del tipus d'entitats que participen en l'activitat i que han participat des d'un inici en aquest tipus d'externalització, aportant no solament la gestió sinó creant una forma de portar-la a terme que permeti desenvolupar els serveis i adaptar-los a les noves necessitats.

La professionalització de la gestió

El mecanisme de l'externalització dels serveis s'ha explicat més amunt. Ara es tracta simplement d'afegir que, com a conseqüència de la instauració de la democràcia, s'aposta per consolidar aquests serveis i, a causa de les limitacions presupostàries, es passa a externalitzar-los.

Per portar a terme aquesta externalització s'aposta per un tipus d'entitat d'unes determinades característiques a fi d'im-

L'element econòmic ja no és l'element determinant en l'atorgament dels serveis, sinó que se suma a una altra sèrie de valors com la qualitat, la rendibilitat i la manera de dur a terme i controlar els serveis; en suma, la professionalitat de la gestió.

pedir que ningú no es pugui lucrar i buscar no un interès social sinó un interès especulatiu.

De resultats d'aquesta decisió, es comencen a constituir entitats de caràcter social (associacions, fundacions, cooperatives...), a les quals s'adjudica el servei, ja que llur naturalesa com a entitats sense ànim de lucre representa una garantia per a la finalitat de la decisió adoptada.

La dinàmica del mercat, l'expansió dels serveis i la complexitat d'aquestes activitats van començar a evidenciar que la naturalesa de les entitats no era suficient per garantir la qualitat de la gestió, i per tant es va començar a introduir un element nou en la definició dels requisits que han de complir les entitats que participen en els concursos.

Ja no n'hi ha prou de ser una entitat de caràcter social o sense ànim de lucre per esdevenir adjudicatària del servei; el grau de professionalització de la gestió comença a ser un element determinant en la valoració de les ofertes i la posterior adjudicació.

Podem assenyalar com a element dinamitzador del sector la necessitat de dur una gestió professionalitzada, la qual cosa va provocar que moltes entitats que no complien aquest requisit anessin desapareixent del mercat dels SAD i fossin absorbides per aquelles més àgils en la presa de decisions i que havien esmerçat més mitjans materials i humans per millorar les ofertes.

Com a conseqüència d'aquest nou gir en les entitats, aparegueren gestors professionals d'altres sectors que van permetre superar les mancances.

El “múscul financer”

Un altre element que aparegué en el procés de la consolidació dels serveis i ho féu, no com una reflexió sobre noves tècniques de gestió, sinó com a conseqüència de les dificultats econòmiques que evidenciaven les conjuntures dels mercats, va ser la necessitat que les entitats, a més de ser de caràcter social, entitats de gestió professionalitzada, fossin entitats amb “múscul financer”.

Fins aquest moment, les entitats es finançaven amb els ingressos procedents de l'administració. Eren entitats que no necessitaven un marge financer important en la mesura que la majoria del cost venia constituït per salaris. Les inversions eren mínimes i això permetia que entitats sense recursos propis poguessin finançar-se amb el circulat de la facturació.

Com a conseqüència de la instauració de la democràcia, s'aposta per consolidar els serveis a les persones i, a causa de les limitacions pressupostàries, es passa a externalitzar-los.

Però les crisis de 1988 i 1992 van provocar que les entitats topessin amb reclamacions salarials motivades pels retards en els pagaments dels serveis, que tenien l'origen en l'endarreriment en el pagament per part de les administracions. Aquesta tardança no sols incidia directament en els salaris dels treballadors/es del sector, sinó també en el malestar dels usuaris, que eren els que realment patien les conseqüències de les tensions.

A més, i de resultes del qüestionament financer, es va revisar el tipus d'entitat que gestionava els serveis i es van modificar els criteris de valoració, no solament en les valoracions, sinó també en els requisits que havien de complir.

La característica de la territorialitat, que fins llavors es valorava com a element positiu, va passar a identificar-se amb entitats de dimensions reduïdes amb què el marge de la facturació, com que era reduït, provocava que s'invertís poc en l'estructura de gestió, la qual cosa reportava poques garanties per afrontar les demandes generades.

Igualment va anar prenent valor el criteri que les estructures igualitàries, com en el cas de les entitats de caràcter social, eren un hàndicap per a la viabilitat dels serveis i els posava en perill.

Per a les entitats de caràcter social, l'acomiadament és un recurs d'última instància, en la mesura que la cultura d'aquest tipus d'organitzacions suposa com a valor definidor la consolidació i el manteniment dels llocs de treball, a costa fins i tot dels resultats econòmics del projecte.

La unió d'aquests elements –estructures socials rígides, poca tendència a l'acomiadament i pocs recursos econòmics– va portar a qüestionar que les entitats de caràcter social poguessin gestionar serveis de certa envergadura de personal i econòmica, i començar a valorar-se com a més adequades altres entitats, que van començar a intervenir des de perspectives de gestió i objectius diferents dels de les entitats consolidades en el sector.

No hem d'oblidar que aquesta anàlisi té lloc en un moment en què el sector comença a desenvolupar-se i el volum de negoci gestionat ja adquireix una dimensió important, perquè, fins aleshores, la dimensió de les entitats beneficiava les administracions, ja que en la mesura que no fossin molt grans els era més fàcil imposar els criteris de gestió que més convenien l'administració.

És a partir d'aquest moment, econòmic i de desenvolupament dels serveis, que comença a qüestionar-se el funcionament de les entitats de caràcter social, en benefici d'altre tipus d'entitats més "operativa".

Diferents cultures de gestió

No podem obviar que el creixement del sector ha obligat les organitzacions que hi actuaven a dotar-se d'una estructura més adequada a les noves necessitats, i per això la seva dimensió ha passat a ser un debat superat per centrar-se en la diferenciació de la gestió.

Si analitzem els elements definidors de la gestió i de les característiques culturals de les entitats de caràcter social i les de caràcter mercantil (com a definició del que s'entén per empresa petita i empresa gran, ja que és així com es visualitza), veuríem que les entitats de caràcter mercantil no superen les socials en cap dels criteris comparats, definidors del concepte d'empresa moderna, àgil en les decisions, qualitat en els serveis i gestió econòmica i social, a més de no fer cap aportació a la gestió que millori la seva qualitat.

Pel que fa a la gestió del personal, no és comparable la cultura de les unes i les altres. Es valora com un element negatiu la política salarial d'una en comparació de l'altra. A fi d'introduir aquesta qüestió i evitar errors de conceptes preconcebuts, que ens impedeixin fer amb claredat la comparativa, he d'afirmar que la igualtat salarial és una discussió superada dins les entitats de caràcter social, del moment que intervenen en el mercat per adquirir professionals per a la gestió, que obliguen a imposar criteris salarials en funció de la responsabilitat assumida per les persones i no per la mera condició de membre pertanyent a una d'aquestes entitats.

Si comparéssim la partida econòmica del compte de personal d'estructura d'una entitat i de l'altra, veuríem que no és la igualtat o l'escala salarial desigual allò que suposa la destinació de menys costos salarials de les despeses d'estructura. Les entitats de caràcter social solen adaptar-se als recursos mentre que les mercantils es caracteritzen per l'alt cost salarial dels responsables de les seves estructures, atès que els criteris de valoració econòmics no es basen en la gestió sinó en els seus resultats, la qual cosa motiva que el cost dels professionals que ocupen càrrecs de responsabilitat en els organigrames de les entitats amb objectius econòmics, es vegi compensat per la reducció dels salaris de les persones que fan directament els serveis, la qual cosa origina conflictivitat i la devaluació dels serveis.

Com a criteri de valoració en el supòsit, com ha succeït, que es presenti una època de crisi, la capacitat de resistència de les cooperatives supera amb escreix la de totes les altres organitzacions, en la mesura que el concepte salarial és totalment distint al concepte laboral, i per tant les exigències sala-

El grau de professionalització de la gestió comença a ser un element determinant en la valoració de les ofertes i la posterior adjudicació.

rials no satisfetes poden ser, previ acord, compensades amb altres tipus de drets societaris.

En les cooperatives es poden destinar a augments de capital o a quantitats pendents d'abonar sense que suposi l'exigència econòmica d'ús obligat com ho és en el cas de les relacions laborals subjectes a l'Estatut dels treballadors.

En els altres tipus d'entitats, les exigències de caràcter salarial són drets de compliment immediat i exigibilitat immediata. En el cas d'impossibilitat de compliment, ocasiona una conflictivitat social que al final repercuteix no sols en la qualitat del treball dels treballadors, sinó també de la relació amb els usuaris, que són els destinataris dels serveis.

Pot ser que s'afirmi, per part de les entitats de tall capitalista, que en aquests moments es poden compensar amb augments de capital que permetin un major finançament per als moments de crisi o tensions financeres. Aquesta és una afirmació buida, en la mesura que les entitats amb objectius econòmics no solen invertir en períodes de crisi, sinó mes aviat abandonen el sector i en busquen d'altres més rendibles.

Però encara per a aquesta afirmació, les cooperatives tenen resposta d'indole econòmic, en la mesura que els socis participants en els projectes, adapten els seus salaris a les possibilitats econòmiques del moment, amb què les ampliacions de capital, a les cooperatives, ho són de caràcter passiu, evitant la descapitalització, per les sortides econòmiques, encara que siguin dels salaris, que facin perillar la viabilitat de l'empresa.

Els acomiadaments

Respecte a la política de "deixar anar llast" (acomiadaments), en els moments de pèrdua de concursos o centres, la comparació no pot ser més favorable a les entitats socials. La política d'acomiadaments suposa una forma de gestió que dóna continuïtat a certs projectes empresarials, perquè els costos que no financen els marges de la gestió quan es perd algun dels centres o contractes amb l'administració no s'han de seguir assumint.

Tothom sap que moltes rendibilitats borsàries de certes empreses s'han basat en reduccions de plantilles i que, en la gestió per resultats, la despreocupació pels llocs de treball en funció dels beneficis previsibles forma part dels manuals de les escoles empresarials de gestió d'empreses. Es tracta d'una forma de gestió que caracteritza certes entitats, però que les de caràcter social no poden compartir, ni per la seva naturalesa ni per la seva raó de ser.

***La unió
d'estructures
socials rígides,
poca tendència
a l'acomiadament
i pocs recursos
econòmics va
portar a
qüestionar que
les entitats de
caràcter social
poguessin
gestionar serveis
de certa
envergadura de
personal i
econòmica.***

Tots sabem que, per a les organitzacions, acomiadar les persones que participen en el projecte comporta perdre una font incalculable de cultura, coneixement i experiència, i que tornar a recuperar-les representa un cost molt alt en temps i en diners, perquè cal un alt cost de coneixement, que normalment és atorgat per l'experiència en la participació dels projectes.

Les entitats de caràcter social no tenen una política d'acomiadaments immediats, perquè un element definidor de les cooperatives, com s'ha dit, és el manteniment dels llocs de treball, ja que l'objectiu de l'organització no és solament satisfer les necessitats econòmiques, sinó també el desenvolupament de les persones que intervenen en els projectes.

Aquesta cultura aprofita el coneixement i l'experiència, i evita així la fugida de patrimoni intangible de les organitzacions socials per poder obrir altres fronts de negoci, sense que el criteri de rabiosa rendibilitat sigui la raó per a la presa de decisions.

Les entitats com les cooperatives aposten per la continuïtat de les persones en els projectes col·lectius. A les persones se'ls atorga un valor superior al del simple productor. Les entitats especulatives han de rendibilitzar els capitals invertits per la compra de negocis i destinar partides econòmiques que surtin del circuit productiu del sector per tal de rendibilitzar-ne l'aportació.

Això sempre suposa destinar recursos fora del sector que, en poc o gens, el beneficien. Les entitats socials, per contra, com que no han de rendibilitzar capitals externs, poden destinar partides a mantenir persones que poden aportar coneixements, experiències i mitjans, els quals redunden positivament en el projecte col·lectiu de l'entitat i en la qualitat del servei i del sector. Per tant, les diferències en la gestió de personal no poden ser més grans entre ambdós tipus d'entitat, i els resultats s'orienten clarament a favor de les entitats socials. La comparació de la qualitat i l'estabilitat de les persones que intervenen en una organització o altra sempre es decanta a favor de les entitats que volen consolidar-se davant les que volen especular.

Per a més avantatges de les entitats socials, encara podem comparar la defensa de l'estabilitat del sector. L'ajuda a domicili es troba regulada amb normes convenials que donen estabilitat laboral a les persones que intervenen en el sector, per mitjà de la clàusula de subrogació, i això permet que la pèrdua d'un centre no hagi de ser necessàriament una despesa econòmica per a l'entitat que el perd, com a conseqüència de

La igualtat salarial és una discussió superada dins les entitats de caràcter social, del moment que intervenen en el mercat per adquirir professionals per a la gestió, que obliguen a imposar criteris salarials en funció de la responsabilitat assumida.

les indemnitzacions que, en cas de pèrdua del concurs, s'han d'abonar a les persones acomiadades.

La posició davant d'aquesta regulació permet diferenciar l'una i l'altra, no tan sols per l'àgil gestió del personal, sinó també pel valor d'aquesta gestió, on predomina l'ús o el desenvolupament de les persones sobre la base de l'estabilitat laboral que el conveni reconeix. El sector s'ha anat regulant amb els convenis col·lectius signats per les patronals i els sindicats.

La regulació del sector s'ha basat en dos criteris. La primera és que les entitats que vulguin presentar-se a concurs no han de poder especular amb els salaris de les persones que intervenen en qualitat de professionals, tal com succeïa quan no hi havia regulació convenial. Quan no existia, independentment del cost salarial de la persona que estava fent aquest servei, es presentaven empreses que no els respectaven i una vegada s'atorgava el servei per la via de concessió a l'oferta més barata, tornaven a recol·locar les persones que prèviament havien estat acomiadades, amb el salari mínim interprofessional, amb la qual cosa es reduïa el salari dels treballadors i, en general, del sector.

Des d'un inici, la regulació del sector per les entitats mercantils va rebre un atac per part de les patronals que les representaven, fins al punt que hagué de ser el tribunal suprem qui posés fi a la disputa de l'exigència pel que fa a respectar o no les normes del conveni, amb el resultat favorable a la tesi sostinguda per les entitats de caràcter social. Però això no solament va tenir lloc llavors, també avui el sector es troba amb el mateix problema i les entitats mercantils difonen un discurs que nega l'eficàcia del conveni en les entitats que representen. El temps i la llei han posat en el seu lloc aquestes entitats que solament veuen en el sector un camp de rendibilitat econòmica, sense mostrar escrúpols pel cost humà que pugui representar quan no es respecten les mínimes condicions laborals reguladores del sector.

La capacitat inversora

Una altra característica que posiciona les entitats mercantils per sobre de les de caràcter social acostuma a ser el capítol de les inversions. Aquesta com les altres és una altra afirmació buida de contingut, i que solament pot tenir valor quan s'analitza la realitat des dels perjudicis i les idees establertes.

Amb relació a les inversions necessàries per desenvolupar els projectes, en aquest camp, les entitats de caràcter social

no tenen res a envejar a cap altra, mes aviat al contrari, perquè les entitats socials superen amb escreix la resta en la mesura que destinen tots els seus recursos sobrants a desenvolupar l'activitat empresarial.

Quan es parla d'inversió sempre es pensa en imports milionaris per comprar mitjans, màquines o edificis. Però cal dir, en primer lloc, que estem en un sector on la partida salarial acostuma a constituir com a mínim el 70% del preu total. És a dir, el gros de la inversió és en treballadors, que es financen amb salaris, i aquests es generen amb el treball. No és un sector on el cost de les màquines representi un percentatge important del preu total, i la mà d'obra sigui auxiliar. Estem parlant d'un sector en què el producte és l'ajuda a les persones.

Les necessitats d'inversió es redueixen als poc mitjans necessaris per dur a terme l'activitat. Si analitzéssim el concepte d'inversió en aquestes activitats, en les entitats mercantils, en els balanços, de segur que la majoria dels il·lustres comptables del regne tindrien dificultats per poder definir-les com a tals, sinó que fóra més apropiat definir-les com a compres.

Però és veritat que de vegades entitats de caràcter social s'han hagut de consolidar amb l'esforç de l'estalvi en detriment dels salaris, i hagi representat que, per a certes situacions, no hagin pogut oferir el finançament necessari per adquirir els béns necessaris (em costa pensar que pugui ser així, però admeto la hipòtesi). Per regla general, les dificultats inversores han estat sempre en mitjans humans i en coneixements de desenvolupament, i tant per a aquesta situacions com per a unes altres s'ha comptat amb els mitjans necessaris, ja que es disposa d'un element definidor dels projectes socials que permet superar amb escreix les dificultats que puguin sobrevenir en l'avenç dels projectes.

Aquest element diferenciador és la col·laboració entre entitats de la mateixa naturalesa; la intercooperació ha permès constituir entitats de segon grau que han aportat mitjans i materials que, des d'una organització aïllada, hauria estat molt difícil.

La tradició cooperativa afavoreix la constitució d'entitats especialitzades sense que calgui renunciar als seus valors, així com la cooperació entre entitats per a finalitats comunes sense perdre ni l'autonomia ni la sobirania de les entitats constituents.

Aquestes experiències han permès que algunes organitzacions que, des dels paràmetres economicistes, podien ser tit-

Les entitats socials superen amb escreix la resta en inversions per desenvolupar els projectes, ja que hi destinen tots els seus recursos sobrants.

llades de febles, hagin pogut disposar de tots els elements i coneixements necessaris per implantar i desenvolupar els projectes empresarials. Amb aportacions modestes per part de moltes d'aquestes entitats, s'han aconseguit moltes coses grans, i no es tracta pas de cap idea teòrica, podríem esmentar experiències reconegudes i conegudes en el sector com a organitzacions de segon grau o bé plataformes de col·laboracions, o bé fins i tot projectes de col·laboració que han acabat en la fusió de les organitzacions participants.

L'element col·laboratiu és un valor que s'aconsegueix quan l'exercici del poder o la immediatesa de la rendibilitat no és l'objectiu que justifica tot el projecte. Durant tot el període en què s'han desenvolupat el sector i els serveis, s'ha produït un esdeveniment econòmic que ha permès que, des d'una cultura empresarial progressista, s'hagin impulsat experiències empresarials innovadores, des de la cultura social i des del desenvolupament de les persones. Defensar que des de formes innovadores empresarials es poden portar a terme projectes econòmics és el compromís que justifica la present exposició i defensa de les entitats de caràcter social, com a eina de gestió idònia per portar a cap projectes col·lectius que han creat una forma de fer i de definir els serveis que han ajudat al seu desenvolupament i a la valoració que la societat en general en té avui dia.

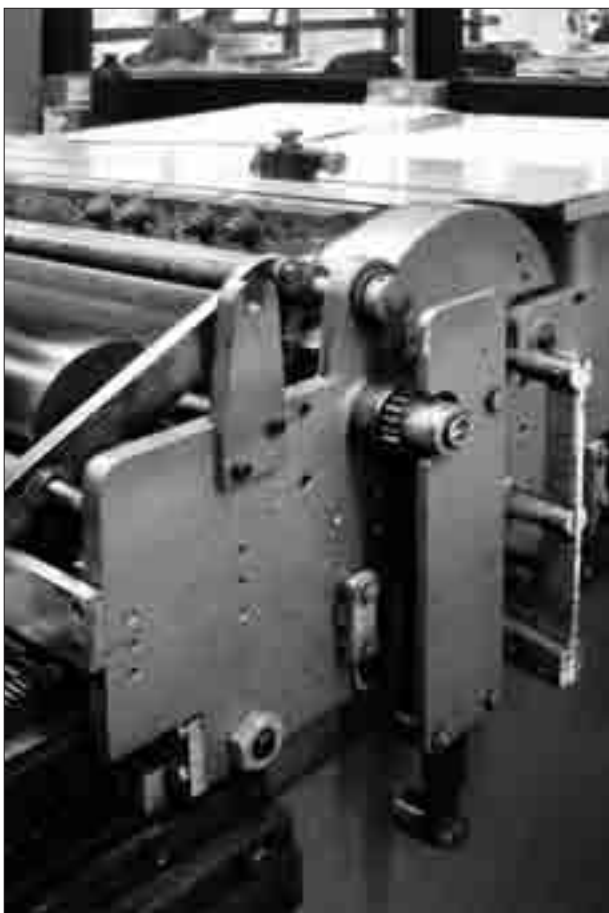
Posicionar la discussió de la idoneïtat d'un tipus o altre d'entitat per fer millor els serveis equival a situar-la en les pors de poder generar cultures empresarials capaces de crear maneres de vida diferents de les actuals, i contribuir a impedir l'avanç de polítiques on l'economia formi part dels processos des d'una posició d'igualtat, no de superioritat. Aquest és el repte en l'evolució de la cultura; el repte en la gestió és la seva professionalització, una cosa que totes les entitats han de fer, independentment de la seva naturalesa, sense caure per una part o per una altra, en les idees preconcebudes de considerar-se superiors per tenir una fórmula jurídica o una altra.

Solament l'exigència en la manera de portar a terme els serveis, la posició davant les formes de resoldre els problemes, és el que pot permetre que els reptes que s'hagin d'assumir decantin quina és la cultura empresarial idònia.

L'element col·laboratiu és un valor que s'aconsegueix quan l'exercici del poder o la immediatesa de la rendibilitat no és l'objectiu que justifica tot el projecte.

L'estructura de capital de la cooperativa agrària amb secció de crèdit

Josep Parcerisa

Segons els professors Dr. Màxim Borrell i Dr. Rafel Crespi,¹ “entendem per estructura de capital la composició o *mix* de les fonts de finançament a llarg termini que utilitza l’empresa per al finançament”. Per contra, el concepte d’estructura financera és molt més ampli i engloba totes aquelles fonts de finançament que l’empresa ha obtingut per finançar l’actiu del seu

balanç. L'estructura de capital, per tant, representa una part de totes les modalitats de finançament utilitzades per l'empresa. Els mateixos autors esmenten l'existència de quatre factors determinants de l'estructura financera, que tot seguit citem i adaptem a l'objecte del nostre treball:²

- 1 Els relatius a l'empresa en si mateixa i al sector al qual pertany, com per exemple: el fet que la cooperativa transformi o només comercialitzi el producte aportat pel soci, el fet que aquest producte sigui de demanda final o intermèdia, l'evolució de la demanda d'aquest producte i les característiques del sector pel que fa a les necessitats de capital.
- 2 Els relatius a les actituds dels agents econòmics, com són: la percepció del risc per part dels socis, la percepció del risc per part del monitor,³ les actituds dels bancs envers la cooperativa i les actituds dels socis a l'hora d'aportar recursos.
- 3 Els relatius als interessos de propietaris i gestors, com poden ser: la asimetria d'interessos més o menys forta que es doni entre el monitor i els socis, la asimetria d'interessos entre els socis de seccions diferents, i la remuneració o gratuïtat de les aportacions al capital.
- 4 Els relatius a la conjuntura econòmica general com són: l'evolució dels tipus d'interès, de la inflació, la situació del cicle econòmic, etc.

En l'estructura de capital de les cooperatives podem identificar tres grans fonts de finançament que, a la vegada, donen lloc a diferents modalitats:

- Autofinançament. Engloba tots els excedents retinguts. A les cooperatives agràries catalanes es poden trobar tres modalitats i les subvencions:
 - Les reserves obligatòries i voluntàries no repartibles –que no són apropiables pels socis.
 - Les reserves voluntàries repartibles. Els excedents retinguts en aquest fons tenen les característiques definides en els estatuts.
 - Els beneficis que s'acrediten al capital social.
 - Les subvencions rebudes que no són d'explotació, tot i no tenir l'origen en els excedents, les considerem autofinançament per la seva manca d'exigibilitat.

La inexistència de dividendes a les cooperatives fa que, per valorar aquesta font de finançament, es tingui en compte bàsicament la capacitat per generar beneficis. A diferència del

1: Borrell i Vidal, Màxim; Crespi i Cladera, Rafel. *Direcció financera de l'empresa*. Barcelona. Ariel, 1993, p. 94.

2: Borrell i Vidal, Màxim; Crespi i Cladera, Rafel. (1993), p. 96.

3: La utilització del mot "monitor" en comptes del més usual "director" o "gerent" és intencionat, per posar en relleu les funcions específiques que té el monitor de la cooperativa, generalment no associades a la figura del gerent o director de les societats capitalistes. Entre les característiques del monitor de les cooperatives agràries es poden esmentar: i) Ha d'estar compromès amb el moviment cooperatiu i ha de ser un difusor i defensor del principis cooperatius (Perez Baró, Albert 1987). Qualsevol de les seves actuacions ha de restar supeditada a l'acompliment d'a-

que passa en les societats capitalistes, a les cooperatives la dotació de reserves no equival a un augment del valor del capital.

- Finançament aportat pels mateixos socis. És interessant ressaltar les característiques associades a cada modalitat de finançament aportat pels socis, especialment pel que fa a la distribució del risc. Entre les modalitats d'aquesta font es poden esmentar:
 - Les aportacions obligatòries⁴ i voluntàries⁵ al capital. És interessant recordar que les implicacions econòmiques i financeres varien segons el tipus d'aportació. Generalment, les aportacions voluntàries tenen una remuneració superior a les obligatòries.
 - Les quotes que poden aportar els socis i que van al Fons de Reserva Obligatori⁶.
 - Les quantitats que pot aportar voluntàriament el soci que no integren el capital social, d'acord amb unes condicions de terminis, remuneració i modalitat jurídica acordades per l'Assemblea General.⁷
 - Detraccions practicades sobre el valor de la liquidació.
 - Les aportacions del soci a la secció de crèdit que estiguin aplicades al finançament de l'activitat agrària. Els motius pels quals aquesta modalitat de finançament s'inclou en l'estructura de capital (quan contractualment la seva naturalesa és un finançament a curt termini) són que, a la realitat, té el mateix comportament que el finançament a llarg termini.
- Finançament aliè. Recull les modalitats de captació de recursos que s'obtenen al marge dels socis. La font emprada majoritàriament és la bancària, en qualsevol de les seves modalitats: crèdits, préstecs amb garantia real o personal, préstecs subvencionats, etc.

La Llei de cooperatives catalana preveu com una font aliena de finançament els recursos obtinguts per l'emissió de deute subordinat, títols participatius i obligacions.⁸ Cal entendre que el destinatari d'aquests títols no són els mateixos socis, sinó inversors aliens a l'activitat de la cooperativa. És molt recomanable que així sigui per tal de reduir el risc que assumeix el soci com a finançador de la cooperativa. Aquestes emissions semblen un intent d'aplicar modalitats de finançament d'empreses capitalistes a les cooperatives. A la pràctica, la nul·la aplicació d'aquesta modalitat de finançament posa en relleu que instruments financers plenament vigents a les societats mercantils poden no resultar aplicables

quests principis. ii) Ha de coordinar les accions dels diferents agents de la cooperativa. iii) Ha de fer propostes al consell rector per a la distribució d'incentius que motivin els agents a aconseguir una millor eficiència de la cooperativa.

4: Art. 56,
Llei 18/2002.

5: Art. 58,
Llei 18/2002.

6: Art. 68.2,
Llei 18/2002.

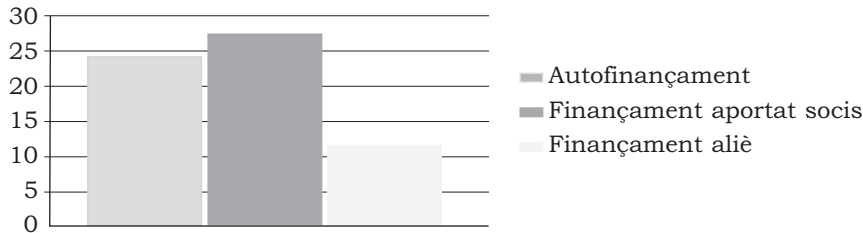
7: Art. 61,
Llei 18/2002.

8: Art. 62,
Llei 18/2002.

a les cooperatives. Això implica que les cooperatives necessiten unes modalitats de finançament adequades a la seva forma societària. Tal com posen de manifest Gérard Dumas, sots-director d'Activitats Financeres a la Cambra Sindical dels Bancs Populars de França, i Denis Le Moullac, responsable del Departament de Política Financera de la mateixa Cambra:⁹ “La cooperació i el capitalisme són dues formes d'organització jurídica i cadascuna porta la seva lògica financera; voler-les ajuntar és probablement una quimera”.

En el gràfic es fa palesa la distribució percentual de les diferents fonts de finançament mencionades, pel que fa al finançament de l'actiu de les seccions agràries de les cooperatives agràries amb secció de crèdit de l'any 2006. Amb aquestes dades es palesa la importància dels recursos aportats pels socis en el finançament d'aquestes i la gairebé nul·la importància del finançament aliè a llarg termini. Val a dir que la major part d'aquest finançament aliè és en forma de préstecs a entitats de crèdit.

Gràfic

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de revista *FOMENTO*.

Una modalitat de finançament que cada cop s'està estenent més –especialment en les cooperatives que no tenen una secció de crèdit consolidada o amb una dimensió suficient– és la concretada en les aportacions dels socis no integrables al capital. Aquests recursos tenen un termini i una remuneració pactats. Porten associat el risc que afecta qualsevol creditor.

Creiem que, amb els raonaments i els fets que hem exposat fins ara, hem demostrat que, amb caràcter general, les cooperatives agràries amb secció de crèdit fan poc ús del finançament aliè i, per tant, gaudeixen d'un alt grau d'autonomia financera. D'alguna forma aquest fet vindria a satisfer, almenys en l'àmbit de les cooperatives agràries amb secció de crèdit, el desig de molts agricultors que es resumeix en l'expressió: “el diner del camp, per al camp”. L'aprofundiment en

9: Dumas, Gérard i Le Moullac, Denis “Les certificats coopératifs d'investissement: mythe ou réalité pour les banques mutualistes?”. *La revue Banque*. [Paris], n° 489 (desembre 1988), p. 1238.

les interpretacions d'aquesta afirmació, juntament amb el paper de les caixes rurals i les cooperatives amb secció de crèdit en el finançament agrari i cooperatiu, són motius suficients per a un apassionat debat, especialment a la resta de l'Estat.

Volem ressaltar la importància dels recursos aportats pels socis. En aquest sentit, cal recordar que en la majoria de les cooperatives agràries el passiu circulant està dotat pels mateixos socis, que assumeixen el paper de proveïdors, o sigui, són socis i creditors a la vegada. Tot i així, cal observar la asimetria que normalment existeix entre els socis amb participació a l'activitat cooperativitzada i els que aporten recursos al finançament a llarg termini.

En el finançament de les cooperatives hi ha tres factors que condueixen a identificar el comportament de la cooperativa agrària amb secció de crèdit i els "keiretsu"¹⁰ japonesos: I) la importància dels recursos aportats pels socis, II) les especials relacions del soci-empresari amb la cooperativa, III) l'actuació de la secció de crèdit com a veritable intermediari financer que proporciona finançament a l'activitat productiva de la cooperativa i als mateixos socis. Per aquest motiu és important estudiar aquestes organitzacions a l'hora d'analitzar les cooperatives amb secció de crèdit.

Elements rellevants per a la configuració de l'estructura de capital de la cooperativa agrària amb secció de crèdit

Quan s'analitza teòricament l'estructura de capital de l'empresa, la major part d'autors estan d'acord a considerar com un objectiu la identificació de l'estructura de capital que contribueixi a minimitzar el cost de capital¹¹ i, per tant, a maximitzar el valor de l'empresa. D'altra banda, l'objectiu de la cooperativa és maximitzar l'eficiència general de les seves funcions i aquest objectiu pot ser que no coincideixi amb el de minimitzar el cost del capital. La minimització del cost de capital podria ser assumida com un objectiu, si tots els recursos financers de què disposés la cooperativa fossin aliens, o bé si els recursos aportats pels socis fossin directament proporcionals a l'activitat cooperativitzada que cadascun d'ells realitzés amb la cooperativa. En el segon cas esmentat, on tots els recursos fossin aportats pels socis de manera que l'objectiu de la minimització del cost del capital pogués ser assumida per la cooperativa, cal enunciar tres hipòtesis:

10: Els "keiretsu" es poden definir com a organitzacions formades per una constel·lació d'empreses que mantenen relacions que a la vegada són de caràcter comercial, industrial i financer. Es pot considerar un fet central que aquesta organització compleixi una funció d'assegurança per al conjunt de les parts. Concertant els riscos, el "keiretsu" afavoreix el joc cooperatiu entre els membres. En aquestes organitzacions, la banca redueix considerablement la asimetria de la informació entre creditor i deutor.

- 1 Que tots els recursos aportats es regeixin pel mateix tipus de contracte –igual modalitat de finançament.
- 2 Que l'import d'aquestes recursos s'ajusti periòdicament, d'acord amb les possibles variacions de participació en l'activitat cooperativitzada de cada soci.
- 3 Que la tributació de les rendes de capital mobiliari sigui més elevada que la que correspon a les rendes de l'activitat cooperativitzada.

Com a exemple de situació ideal de l'estructura de capital d'una cooperativa, Edgar Parnell, especialista anglès en cooperatives¹², esmenta el cas en què totes les necessitats financeres fossin assumides pels socis, en proporció a la seva participació en l'activitat cooperativitzada. Altres autors defensen que el soci porti, com a mínim, els recursos necessaris per finançar les inversions a llarg termini. Amb aquesta mesura es pretén dotar la cooperativa d'un equilibri financer i aconseguir vincular més el soci.

A la realitat, el fet que els recursos aportats pels socis no es corresponguin proporcionalment a la seva activitat cooperativitzada i que estiguin en diferents modalitats contractuals, cosa que afecta directament el risc assumit, provoca l'aparició d'un conflicte d'interessos entre els socis. Esmentarem l'exemple d'un soci amb una baixa aportació de recursos financers i una alta participació en l'activitat cooperativitzada. Podem pronosticar que aquest soci estarà a favor de minimitzar el cost de capital, objectiu i conducta que implicarà un millor resultat econòmic de la seva activitat cooperativitzada. Si la situació fos la d'un soci amb una alta aportació de recursos financers i una baixa participació a l'activitat cooperativitzada, amb tota seguretat la seva estratègia no seria la de minimitzar el cost de capital.

Aprofundir en el coneixement de la fiscalitat resulta especialment necessari per estudiar el cost de capital i el palanquejament financer a les cooperatives agràries amb secció de crèdit. En general, l'efecte fiscal deriva de la consideració dels interessos –contraprestació a l'ús de recursos aliens–, en qualitat de deduïbles a la base de l'impost de societats i, al contrari, la no deducció fiscal dels dividendes que són contraprestació a la utilització dels capitals propis. Aquest efecte no existeix en el cas de les cooperatives, ja que la remuneració del capital social és deduïble de la base imposable. En aquest sentit –parafraçant Brealey i Myers¹³–, aquestes institucions són subvencionades fiscalment pel Govern tant en l'ús de deute com de capital.

Les cooperatives necessiten unes modalitats de finançament adequades a la seva forma societària.

11: La importància dels saldos creditors dels socis en el passiu de les cooperatives agràries ens porta a assimilar el cost de capital de l'estructura de capital –finançament a llarg termini– amb el cost de capital de l'estructura financera.

12: Parnell, Edgar. *Reinventig the cooperative*. Oxford. Plunkett Foundation, 1995, p. 151.

13: Brealey, Richard A.; Myers, Steward C. *Fundamentos de financiación empresarial*. Madrid. McGraw-Hill, 1993, p. 381.

La no remuneració del capital social –sempre que les aportacions del soci a aquest no sigui proporcional a la seva activitat cooperativitzada– implica que està suportant un cost d'oportunitat i no se segueix el principi cooperatiu pel qual els resultats es distribuïran en funció de la seva activitat cooperativitzada. Aquesta situació també donarà lloc a una asimetria d'interessos entre el soci i el monitor, perquè l'últim està interessat a gaudir de recursos sense cost, mentre que el soci no voldrà suportar el cost d'oportunitat o be intentarà reduir-lo al màxim.

En l'exemple que s'analitza tot seguit, es pot veure la importància d'aquesta mesura per als socis de les cooperatives. Per simplificar-ne l'exposició evitarem combinar la normativa fiscal per a cooperatives i la general per a societats. Així farem el supòsit que la cooperativa A no remunera el capital, que a efectes pràctics equival a la no deducció dels interessos. També fem el supòsit que les aportacions dels socis al capital social no tenen cap relació amb l'activitat cooperativitzada i, per tant, la no remuneració del capital implica que els socis suporten el cost d'oportunitat corresponent. Cal emfatitzar que, amb l'exemple, pretenem demostrar els guanys que al soci li suposa la deducció dels interessos de les aportacions al capital en l'impost de societats. Ambdues cooperatives A i B tenen un capital social de 5000 u.m. La cooperativa A no remunera el capital social i la B paga el 10%. Ambdues han tingut uns beneficis cooperatius –abans d'impostos i d'interessos de recursos aliens– de 1000 u.m. Així mateix, destinen el 30% dels beneficis al Fons de Reserva Obligatori i el 10% al Fons d'Educació i Promoció Cooperativa i la resta –fins al 100%– la satisfan als socis. Les dues cooperatives tenen la consideració d'especialment protegides, segons el que disposa l'article 9 de la Llei 20/1990.

El flux de recursos financers per als socis de la cooperativa A és de 553,8 u.m., ja que dels beneficis obtinguts s'han dotat 276,9 u.m. (el 30% dels beneficis) al Fons de Reserva Obligatori i 92,3 u.m. (el 10% dels beneficis) al Fons d'Educació i Promoció Cooperativa. En la cooperativa B s'han dotat 138,45 u.m. al Fons de Reserva Obligatori i 46,15 u.m. al Fons d'Educació i Promoció Cooperativa i, per tant, el benefici disponible per al soci és de 277,35 u.m., que sumades als interessos dels capitals aportants, importa un total de 776,9 u.m.

Normalment existeix una asimetria entre els socis amb participació a l'activitat cooperativitzada i els que aporten recursos al finançament a llarg termini.

Quadre 1. Repercussió per al soci de l'efecte fiscal de la deducció de la remuneració del capital social a l'impost de societats

	A	B
BAIT	1.000	1.000
Interessos	0	-500
BAT	1.000	500
Impostos*	77	35,5
Beneficis	923	461,5
FRO (30% s/beneficis)	-276,9	-138,45
FEPC (10% s/beneficis)	-92,3	-46,15
Interessos pagats al soci		500
Flux per als socis	553,8	776,9

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de revista *FOMENTO*.

* Seguint la Llei fiscal de cooperatives, les cooperatives especialment protegides gaudeixen d'una reducció a la Base Imposable (BI) del 50% de l'import destinat al Fons Reserva Obligatori (FRO) i del 100% de l'import destinat al Fons d'Educació i Promoció Cooperativa (FEPC). Les cooperatives tenen un tipus impositiu del 20%, però les especialment protegides gaudeixen d'una bonificació del 50%. Aquestes particularitats es resumeixen en la formulació següent: $BI = BAT - 50\% * 30\%$ (BAT - 10% * BI) - 10% (BAT - 10% * BI).

Es pot veure en l'exemple com s'aconsegueix amb la remuneració del capital social que el soci rebi més recursos de la cooperativa; però també es fa palès un altre factor com és la més baixa dotació de reserves, de resultes del menor benefici. La diferent dotació de reserves revela un conflicte d'interessos entre els socis de la cooperativa, el monitor i també el moviment cooperatiu en general.

En el cas de les cooperatives agràries, el cost de capital és una magnitud senzilla d'obtenir si la calculem com una ponderació dels costos de les diferents fonts de finançament.¹⁴ Aquesta senzillesa és conseqüència del cost explícit dels

14: Borrel, M. I Crespí, R. (1993), p. 31.

recursos propis, on les aportacions al capital poden estar remunerades fins a un màxim de 600 punts bàsics per sobre del tipus d'interès legal del diner¹⁵ i les reserves no tenen cost, en la mesura que no pertanyen als socis. L'element fiscal actua de forma neutral, com s'ha esmentat anteriorment, ja que assimila el tractament de les despeses financeres ocasionades pels recursos aliens al dels recursos aportats pels socis al capital social.

Les característiques del cost de capital en les cooperatives agràries i el fet de poder considerar les aportacions dels socis al capital social com un finançament exigible a llarg termini pot portar a fer una equivalència entre el cost de capital permanent i del deute a llarg termini.

L'exigibilitat del capital social és un dels problemes més importants que es detecten a l'estructura de capital de les cooperatives.¹⁶ En aquest sentit sembla haver-hi un cert consens en la forma de solucionar el problema. La solució s'instrumentaria amb la transmissibilitat de les aportacions, amb la qual s'evitaria la inestabilitat en la magnitud del capital. L'inconvenient que presenta la no transmissibilitat, tal com observa Enrique Ballestero,¹⁷ es fa més greu per als adherits. En aquest sentit, la legislació italiana ha incorporat la figura del soci subvencionador.¹⁸ Les seves aportacions han d'estar representades per accions nominatives transferibles, solució tècnica que serveix per alleugerir aquest problema.

El palanquejament financer es relaciona amb la tendència que una empresa mostra per finançar-se amb endeutament en comptes de fer-ho amb recursos propis. Les mesures de palanquejament, la proporció d'endeutament (E) sobre els recursos propis (P), són instruments per determinar la probabilitat d'incompliment dels contractes d'endeutament.

A les cooperatives, el palanquejament financer té un sentit sensiblement diferent del que entenem en una societat capitalista per aquest concepte. Entre els motius d'aquesta disparitat de significats, podem esmentar:

- 1 A les cooperatives agràries no es pot estudiar l'efecte que l'endeutament té sobre la rendibilitat del capital, sinó que s'ha d'analitzar l'efecte que l'endeutament provoca sobre els beneficis de lliure disposició de la cooperativa, que seran repartits entre els socis en funció de l'activitat cooperativitzada que hagin realitzat.
- 2 El cost del capital social és deduïble fiscalment. Amb aquesta característica s'aconsegueix que no hi hagi diferències entre el finançament amb capital social i

15: Art. 59
Llei 18/2002.

16: Per aprofundir en el tema des d'una vessant legal es pot consultar l'estudi de Celaya Ulibarri, Adrián. *Acceso de las cooperativas al mercado de capitales*. Mondragón. INFES, 1995.

17: Ballestero, Enrique. *Economía social y empresas cooperativas*. Madrid. Alianza Editorial, 1990, p. 99.

18: Zevi, Alberto. "Los principios cooperativos y la financiación de las cooperativas". Ciriec. [València], n. 14 (desembre 1994), p. 26.

altres tipus de modalitats de finançament (endeutament) pel que fa a la vessant fiscal.

- 3 El capital social de la cooperativa agrària es pot considerar com un exigible a llarg termini, és a dir, com una modalitat d'endeutament.

Amb totes aquestes incidències es fa difícil entendre el concepte d'estructura de capital a la cooperativa, seguint les definicions de la major part dels autors moderns que basen els seus estudis en les societats anònimes. Per aquest motiu, creiem prioritari mostrar les especials relacions que comporta l'estructura de capital de les cooperatives. Amb l'exemple que exposem tot seguit, pretenem revelar el paper de l'endeutament en l'estructura de capital de la cooperativa agrària.

Suposem tres cooperatives A, B, C; totes tenen els mateixos actius i un BAIT de 1.000 u.m. La cooperativa A es finança exclusivament amb capital de 5.000 u.m. pel qual paga un 10%. La B té un capital de 2.500 u.m. amb cost del 10% i 2.500 u.m. en deute al mateix cost. La cooperativa C té un capital de 2.500 u.m. a un cost del 10% i un préstec de 2.500 u.m. a un cost del 15% anual. Totes destinen el 30% dels beneficis al Fons de Reserva Obligatori i el 10% al Fons

Les característiques del cost de capital en les cooperatives agràries i el fet de poder considerar les aportacions dels socis al capital social com un finançament exigible a llarg termini pot portar a fer una equivalència entre el cost de capital permanent i del deute a llarg termini.

Quadre 2. Efectes per als socis de la combinació de diferents modalitats de finançament

	A	B	C
BAIT	1.000	1.000	1.000
Interessos capital	-500	-250	-250
Interessos deute	0	-250	-375
BAT	500	500	375
Impostos	-38,5	-38,5	-28,84
Excedent net	461,5	461,5	346,16
FRO (30% s/beneficis)	-138,45	-138,45	103,48
FEPC (10% s/beneficis)	-46,15	-46,15	-34,61
Beneficis a distribuir socis	276,9	276,9	208,07
Recursos per als socis	776,9	526,9	458,07

d'Educació i Promoció Cooperativa. Totes compleixen les condicions per ser considerades especialment protegides en l'impost de societats.

Els socis amb una proporció d'activitat cooperativitzada superior a la seva aportació a capital social i també els monitors, defensen una baixa remuneració, o sigui un baix cost del capital social. Al contrari, els socis, amb un nivell d'activitat cooperativitzada inferior a la proporció de capital, defensaran un alt cost. A la realitat són escasses les cooperatives que estan remunerant les aportacions al capital –ja siguin obligatòries o voluntàries– i, per tant, s'afavoreix el primer tipus d'agents. En totes aquelles cooperatives on les aportacions dels socis al capital social no estan proporcionades a l'activitat cooperativitzada, la remuneració d'aquell és necessària per tal de complir amb els principis cooperatius i tractar el capital com un input més, i evitar així el conflicte d'interessos entre els mateixos socis. Existeix un consens entre els teòrics del cooperativisme per fer servir el mercat com a punt de referència per xifrar la remuneració del capital social.¹⁹

En el quadre 2 també s'ha fet palès com l'endeutament aliè minva els recursos per als socis i que aquesta disminució s'agreuja quan el cost dels recursos aliens és superior al cost del capital social. Malgrat no deduir-se directament de la lectura del quadre, és prou evident que un endeutament aliè obtingut a un cost inferior al del capital social beneficiaria el soci. Aquest tipus d'endeutament, tal com es manifesta en el quadre 1, existeix i bàsicament se sustenta en línies de finançament subvencionades per les administracions.

Pensem que, partint d'aquestes dades, sembla evident que, per als socis de les cooperatives, la millor estructura de capital és la que totes les necessitats de finançament són cobertes amb aportacions pròpies. Aquesta posició, en part, coincideix amb la d'Edgar Parnell, que aconsella que les aportacions dels socis es facin en proporció a la seva activitat cooperativitzada. Aquestes han de servir per incentivar l'interès del soci vers la cooperativa, perquè aquest no sols tindrà una relació amb l'activitat cooperativitzada sinó que, addicionalment, hi haurà una vinculació especial derivada del sistema emprat per finançar les inversions. Aquesta especial vinculació soci-cooperativa és una de les que contribueix a posar en relleu la singularitat de la cooperativa com empresa.

Un cop s'ha posat de manifest que la millor estructura de capital de les cooperatives és la que està constituïda per aportacions dels mateixos socis, s'obre un altre apartat de debat

L'endeutament aliè minva els recursos per als socis i aquesta disminució s'agreuja quan el cost dels recursos aliens és superior al cost del capital social.

19: Parnell, Edgar. (1995), p. 153.

quan s'ha de concretar quines són les característiques d'aquestes aportacions. Com ja s'ha posat abans en relleu, les seves característiques poden ser molt variades. Per facilitar-ne el tractament les aglutinarem en dues: les aportacions al capital social i els recursos aportats pels socis amb unes condicions explícites de termini, rendibilitat i risc.

En la discussió sobre si és millor que la cooperativa es financi amb aportacions al capital social o endeutant-se amb el soci, hi intervenen molts factors, la qual cosa evidencia un conflicte d'interessos en la majoria de casos. No existeix una fórmula única i clara encaminada a fer que les cooperatives determinin la proporció de cada tipus de recurs, bé que si que es poden detallar diversos actors a tenir en compte:

- El tipus d'inversió que ha de posar en marxa la cooperativa, i si la inversió afecta la majoria de socis, o bé tan sols un nombre reduït.
- Els compromisos que té el soci amb la cooperativa.
- El nivell i tipus de risc que comporta cada modalitat de finançament.
- El cost de finançament de cada modalitat.
- El nivell de confiança dels socis en la cooperativa.
- La tradició de la cooperativa i la reputació del monitor, i que ambdós aspectes incentivin el soci a fer l'aportació.
- La diferent liquiditat d'una o altra modalitat de finançament.
- La piràmide d'edat dels socis de la cooperativa.
- El tipus de conreus a la zona d'influència de la cooperativa.
- La distribució de l'activitat cooperativitzada entre els socis.

La importància del finançament de les cooperatives agràries amb secció de crèdit amb recursos dels socis no ha de treure relleu a l'endeutament amb tercers que moltes cooperatives han d'utilitzar, especialment les que no tenen secció de crèdit. És evident que qualsevol cooperativa que comenci un ambiciós procés d'inversions, tindrà dificultats per finançar-se exclusivament amb recursos dels socis; per tant, necessitarà finançament aliè. En la major part dels casos, aquest finançament aliè té procedència bancària, per bé que hi ha cooperatives que han emès títols de renda fixa i pagats.

El finançament amb recursos de tercers pot comportar l'aparició d'un conflicte d'interessos, especialment si aquests tercers no coneixen en profunditat el funcionament de les

La millor estructura de capital de les cooperatives és la que està constituïda per aportacions dels mateixos socis.

cooperatives. Als esmentats aportants de recursos els interessarà que la cooperativa tingui una política important de generació de beneficis per tal de garantir-ne la solidesa, i consegüentment reduir el risc de fallida. Aquesta política pot ser contrària als interessos dels socis.

El finançament bancari es dona en les cooperatives que han d'afrontar importants projectes d'inversió. Aquest fenomen es correspon amb el que succeeix en la resta d'empreses, tal com observen Milton Harris, professor de finances de la Chicago Board of Trade, i Artur Raviv, professor de la Northwestern University,²⁰ quan indiquen que l'endeutament creix, entre altres motius, quan creixen els actius fixos. Entre les empreses nord-americanes, els mateixos autors demostren empíricament l'existència d'una tendència a incrementar el finançament extern en comptes de l'autofinançament via retenció de beneficis, tendència en què, com hem analitzat, les cooperatives agràries amb secció de crèdit també hi participen.

El risc és una variable determinant en tota estructura financera. És assumit o distribuït de forma diferent segons la modalitat escollida per aportar els recursos financers a l'empresa. Les característiques pròpies de l'estructura de capital de les cooperatives justifiquen que les definicions de risc financer i econòmic no tinguin el mateix significat que en les societats capitalistes.

Per tal d'abordar el risc a la cooperativa creiem interessant introduir un breu comentari sobre el seu funcionament econòmic. La forma en què la cooperativa fa la liquidació al soci —el càlcul del preu de transferència que s'assignarà al producte que aquest porti— és essencial per entendre l'estructura financera de la cooperativa i per evidenciar els possibles conflictes d'interessos entre el monitor i la majoria de socis. El problema de la liquidació (preus de transferència)²¹ és un resultat de l'existència de dos objectius contraposats:

- 1 Motivació. Serveix per valorar l'eficiència comparativa entre cooperatives. La revisió de liquidacions de diferents cooperatives serveix com a instrument al soci per al control de l'eficiència de la seva cooperativa. Com més alt és el preu de liquidació del producte aportat, millor és la percepció de l'eficiència econòmica que el soci té de la seva cooperativa. La liquidació serveix de senyal, especialment en el curt termini, i per tant susceptible de manipulació, tal com exposen Aimable Quintart, professor de Finances de la Universitat Catòlica de Lovaina, i Richard Zisswiller, professor de Finances de l'HEC-ISA,

La revisió de liquidacions de diferents cooperatives serveix com a instrument al soci per al control de l'eficiència de la seva cooperativa.

20: Harris, M.; Raviv, A. "The theory of Capital Structure". The Journal of Finance. [New York], vol. XLVI, n. 1(març 1991), p. 334.

21: Arruñada, Benito. *Economía de la empresa: un enfoque contractual*. Barcelona. Ariel, 1990, p. 225.

a París.²² El monitor –o fins i tot el Consell Rector– poden estar interessats a donar un preu de liquidació que assenyali el bon funcionament de la cooperativa i posi en evidència la resta de cooperatives. Però resulta igualment factible que es doni un preu de liquidació per fer creure que es funciona correctament. Aquest darrer cas pot comportar que es descobreixi la mentida i que el soci tingui la sensació de ser enganyat.

- 2 Congruència. A les cooperatives es fa difícil moltes vegades aplegar els interessos dels socis que volen unes liquidacions altes –una visió a curt termini de la funció de la cooperativa– amb els qui, com per exemple el monitor, vetllen per uns preus de transferència que garanteixin els interessos de la cooperativa (visió a llarg termini).

Amb caràcter general, les cooperatives agràries catalanes assumeixen el preu de liquidació “a resultes”. Aquest preu de liquidació és el resultat de restar al preu de venda de la cooperativa totes aquelles despeses que aquesta ha suportat, incloent-hi les financeres i els impostos. Aquesta operativa, tal com han manifestat molts autors, perjudica molt greument la generació de beneficis i, en conseqüència, retreu l'autofinançament de les cooperatives agràries. L'ús de la pràctica de la liquidació “a resultes” és clarament beneficiosa per al soci –que defensa una perspectiva a curt termini de la funció de la cooperativa– en contra dels interessos de la cooperativa i del mateix moviment cooperatiu, els quals tenen com a principal objectiu la consolidació de la cooperativa.

Afortunadament per al moviment cooperatiu, la no aplicació estricta d'aquest mètode de càlcul del preu de liquidació, ha permès a les cooperatives practicar una política d'autofinançament recolzada en la generació de beneficis. En el quadre 1 es podia veure que el 8% de l'actiu està finançat amb reserves. La relativa importància de les reserves i la pràctica generalitzada en la utilització del preu de liquidació a resultes, fa que, amb caràcter general, la major part dels beneficis generats per les cooperatives agràries amb secció de crèdit es destini a reserves. Des d'una òptica financera, les reserves de les cooperatives agràries es caracteritzen per dos elements: no tenen cost i no són apropiables pels socis.

El concepte de risc financer, entès com “la volatilitat esperada corresponent als dividends futurs, els quals depenen de l'estructura financera”²³ no s'adapta al marc de la cooperativa, ja que aquesta distribueix els beneficis sobre la base de la

22: Quintart, Aimable i Zisswiller, Richard. *Théorie de la finance*. París. PUF, 1990.

23: Borrell, M. I Crespí, R. (1993), p. 30.

participació de cada soci en l'activitat cooperativitzada. El concepte de risc econòmic, "referit a les expectatives de variacions futures sobre el resultat operatiu" en sentit estricte, tampoc no s'adapta al marc cooperatiu.

El fet que es distribueixin els beneficis i les pèrdues sobre la base de l'activitat cooperativitzada provoca que el soci absorbeixi els dos tipus de risc i que tingui el seu reflex en el preu de la liquidació. En tot moment, el soci sap quin serà el rendiment de les seves aportacions al capital social. El risc l'assumeix en el preu de liquidació dels productes que hagi aportat a la cooperativa. A la liquidació es recull l'eficiència de l'activitat econòmica de la cooperativa i les conseqüències de la seva estructura financera.

En el supòsit que una cooperativa presentés pèrdues —que han d'incloure la despesa financera corresponent a la remuneració de les aportacions al capital social—, llavors el soci hauria de fer front a aquella part no imputada als fons obligatoris i voluntaris i s'imputarà al soci en proporció de l'activitat cooperativitzada²⁴. Aquesta pràctica i la importància dels recursos dels socis a tall de font de finançament —en les següents formes: capital social, aportacions a termini, proveïdor o creditor de la secció de rèdit— fa que els riscos d'insolvència i de fallida de les cooperatives agràries amb secció de crèdit i els costos associats,²⁵ tinguin unes especials consideracions en comparació dels que tenen les societats capitalistes. La coincidència dels interessos del soci i els del creditor —que són la mateixa persona— fa que el risc de fallida en les cooperatives sigui baix. Els grans beneficiats d'aquest baix risc de fallida són els creditors no socis que, a banda d'aquesta situació i per reduir encara més el risc, estableixen garanties reals o personals en els contractes que signen a tall de creditors. Això no treu que es produeixin excepcions, entre les cooperatives amb secció de crèdit, on el paper dels socis col·laboradors sigui elevat i pugui provocar la presència de comportaments oportunistes que poden alterar la visió teòrica aquí plantejada. Amb caràcter general es pot afirmar que el soci és el principal creditor de la cooperativa (vegeu gràfic) i, per tant, qui més risc assumeix.

La concentració de riscos a què està sotmès el soci a la realitat, encara que la llei l'atansi a les aportacions al capital social, fa que es qüestionï la fórmula cooperativa, especialment pel que fa al creixement de l'ens. En aquest sentit es pronuncia Parnell²⁶ quan afirma que la dimensió és el factor que més condiona el comportament i l'eficiència global de la cooperativa.

El baix nivell d'endeutament amb no socis de les cooperatives agràries amb secció de crèdit dificulta l'aplicació de la teoria de l'agència, ja que aquesta proposa l'increment de l'endeutament per afrontar els conflictes entre principal i agent.

24: Art. 67, Llei 18/2002.

25: Una classificació d'aquests costos es pot trobar a: Ross, Stephen A.; Westerfield, Randolph W.; Jafe Jeffrey F. (1995), p. 480-485 i també a: Brealey, Richard A.; Myers, Steward C. (1993), p. 525-539.

26: Parnell, Edgar. (1995), p. 29.

La teoria de l'agència i l'estructura de capital de la cooperativa agrària amb secció de crèdit

Una de les característiques positives de la teoria de l'agència és que ofereix l'avantatge d'explicar amb argumentacions teòriques els conflictes que apareixen en les relacions entre dirigents, propietaris i creditors. Si considerem la relació d'agència dins l'empresa cooperativa, acceptem el supòsit que la majoria de cooperatives agràries amb secció de crèdit disposen de monitors que porten la gestió diària, encara que estan sotmesos a controls molt freqüents pel Consell Rector respectiu. La importància dels monitors creix quan augmenta la importància de l'activitat econòmica de la cooperativa. En aquesta, la teoria de l'agència se centrarà en les relacions entre monitor, socis i creditors no socis.

Tot triant entre les relacions que existeixen entre els tres agents esmentats, ens centrarem en la relació monitor-socis per considerar-la determinant en la composició de l'estructura de capital de la cooperativa, en especial quan es posa en primer pla la política d'autofinançament. Les altres relacions –socis amb creditors no socis i monitor amb creditors no socis– no es poden considerar determinants, tenint en compte que amb caràcter general l'endeutament amb no socis és baix a les cooperatives agràries amb secció de crèdit analitzades. En qualsevol d'aquestes relacions existeixen interessos contraposats i asimetries d'informació que motiven l'aparició del conflicte entre el principal i l'agent. El baix nivell d'endeutament amb no socis de les cooperatives agràries amb secció de crèdit dificulta l'aplicació de la teoria de l'agència, ja que aquesta proposa l'increment de l'endeutament per afrontar els conflictes entre principal i agent.²⁷

En la funció d'utilitat del monitor intervenen dues variables:²⁸

- La seguretat, entesa com a permanència en el lloc de treball que el porta a comportaments conservadors, especialment per motius financers.
- La taxa de creixement de l'empresa, que comportarà una política agressiva d'expansió que li permeti augmentar el seu prestigi, el seu poder i la remuneració, entre altres factors.

A les cooperatives agràries es pot donar el cas que la funció d'utilitat del monitor pugui ser assumida també pel mateix president. Aquesta situació es pot donar per les especials característiques de la cooperativa, que comporta en molts casos una important càrrega política. Partint d'aquesta

27: Quintart i Ziswiler. (1990), p. 299-300.

28: Fernandez, Ana Isabel; Garcia Ollalla, Myriam. (1992), p. 117.

nova situació, es poden establir relacions del tipus: president-monitor i president-socis, les quals complirien les característiques pròpies de la relació d'agència.

La relació entre el monitor (agent) i el soci (principal) és especialment intensa en el moment de determinar la liquidació, tal com s'ha vist abans. El principal pretén la liquidació més alta possible i, per contra, l'agent defensa aquella liquidació que li permeti donar informació –un *senyal* als socis– de la bona gestió que ha fet; però que a la vegada també li permeti generar beneficis per poder augmentar les reserves i, per tant, l'autofinançament. En aquest conflicte, la llei de cooperatives de 1992 defensa els interessos de l'agent –consolidació de la cooperativa i en conseqüència del moviment cooperatiu– quan estableix l'obligació de dotar un mínim de l'1 per mil de la xifra total de facturació dels socis al Fons de Reserva Obligatori.²⁹ El corrent neoliberal dominant ha obtingut el triomf a la llei de cooperatives vigent des del 2002 a Catalunya.³⁰

La frase següent la pronuncien alguns monitors de cooperatives agràries amb secció de crèdit: “hem de defensar la cooperativa dels seus propis amos”. Aquesta afirmació posa en evidència el conflicte d'interessos esmentat. Igualment, assenjala la contradicció entre els interessos a curt termini dels socis –bàsicament uns bons resultats econòmics– i els interessos a llarg termini dels monitors i dels legisladors per fer una política de beneficis que permeti millorar l'autofinançament. L'agent és conscient que la defensa d'una política d'autofinançament li donarà més autonomia.

En les cooperatives amb un baix nivell d'aportacions de capital, la proporció entre els recursos aportats pels socis i els recursos aliens pot ser un senyal de la manca de confiança dels socis amb la cooperativa, o bé insinua que el monitor opta per finançar les inversions amb crèdits per tal d'evitar que li siguin qüestionades. Aquests senyals van en la línia dels estudis dels professors de la Universitat de Califòrnia, Hayne E. Leland i David H. Pyle,³¹ que destaquen que la inversió de l'empresari en el seu projecte pot servir com a senyal de qualitat del projecte i que el valor de l'empresa creix segons la proporció d'accions que mantingui l'empresari.

29: Art. 82.c, R.D. 1/1992.

30: Culleré, Xavier; Parcerisa, Josep. “A propòsit d'una nova llei de cooperatives a Catalunya”. *NEXE quaderns d'autogestió i economia cooperativa*. [Barcelona], núm. 7 (gener 2001), p. 15-38

31: Leland, H.E.; Pyle, D.H.. 1997), p. 371-387.

Innovar en la crisi?

Alfonso Vázquez

Gairebé per sorpresa, lliscant per l'estiu, l'espectre que tots vèiem vagar per l'espai, la **gran crisi**, la més important des de fa desenes d'anys –si exclouem les guerres mundials– ha pres cos. I nosaltres, pobres mortals que estàvem treballant intrèpidament l'*esperit de la innovació*, ens veiem abocats a una situació "aliena", extrema, que posa en qüestió el que estàvem dient i fent.

Com he sostingut reiteradament, l'enorme majoria dels enfocaments i eines pretesament "innovadores" ignoraven púdica-ment la naturalesa de la lògica del sistema imperant (la lògica capitalista, al cap i a la fi) i tractaven mel·lífluament d'*adaptar* les seves posicions al que és "políticament correcte", a allò que semblés *acceptable* pels benpensants, quan no eren simplement una forma de fer negoci seguint el rastre que imposava el pensament dominant. El resultat ja està a la vista.

Hem viscut altres crisis *cícliques*, la dels setanta (ruptura del domini *colonial*), la dels vuitanta (adaptació estructural i tecnològica) i la dels noranta (reestructuració davant dels processos de globalització), però podem preguntar-nos: *què* és

aquesta crisi? No és una crisi cíclica, en el sentit clàssic del terme, sinó que, com ja han fet notar destacats analistes, “s’assembla” més a la del 29; és a dir, a l’esfondrament d’un model de desenvolupament capitalista les bases del qual eren de fang. En el 29 hi havia Keynes; i avui?

En realitat, la crisi del 29 es prolonga durant tota la dècada dels trenta, amb mesures dels governs –perillosament assemblades a les que avui, a corre-cuita, s’adopten– que no fan més que agreujar-la; per dir-ho amb un sarcasme macabre, la seva “sortida” va ser la Segona Guerra Mundial, que va destruir capacitat instal·lada, éssers humans –disminuint l’atur– i tot tipus d’estructures, i va crear així les condicions per a una elevada demanda de reconstruir el que s’havia destruït; i com que el que s’havia destruït era de tanta magnitud, no torna a produir-se cap crisi fins als anys setanta (la crisi del *petrol*).

Igual que la crisi del 29, l’actual és una crisi del model d’*acumulació* capitalista, no una crisi de demanda i oferta descompensades. Durant vint anys, coincidint amb l’esfondrament del sistema soviètic, ens han donat per viure l’alegria orgiàstica del sistema capitalista triomfant, amb la seva sinistra equiparació de mercat “perfecte” (encara que tots els poders el feien implacablement imperfecte), benestar material (per als qui estaven sota el paraigua, –i, per descomptat, no per a tots– de les economies desenvolupades) i... democràcia i llibertat! Dissentir d’aquest evident absurd era considerat una “desviació” que havia de tenir una sanció, si no penal, sí civil. Així s’han fet callar veus, s’ha reduït a la marginació els crítics *reals* del sistema, s’han obert tribunes públiques per als seus apologistes, i, el que és més greu encara, s’ha buidat qualsevol alternativa de la denominada en un altre temps “esquerra”. El **sistema** vaga sense referents ni contrastos...

La crisi del 29 es produeix per la contraposició entre l’acumulació que practica el capital davant de les rendes del treball, insuficients per mantenir la demanda, i, com a conseqüència –com un tímid avanç del que passa avui–, les maniobres especulatives en Borsa per mantenir el ritme d’increment del valor financer. Aquesta crisi fonamenta la confrontació entre capital i treball. No obstant això, la crisi actual, que s’ha estat gestant des de fa diversos anys, no es basa en la confrontació esmentada, sinó en una altra la sortida de la qual és enormement més complexa: l’escissió entre “economia real” i “economia financera”, però amb la brutal subsumpció de la primera en la segona. De manera que l’anomenada esfera financera opera amb la seva pròpia lògica,

aliena, més enllà del curt termini, a l'economia real, amb un únic objectiu: revaloritzar-se sense parar, acumular sense límits.

Conclusa la subsumpció real de la societat en el Capital, dominat el planeta, colonitzats els *cossos del desig* (“sigui sa, sigui atractiu, demostrí el seu estatus, conquisti qui vulgui amb aquest perfum, vagi a la moda, sigui feliç, sigui lliure, i, de tant en tant, busqui la seva pau interior amb els llibres d'autoajuda per no veure què passa al seu voltant...”), condemnats a la pobresa dos terços de la Humanitat –a no consumir, des de la lògica del capital, i, per tant, a no produir gens de valor “monetari”, ni tan sols subjectivitats més enllà de les accions de les ONG–, el sistema busca (com en el 29, no ens enganyem) fonts de revaloració dels seus actius financers que, ja inevitablement, passen obertament a l'especulació més feroç i, sense embuts, al frau massiu “consentit” –no hi ha cap dificultat a afegir-hi, encara que soni “políticament incorrecte”, les pràctiques mafioses (que, no ho oblidem, en gran mesura trafiquen amb cossos i subjectivitats) que mouen un percentatge certament vistós del PIB mundial–.¹ El capital, en la seva ànsia d'acumulació sense fi, ho ha hagut de reduir tot a la mesura (en termes monetaris): els cossos, les subjectivitats, els desitjos, l'amor, la il·lusió, l'art, la malaltia, la desesperació, fins i tot la pobresa! Només així pot calcular-se el seu “valor de canvi”, destruint, per “obsolet”, qual-sevol “valor d'ús” aliè a la seva lògica. “Valem” el valor monetari que posseïm o generem, res més.

D'aquesta forma s'activa un **antagonisme** latent, encara que púdicament ocult encara; així com en el 29 l'antagonisme s'establia entre patrons i obrers, l'antagonisme avui s'estableix entre l'economia real, la generadora de valor i de riquesa, i l'economia financera/especulativa, que l'engoleix en els seus moviments especulatius. O, dit d'una altra manera, entre la societat **real** i la societat **virtual** del Capital. Com estem veient a Euskadi, amb una sòlida base d'economia real, l'impacte de la crisi és encara temperat –encara que ens atraparà, per descomptat–, i ha evidenciat que no són les nostres males pràctiques les que l'han produïda, sinó un vendaval extern, com si es tractés d'un fenomen de la naturalesa, però que no és natural...

I no ens equivoquem: també la idea d'**innovació** ha estat sistemàticament referida a aquesta lògica, a la seva reducció immediata a la mesura (a curt termini), fins i tot a l'absurd exercici d'anticipació dels resultats. La innovació, promoguda en l'àmbit de l'economia real, ha estat *intervinguda* i controla-

Igual que la crisi de 1929, l'actual és una crisi del model d'acumulació capitalista, no una crisi de demanda i oferta descompensades.

1: Llegeixo avui al diari que McCain atribueix la crisi financera “als vells cercles i a la corrupció de Washington”. Algú la pot dir més grossa?

da per l'esfera financera *per endavant*. Avui ja tenim el desastre servit: no només no hem innovat com esperàvem –ni de bon tros– sinó que el Gran Germà que ho controlava tot fa fallida... Però, no era el que, si no haguéssim estat tan miops i obedients, calia esperar? O hem d'esperar que, amb els diners de tots, se salvi la situació dels amos especuladors i que la història es repeteixi amb tints cada vegada més greus?

A Euskadi estem immersos en nombrosos debats sobre com convertir-nos en una regió europea puntera en innovació; crec sincerament que hem de repensar d'arrel les bases en les quals estem sustentant aquest esforçat intent. L'escenari ha fet explosió, i ara ens toca construir des de noves premisses, des de nous enfocaments, des de nous conceptes, des d'una idea diferent de societat. Com que els vells Estats-nació tenen poc a dir en aquest terreny –els va construir la mateixa lògica que ara els redueix al seu paper de comparses importants de la Història–, hem de recórrer a la vitalitat de la societat real, a les seves il·lusions i desitjos, per construir escenaris de generació de riquesa no limitats a la lògica monetària i a l'esclavitud que aquesta imposa en benefici d'aquests pocs “llunyans i desconeguts”. Com vaig dir en algun article fa algun temps, innovar avui és innovar el *concepte d'innovació*. I crec que, escombrades les ficcions que ens han fet *amagar* el que passava, interessadament o ingènuament, ens toca mirar de cara la dura realitat i preguntar-nos: **ara què hem de fer?**

En l'últim llibre que acabo de publicar (*Estrategias de la imaginación*, GRANICA, 2008) tracto ja aquests temes, encara que encara no coneixia “l'explosió” del sistema, i aventuro algunes *formes de trànsit* per navegar la crisi. Concluc, doncs, amb uns paràgrafs del pròleg que li dedica Lorenzo Cachón.

En El nou esperit del capitalisme, Boltanski i Chiapello (1999) assenyalen la necessitat d'un esperit per al capitalisme, sumant la perspectiva de Weber (raons individuals) amb la de Hirschman (raons de bé comú) i articulant-la al voltant del concepte de “justificació”. L'esperit del capitalisme serien representacions i justificacions compartides que legitimen els tipus d'acció adequats al principi de justícia dominant. D'aquesta manera els autors volen superar l'oposició entre els qui no veuen en la societat sinó relacions de força (Bourdieu) i els contractualistes (Ricoeur) que posen l'accent en el debat democràtic de les condicions de la justícia. Sobre l'esperit del capitalisme hi actua fonamentalment la crítica que se sustenta, necessàriament, en quatre possibles “fonts d'indignació” davant del capitalisme: a)

inautenticitat; b) opressió de l'autonomia i la creativitat; c) misèria i desigualtats; i d) oportunisme i egoisme. Boltanski i Chiapello distingeixen dos tipus de crítiques: la "crítica artista" i la "crítica social". Però mentre la primera s'alimenta bàsicament de les dues primeres fonts d'indignació, la segona ho fa de les dues últimes. En la part final d'El nou esperit del capitalisme, Boltanski i Chiapello adopten un to propositiu i aborden el "despertar de la crítica social" i les indefinicions de la crítica artista aportant elements que haurien de permetre la refundació de totes dues si volen seguir complint un paper influent en el nou (esperit del) capitalisme.

Estratègies de la imaginació es mou entre una síntesi de la crítica artista i la crítica social però, sobretot, mostra el canvi de les bases socials sobre les quals s'han construït els sistemes de treball i la lògica de les organitzacions (empreses i altres) en el món capitalista: les bases del poder i de la propietat; en aquest sentit està més a prop de Castells que de Boltanski i Chiapello, però com que es mou en el camp de les crítiques (artista i social) podríem plantejar-nos si el text d'Alfonso Vázquez (i les aportacions d'alguns autors que cita) no ens estan mostrant els primers passos del camí que condueix a una nova "ciutat" (vaig citar), més enllà de la "ciutat per projectes" de què parlen Boltanski i Chiapello, una espècie de "ciutat del coneixement" en la qual necessitarem representacions i justificacions compartides que legitimin les maneres d'acció adequats a un nou principi de justícia."

Així com en el 29 l'antagonisme s'establia entre patrons i obrers, l'antagonisme avui s'estableix entre l'economia real, la generadora de valor i de riquesa, i l'economia financera/especulativa, que l'engoleix en els seus moviments especulatius.

DOBLES

© Martí 2009

Algunes consideracions sobre la crisi i l'economia solidària

Jordi Garcia Jané

- 1 Estem davant una crisi general del sistema capitalista, l'abast de la qual és molt profund, per més que encara no puguem precisar exactament en quin grau. Poden venir dos o tres anys de recessió mundial o, fins i tot, bastants més de depressió, com l'està patint el Japó des del 1991 o la va patir bona part del món durant el període 1929-1945. El segur és que l'activitat productiva està baixant i seguirà baixant durant tot el 2009.
- 2 A la doble crisi econòmica, tant de l'economia financera com de l'economia dita productiva, hi hem d'afegir, com a mínim, una crisi energètica, una crisi alimentària i una crisi ecològica. Aquesta acumulació de crisis fa pensar que la humanitat s'endinsa en un negre túnel durant dècades. La incertesa se ceneix a si totes aquestes crisis s'encavalcaran o bé gaudirem d'interval·ls de llum.

3 Amb l'esclat de la crisi actual ha quedat clar, per a qui encara en dubtés, que l'autoregulació del mercat és un mite i que el capitalisme, a més de generar estructuralment desigualtat, provoca també moltes ineficiències, la més gran de totes, la seva inestabilitat com a sistema. Si el 1989, amb la caiguda del Mur, es va demostrar la inviabilitat del mal anomenat socialisme real, el 2008, amb el crac borsari, es demostra la inviabilitat del capitalisme, si més no, en la seva versió neoliberal.

Amb l'esclat de la crisi actual ha quedat clar, per a qui encara en dubtés, que l'autoregulació del mercat és un mite.

4 Al llarg del segle XIX, simultàniament a la consolidació del sistema capitalista, van anar sorgint altres iniciatives econòmiques promogudes pels sectors més conscients de les classes populars, que eren, abans que res, formes de defensa davant l'empobriment provocat pel nou sistema, però que representaven també, de manera explícita o implícita, alternatives embrionàries al capitalisme, ja que satisfien millor les necessitats humanes i es basaven en valors com l'ajuda mútua, la igualtat i la democràcia. Aquestes iniciatives, que en un principi van adoptar la forma de cooperatives i societats de socors mutus, han anat evolucionant fins avui i s'han enriquit amb d'altres figures (xarxes d'intercanvi, associacions d'acció social, societats laborals...), fins a formar el que actualment anomenem economia social o solidària. Aquestes experiències, siguin de treball cooperatiu, de consum responsable, de finances ètiques, o bé involucrin tots tres aspectes (economies comunitàries, xarxes d'intercanvi...), es compten per centenars de milers, es troben escampades arreu del món i constitueixen embrions d'una nova economia postcapitalista.

5 Al mateix temps, en el pla teòric, els diferents corrents de la dita economia crítica (feminista, ecològica, marxista, altermundista, la socioeconomia...) aporten elements cabdals per a un model d'economia postcapitalista. Cal seguir avançant, tant en el pla teòric com en el pràctic (economia solidària), a fi de disposar com abans millor d'un esbós de com podria ser una economia postcapitalista. És hora d'enterrar els complexos que, des de fa 25 anys, paralitzen els homes i dones anticapitalistes i ens impedeixen proposar alternatives a aquest sistema. Sense tenir alternatives que ens permetin visualitzar formes de societat millors no aconseguirem estimular prou la mobilització social i l'experimentació, tant personal com col·lectiva, imprescindibles per a un canvi social en sentit emancipador.

6 La crisi actual afecta també les empreses de l'economia social o solidària. En primer lloc, perquè es troben en el mercat de béns i serveis capitalista i, per tant, la contracció d'aquest mercat els fa perdre feines i clients. Pensem, per exemple, en les cooperatives de treball catalanes del sector de la construcció, o en la crisi que estan patint cooperatives industrials tan importants com Fagor Electrodomésticos, que va reduir els seus beneficis en un 98% durant el primer semestre. Però, en segon lloc, la crisi les afecta també per les restriccions que estan posant caixes i bancs a la concessió de crèdits. En general, les cooperatives, com les altres empreses, topen ara amb més dificultats per obtenir crèdit, si bé, segons el parer dels responsables d'algunes cooperatives agràries, com a mínim aquestes tenen menys dificultats per accedir als crèdits que les empreses convencionals del sector, ja que són vistes com a empreses sòlides.

7 Tot i amb això, hi ha tres factors que permeten preveure una superior taxa de supervivència a la crisi actual entre les empreses de l'economia social o solidària si les comparem amb les capitalistes de similar dimensió i del mateix sector d'activitat. Ens ho fa pensar l'estudi elaborat per la Direcció General de l'Economia Social, del Treball Autònom i del Fons Social Europeu, a partir del fitxer de Codis de Compte de Cotització en situació d'alta en la Seguretat Social espanyola, que revela que l'índex de mortalitat de les cooperatives i les societats laborals espanyoles és inferior a les empreses convencionals. Mentre que entre un 65 i un 85% de pimes espanyoles, segons els sectors, desapareix abans que transcorrin quatre anys, un 51,4% de cooperatives i societats laborals segueix en funcionament al cap de cinc anys. A més, les empreses de l'economia social que es mantenen transcorreguts deu anys arriben a duplicar amb escreix els llocs de treball.

Davant la crisi actual, el primer avantatge per a la seva supervivència és que la implicació dels treballadors en una empresa solidària dóna a aquesta més capacitat de resistència. Els treballadors poden decidir treballar més hores o cobrar menys per un temps, com també capitalitzar íntegrament els resultats dels exercicis, estalviar despeses generals, etc.

El segon avantatge és que la política habitual de capitalitzar tots els resultats anuals es revela en aquests moments especialment adequada, junt amb l'obligació de destinar el 30% dels beneficis a un fons de reserva. Aquest fons, que algú podria considerar un destorb per a la competitivitat de

És hora d'enterrar els complexos que, des de fa 25 anys, paralitzen els homes i dones anticapitalistes i ens impedeixen esbossar alternatives a aquest sistema.

la cooperativa enfront de les empreses capitalistes, esdevé ara un utilíssim salvavides que cap modificació legislativa no hauria de rebaixar.

Per últim, la finalitat diferent d'una empresa solidària respecte a una de capitalista acaba d'explicar la superior perdurabilitat de la primera. En una cooperativa de treball, posem per cas, la finalitat principal és mantenir els llocs de treball, mentre que en una empresa capitalista ho és que l'empresari o els accionistes obtinguin el màxim benefici econòmic pel capital invertit. Per tant, és molt més probable que plegui una empresa capitalista si aquest calcula que invertint els diners en altres negocis obtindria més guanys o reduiria els riscos. En canvi, rarament una cooperativa tancarà perquè no guanya prou.

La crisi actual afecta també les empreses de l'economia social o solidària, tant perquè es troben en el mercat de béns i serveis capitalista i aquest es contrau, com per les restriccions que estan posant caixes i bancs a la concessió de crèdits.

- 8 La crisi, en la mesura que erosiona la legitimitat social del capitalisme, és una oportunitat única per replantejar els objectius de l'economia i experimentar noves formes empresarials que tinguin com a finalitat el servei a la societat per sobre de la maximització del benefici econòmic, i com a mitjans empreses democràtiques, estimulants per als qui hi treballen i sostenibles per al medi ambient. Aquesta oportunitat l'haurien d'aprofitar tant els qui ja se sentirien bé en un capitalisme més social i, per tant, contrapesat per un sector fort d'economia social o solidària i unes polítiques públiques de keynesianisme verd, com els qui apostem decididament per una economia postcapitalista com l'única manera de superar els problemes estructurals de desigualtat social i insostenibilitat que, al nostre parer, arrossegat sempre el capitalisme. Sigui com vulgui, hi ha diverses àrees de treball conjunt dins l'economia solidària entre els partidaris d'aquests dos enfocaments.
- 9 La crisi és una oportunitat per demanar polítiques públiques més favorables a l'economia solidària, per crear més empreses solidàries que facin front als efectes socials de la crisi com ara l'atur (cooperatives de treball) o a la natural desconfiança popular envers caixes i bancs (finances ètiques i solidàries).
- 10 La crisi és una oportunitat per pressionar, juntament amb altres actors socials, perquè augmentin les regulacions públiques de l'economia, per controlar el capital financer, per aturar les privatitzacions, per elevar els estàndards laborals i socials i per promoure l'economia productiva

davant l'economia financera, en concret, aquella orientada a satisfer necessitats socials i a reconvertir en un sentit ecològic l'aparell productiu...

Com més regulat estigui el capitalisme i com més drets laborals i socials s'institueixin, més marge tindran les empreses solidàries per desenvolupar el seu compromís social i el seu funcionament democràtic.

11 La crisi és una oportunitat per avançar cap a alguns objectius estratègics de l'economia social o solidària, en especial, el de crear mercats socials. Entenem per mercat social una xarxa els nodes de la qual són les empreses solidàries i els consumidors i estalviadors responsables (persones, entitats, empreses i institucions), i els fluxos els intercanvis regulars de béns i serveis produïts amb criteris democràtics, equitatius, ecològics i solidaris, que permetin cobrir una part significativa de les necessitats dels nodes, desconnectant-se parcialment de l'economia capitalista.

No és una quimera. Al Brasil, el Forum Brasileiro de Economia Solidaria (FDES), integrat per més de cent fòrums microregionals o municipals, i 27 fòrums estatals d'economia solidària, on participen administracions, moviments socials i empreses solidàries, fa uns anys que promou la creació i consolidació de cadenes de valor solidàries. En aquests moments, ja ha aconseguit tancar les cadenes del cotó orgànics, les llavors i la mel, entre altres.

Aquesta culminació de la intercooperació, una intercooperació integral, que és el mercat social, proporcionaria un apreciable grau de solidesa a les empreses i entitats de l'economia solidària, perquè dependrien molt menys del mercat capitalista.

12 Finalment, les pràctiques d'economia solidària poden ajudar les classes populars a sobreviure a la crisi. En l'àmbit del treball, recuperant en forma cooperativa empreses que tanquen i augmentant la intercooperació entre les empreses del sector. En l'àmbit del consum, abandonant individualment i com a entitats els hàbits consumistes, organitzant-se de manera col·lectiva en cooperatives de consum, en xarxes d'intercanvi, en cooperatives d'habitatge de cessió de règim d'ús... En l'àmbit del crèdit, dipositant els estalvis individuals i col·lectius en entitats de finances ètiques i solidàries.

La crisi és una oportunitat per avançar cap a alguns objectius estratègics de l'economia social o solidària, en especial, el de crear mercats socials.

13 En conclusió, la crisi comportarà, segur, més patiment humà; però precisament per evitar-lo al màxim, i perquè no es repeteixi mai més, hem d'aprofitar l'oportunitat que la crisi també ens dóna, l'oportunitat de desenvolupar l'economia solidària, l'oportunitat d'inserir en la consciència col·lectiva la convicció que una altra economia no sols és necessària sinó que ja és possible.

Cooperativisme i crisi industrial

Jordi Valls i Olivé

En etapes de crisi econòmica, el cooperativisme i l'economia social apareixen com una alternativa a la destrucció d'ocupació i a les deslocalitzacions que les empreses utilitzen per reduir costos. L'economia social aposta per una ocupació de qualitat i respon a una vocació de permanència i supervivència a llarg termini, condicions intrínseques a la seva naturalesa, atès que els treballadors i les treballadores són els propietaris de l'empresa. El cooperativisme es presenta com una forma societària *anticíclica*, on la capacitat d'estrènyer-se el cinturó i els mecanismes de solidaritat han de permetre sortejar les dificultats econòmiques amb més garanties.

En situacions de davallada econòmica i augment de la desocupació, s'incrementa l'índex de creació de cooperatives i d'altres formes d'economia social per part de persones que han perdut la feina i cerquen en l'autoocupació la manera de mantenir el lloc de treball. Prenen rellevància, llavors, les polítiques encaminades al foment de l'autoocupació amb mesures com la capitalització de la prestació per desocupació

i els incentius econòmics i fiscals a la creació de formes societàries d'economia social.

Així va succeir al nostre país durant el període de crisi dels anys 80, quan amb l'allau de tancaments que va patir el sector industrial, van aparèixer multitud d'experiències d'auto-organització col·lectiva en forma de cooperatives per part dels treballadors que es veien abocats a l'atur. Així mateix, amb la crisi econòmica dels primers 90, l'índex de creació de cooperatives es va incrementar i l'any 94 va arribar a la insòlita xifra de 1.048 cooperatives creades.

En l'actual context tornem a reviuire situacions de tancaments empresarials i deslocalitzacions que afecten especialment el sector industrial. La crisi econòmica actual mostra els límits del capitalisme financer (i obliga a pensar en les conseqüències d'haver separat de forma dràstica els interessos del capital i del treball) i posa en evidència la contraposició d'interessos en les empreses no cooperatives, entre el capital i els treballadors. En aquests moments, cal analitzar les etapes viscudes anteriorment dins del cooperativisme industrial i en el bagatge que ens aporta la perspectiva històrica. D'aquesta anàlisi podem extreure conclusions significatives que orientin polítiques públiques i actuacions des del sector. La primera afirmació que ens ve al cap és que la supervivència de les cooperatives en aquest sector ha estat escassa. Les causes d'aquesta situació demanen una anàlisi extensa i segurament caldria buscar-les en factors econòmics, socials i legislatius. Tanmateix, existeixen experiències de cooperatives creades en aquella etapa que actualment representen projectes empresarials consolidats i que estan sortejant la situació econòmica actual de forma destacable.

Bones pràctiques

Un cas significatiu és l'experiència de la cooperativa Mol-Matric. Creada a partir del tancament de Talleres Alá a primers dels 80, actualment està formada per uns 50 treballadors, 30 dels quals són socis. La cooperativa està especialitzada en la fabricació de matrius i motlles per al sector de l'automòbil. En un sector on les empreses estan tancant o deslocalitzant-se a països de baix cost, la cooperativa es troba en un moment de creixement i ha sabut reinventar-se a si mateixa per mantenir una posició de lideratge. Va tancar l'exercici de l'any 2007 amb una facturació de 4 milions d'euros, i per a l'exercici actual espera superar la xifra dels 5 milions.

El cooperativisme es presenta com una forma societària anticíclica, on la capacitat d'estrènyer-se el cinturó i els mecanismes de solidaritat han de permetre sortejar les dificultats econòmiques amb més garanties.

Una de les claus del seu èxit és la diversificació cap a d'altres sectors. Des de fa uns anys la cooperativa ha iniciat un procés d'obertura cap a sectors com el ferrocarril, grans mecanitzats i, recentment, l'energia eòlica. Actualment acaba de signar un conveni amb Alstom-Ecotècnia que garanteix l'entrada de feina per als propers anys. La cooperativa ha fet en els darrers anys fortes inversions en immobilitzat en l'adquisició de premses i fresadores per a la fabricació de mecanitzats per a trens i aerogeneradors.

Un altre cas interessant és el de Cemid, una cooperativa històrica de Terrassa formada per 37 socis treballadors, actualment un referent local com a empresa d'instal·lacions de tot tipus i automatitzacions industrials. Recentment ha signat un acord de col·laboració amb Ecoesfera –empresa líder en energies renovables– a partir del qual Cemid incorpora a la seva cartera de serveis la distribució i instal·lació d'equipament d'energies renovables.

Un tercer cas, el de la cooperativa Gramagraf, també representa un exemple d'èxit i superació dins del teixit cooperatiu industrial. La cooperativa opera en un sector madur –el de les arts gràfiques– i amb el canvi de segle va intuir la necessitat d'innovar i redefinir-se per afrontar el seu futur amb més garanties. Gramagraf va apostar el 2003 per establir una aliança estratègica que va esdevenir la base de la creació del Grup Cooperatiu Cultura 03, conjunt d'empreses cooperatives vinculades a la indústria cultural. Aquesta aliança proporciona a Gramagraf una major estabilitat comercial i solidesa financera, alhora que li permet aprofitar mecanismes de col·laboració i sinergies entorn del Grup. En els darrers anys l'empresa també ha fet fortes inversions, adquirint una màquina de impressió de deu colors que li ha permès doblar la facturació en poc temps. Gramagraf està formada per una quarantena de treballadors, la meitat dels quals són socis cooperativistes. Actualment treballa amb el relleu generacional del seu teixit social, a partir de la incorporació de socis joves al projecte.

Els casos descrits anteriorment presenten, al meu entendre, un denominador comú: l'aposta per la innovació, l'obertura i el canvi des del que podríem anomenar l'**emprenedoria social**. És a dir, el desenvolupament empresarial i social, a partir de la cerca i experimentació d'un model de **gestió cooperativa pròpia**. Aquest model marca els límits per no caure en l'economicisme del model empresarial imperant, però assumeix els reptes i les contradiccions que presenta la necessitat de desenvolupar un projecte empresarial eficient i

viable. Aquestes experiències cap a un model propi de gestió cooperativa es basen en l'aprofundiment dels valors cooperatius, on destaca la centralitat de la persona com a motor de canvi i superació, i la concepció del fet cooperatiu com a font de generació de capital social empresarial. A partir d'aquests principis es configuren una sèrie d'elements intangibles com els lideratges socials, o els aprenentatges i les experiències significatives, que fan possible accions com la reinversió del beneficis i la projecció de futur, la *promoció interna* a partir de la confiança en les persones i en la seva capacitat d'aprenentatge i creixement professional o el desenvolupament d'un projecte social.

L'actual context de crisi qüestiona fortament les bases del fonamentalisme del mercat i l'economicisme empresarial com a font de riquesa equitativament distribuïda i d'ocupació.

Cooperativisme i crisi actual

L'actual context de crisi qüestiona fortament les bases del *fonamentalisme* del mercat i l'economicisme empresarial com a font de riquesa equitativament distribuïda i ocupació. Aquesta situació fa aparèixer la necessària reflexió sobre el desenvolupament de noves formes organitzatives i empresarials en el sector industrial. En aquest sentit, el moviment cooperatiu ha d'aprendre de la seva experiència històrica per poder aportar una alternativa viable des de la gestió empresarial cooperativa. Les experiències descrites donen pistes de cap on s'ha d'orientar aquest model de gestió amb elements com la gestió empresarial participativa, l'obertura cap a aliances i oportunitats externes, o la superació de reticències cap a la innovació i el creixement. Amb els actuals tancaments empresarials dins del sector, van apareixent demandes de creació de formes organitzatives per part dels treballadors. Cal aprendre del passat, aprofundint a partir de les potencialitats i dels valors específics, i no caure en els errors d'un cooperativisme d'autoocupació conjuntural, poc professional i sense criteris de competitivitat en el mercat, que no pugui garantir la seva supervivència; ni en l'assimilació del model empresarial imperant que porti les cooperatives a transformar-se cap a societats mercantils tradicionals.

La creació de noves cooperatives industrials pot desenvolupar un model propi de gestió cooperativa. En aquest sentit, són necessàries actuacions dels diferents agents implicats en aquest procés. Des de l'administració cal vincular els incentius a la creació de formes d'economia social amb criteris d'un major desenvolupament empresarial. En aquest sentit, mesures com la capitalització de l'atur haurien d'anar condicionades a l'aplicació per part dels nous emprenedors d'accions

encaminades al desenvolupament empresarial (elaboració d'un pla d'empresa i la formació i assistència tècnica inicial). Així mateix, des del moviment cooperatiu caldria articular mecanismes que facilitessin la connexió i creació de xarxes que fomentessin l'intercanvi dels *nous emprenedors socials* amb cooperatives industrials ja consolidades.

La supervivència de les cooperatives industrials ha estat escassa.

Crisi de la globalització, oportunitat per a una vida bona i justa

Daniel Jover

“Por la libertad, así como por la honra se puede y se debe
aventurar la vida”
Cervantes El Quijote

Nosaltres serem allò que vulguem fer junts
André Gorz

Ara que es commouen els fonaments mateixos de la globalització deixant al descobert la vacuïtat del sistema capaç d'injectar xifres multimilionàries dels governs i poders públics per salvar-lo, a penes té sentit insistir en el que ja ha estat dit o escrit pels apologetes del model obsessionats pels mites del creixement, el treball i la productivitat com a remeis miraculosos per a tots els mals de la nostra època. És el final d'un altre cicle més o l'inici d'una nova era?

Som al final d'un altre cicle més o a l'inici d'una nova era?

La repetició de dades unida al bombardeig d'informacions sobre la crisi aconsegueix una acumulació d'efectes tan gran que es produeix un autèntic embús de coneixements que acaba sepultant el saber. La pura informació sense cap mena de criteri de selecció és cega. Com podem centrar-nos en allò que realment importa?

Davant l'allau actual, podem quedar no només cecs i muts sinó també col·lapsats.

Mai com ara la màxima informació d'un fet clar –mai tants van donar tant a tan pocs– tendeix a generar tanta confusió.

Nosaltres apostem per un projecte d'humanitat justa en una terra habitable que globalitza l'esperança perquè es compromet solidàriament amb tots els pobles. Amb models d'economia plural, solidària i cooperativa, amb ecoeficiència, suficiència i sobirania alimentària garantint els drets humans i l'equitat global.

Les nostres societats sotmeses a l'imperi mediàtic reben permanentment missatges sàdics que, alhora que produeixen desassossec i inseguretats permanent, inoculen la impotència per a qualsevol canvi social. Vivim amenaçats per les tergiversacions, les notícies que en la seva espectacularitat encobreixen mentides i les múltiples veritats relatives i parcials que aviven la ignorància que té com a resultat el cultiu massiu de l'estupidesa, de la crueltat i de la violència. Sovint la percepció de la realitat és el que ens emmalalteix.

Les persones no som éssers solitaris fets per a la resignació ni el conformisme. Som éssers d'esperança, solidaris i fets per a la llibertat. Necessitem més que mai un coneixement veraç que ens ajudi a entendre les causes del malestar actual i a construir maneres de superar la crisi.

En el mite grec, Prometeu es va atrevir a robar el foc de l'Olimp per donar-lo als humans, però els deus el van castigar per la seva pretensió de trencar el monopoli del coneixement i repartir-lo entre els mortals.

Més que repetir el pensament del passat necessitem idees i generar coneixements que serveixin per ajudar-nos a viure el que és real, acceptant i assumint les inevitables condicions de l'existència humana.

Com apostar per la innovació i la creativitat?

La capacitat de pensar de l'ésser humà és tan intensa com la d'imaginar. Totes dues dimensions són essencials per obrar i fer-ho amb responsabilitat. La intel·ligència sense creativitat ni imaginació no vola i queda retinguda en el realisme. La

paraula no només és creadora de comunicació i solidaritat. Quan parlem i ens relacionem amb els altres expressem també allò que hem arribat a ser. Creem vincles i llaços que ens aproximem els uns als altres, els uns amb els altres. Amb la paraula irradiem també la nostra personalitat: les paraules són el reflex de la nostra interioritat, els nostres valors i sensibilitats. Només l'experiència de l'amor i l'amistat ens redimeix de la soledat essencial i ens obre a la innovació dels diàlegs de coneixement. Ens permet alimentar l'audàcia i la imaginació en la construcció d'altres móns possibles.

Aquest pensament emancipador sorgeix d'unes intuïcions originàries. Els éssers humans, la qualitat de la vida i la naturalesa són més importants que les coses. Històricament ha intentat construir respostes concretes als conflictes en interacció amb la cultura del seu temps.

Per això, tot pensament creatiu i crític que ajudi a actuar amb sentit és sempre un estímul saludable per afirmar el goig de la vida, la serenitat i la solidaritat amb altres éssers. És un reconeixement sa que darrere del fet de conèixer sempre s'obre l'espai d'actuar i relacionar-se amb els altres en aquesta manera d'obrar. Ens humanitzem quan descobrim la fascinació pels altres; quan les paraules, més que amagar-nos, ens fan transparents i en aquest contrast es produeix la trobada entre dues soledats: el diàleg.

Les paraules sempre són portadores de desitjos o intencions. Quan estimulades per la curiositat i la conversació interactuen en el diàleg, formen un riu que flueix sense parar. Saber és saber preguntar i en l'elaboració de les respostes s'estableix un intercanvi. Perquè sigui fecunda, la paraula requereix l'equilibri amb la imaginació creativa i l'acció transformadora. Un saber autènticament transformador crític i creatiu no només ens farà més lliures sinó més feliços.

D'on es nodreix aquest saber, aquest pensament emancipador creador de realitat nova?

La paraula idea procedeix del grec *eidōs*, que vol dir “mirada”: allò que es veu amb els ulls. Només l'observació i l'experiència ens permeten fer reflexions, anàlisis i extrapolacions correctes. Gràcies a l'evidència i a l'experimentació empírica —fonaments de tot coneixement— mantenim el saber humà en la frontera del que és possible ja que es basa en l'art de saber viure bé.

Els sentits del cos en interacció recíproca amb la intel·ligència i la passió de l'acció ens connecten amb el món

***Nosaltres apostem
per un projecte
d'humanitat justa
en una terra
habitacle que
globalitza
l'esperança perquè
es compromet
solidàriament amb
tots els pobles.***

i en verifiquen així la validesa: l'experiència tangible-sensible és el veritable criteri de coneixement davant l'allau de ficció generadora d'hiperrealitat merament virtual que ens pugui afeblir i manipular creant regnes artificials de sensacions efímeres.

La vida feliç i plaent es relaciona amb la intel·ligència i el saber que condueix a apreciar la bellesa i la justícia perquè en el *primum vivere, deinde filosofare* hi ha la primacia del principi de la vida –antropologia de la necessitat– sobre el principi del coneixement, la política del que és necessari.

Però l'ésser humà no es redueix al simple individu solitari, aïllat, quiet: l'estructura dinàmica de la vida i la societat ens fa complexos, solidaris, interconnectats i en relació, sempre actius i en moviment.

Som socials per naturalesa: necessitem els altres per viure, quan apareixen les dificultats socials, col·lectives. Per buscar solucions i regular-les apareix l'organització de la solidaritat humana, de la política que donarà preeminència als drets humans. Al llarg de tota la història, cap transformació del metabolisme social de l'espècie humana no ha estat només tecnològica. Comporta canvis socials, polítics i econòmics, però també espirituals i culturals.

El col·lapse del capitalisme immoral i especulatiu té l'origen en la idolatria del consumisme i la mercantilització de la vida

El creixement no només s'explica econòmicament sinó mitjançant interdependències entre processos socioeconòmics i processos politicoinstitucionals. L'aberració de prescindir dels límits en la vida i l'economia.

El mite dels desenvolupacionistes és “més creixement, més mercat i més competitivitat”. Introduint mesures tècniques i recursos públics al sistema financer corrupte pretenen preservar el sistema socioeconòmic vigent basat en els seus dogmes:

Propietat privada capitalista cada cop més concentrada; regulacions i reglamentacions mínimes, creixement indefinit: com més millor; expansió dels mercats en el món, expansió del comerç i el transport; poders públics al servei dels grans interessos corporatius i empresarials.

Així mateix, hem comprovat que el comerç mundial és un malbaratament basat en el cost de l'energia que mou el transport i ha mostrat que té grans disfuncions econòmiques, laborals i socials més enllà dels impactes ecològics.

Més que repetir el pensament del passat necessitem idees i generar coneixements que serveixin per ajudar-nos a viure el que és real, acceptant i assumint les inevitables condicions de l'existència humana.

L'alternativa avança cap a un metabolisme més senzill entre l'espècie humana i el medi natural, amb menys consum de recursos naturals, materials i energètics, amb energies netes i renovables, amb minimització dels residus i respecte pels ecosistemes.

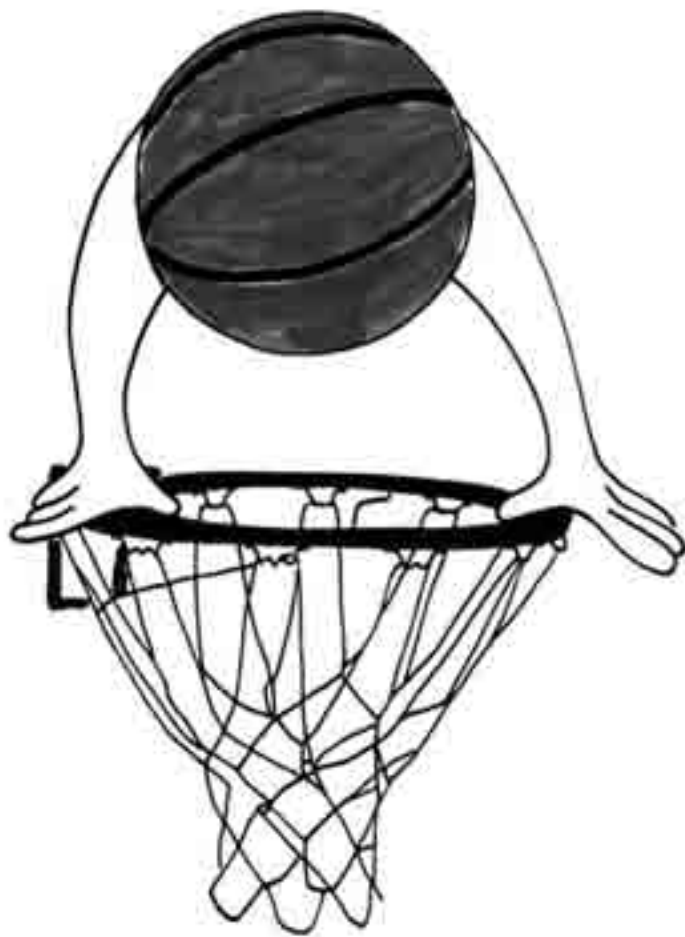
Aquest afany per aspirar a tenir-ho tot a la vegada i il·limitadament provoca sentiments de decepció davant les expectatives insatisfetes generades per les fantasies del model de creixement il·limitat propi del sistema o l'ansia d'una vida sense fi.

L'obsessió d'alguns per ser permanentment joves i en plena forma física és una manera d'aspirar a la immortalitat que causa malestar i insatisfacció. La cultura que idolatra el consumisme assoleix cotes absurdes. Amb l'afany per aparentar i fingir el que no s'és, arribem a la indústria de la cirurgia plàstica i a la producció de "bellesa" artificial. Modificar el cos d'acord amb les fantasies de cadascú segons catàleg s'ha convertit en un altre negoci a costa del narcisisme i les frustracions del client. La fantasia d'immortalitat unida als avenços del complex medicofarmacèutic i la tecnociència s'alien en un sector econòmic en expansió: la indústria del cos. És evident que només som immortals mentre som vius. Viure no consisteix només a durar.

Si s'ha de celebrar alguna cosa no és la prolongació artificial de la vida, sinó la vida mateixa. Es tracta d'afegir més anys a la vida, allargant-los sense més qualitat...?

La qüestió és què es vol fer en aquesta vida i quin sentit li donem.

L'alternativa avança cap a un metabolisme més senzill entre l'espècie humana i el medi natural, amb menys consum de recursos naturals, materials i energètics, amb energies netes i renovables, amb minimització dels residus i respecte pels ecosistemes.

© Marti 2009

Propostes de CEPES per potenciar el teixit empresarial de l'economia social

La Confederació Empresarial Espanyola de l'Economia Social, constituïda el 1992, és una confederació empresarial, d'àmbit estatal. El seu caràcter intersectorial, la converteix en la màxima i única institució representativa de l'economia social a Espanya i es va constituir com una plataforma de diàleg institucional amb els poders públics.

CEPES, com a organització aglutinadora de les diverses actuacions econòmiques existents sota el concepte d'economia social, integra 26 organitzacions. Totes són confederacions nacionals o autonòmiques i grups empresarials específics, que representen els interessos de les cooperatives, societats laborals, mutualitats, empreses d'inserció i centres especials de treball i associacions del sector de la discapacitat.

CEPES representa i aglutina els interessos de 51.762 empreses, amb una facturació que va assolir els 101.555 milions d'euros (aproximadament el 10% del PIB.). És un sector generador d'ocupació estable per sobre dels esquemes tra-

dicionals, com es desprèn dels 2.572.413 llocs de treball de l'any passat, que representen el 12,5% del total de la població ocupada. Més de 11.300.000 persones estan associades a organitzacions d'economia social. "Una de cada quatre persones està vinculada a l'economia social".

Són empreses que tenen un potencial de crear i desenvolupar ocupació més enllà dels diversos esquemes econòmics. El seu ritme de creixement fa que sigui considerada com una activitat econòmica a desenvolupar i a tenir en compte com a interlocutora social. Aquest potencial de creixement ha estat reconegut i ha tingut històricament el suport de la Comissió Europea, que envia directrius i orientacions als governs, aconsellant potenciar el sector de l'economia social.

Empreses que són el motor de l'ocupació

En els darrers quatre anys, més de 3.000 empreses netes creades i més de 250.000 llocs de treball donen bona prova d'això i confirmen el resultat d'una realitat econòmica i empresarial inqüestionable.

Es tracta d'empreses de totes les dimensions i que actuen en tots els sectors econòmics, per la qual cosa s'estan veient afectades per la situació econòmica del país. Per aquesta raó, proposem al Govern una bateria de propostes per a la seva anàlisi i consideració, de manera que alleugin l'impacte de la crisi en aquest teixit empresarial.

Per l'estructura de CEPES i la diversitat de sectors en què actua, es recullen mesures que afecten la creació d'ocupació estable i d'empreses amb caràcter general, així com d'altres dirigides a la potenciació i dinamització de determinats sectors com són el transport o l'agricultura.

Mesures de l'economia social per potencial la creació d'empreses d'economia social i combatre els efectes de la crisi

1a. Foment i potenciació del sector de l'economia social

- A) Crear polítiques públiques que fomentin, donin suport i desenvolupin aquesta manera de fer empresa. Igualment, actualitzar o renovar lleis i normatives específiques reguladores de cada figura jurídica, especialment la Llei de cooperatives 27/1999 i la Llei de societats laborals 4 / 1997, de manera que s'adeqüi tota la capacitat competitiva de les empreses d'economia social en el mercat actual,

equilibrant la seva acció amb la resta de les empreses.

1 Increment de l'ajut a percebre en la incorporació de socis i treballadors. Modificació en l'Ordre TAS que incideix directament en determinades ordres autonòmiques. Proposem que la quantitat per incorporació quedi fixada entre 12.000 i 15.000 euros per persona.

2 Increment de les dotacions pressupostàries a la Direcció General de l'Economia Social, del treball autònom i de la Responsabilitat Social de l'Empresa, que consegüentment incidiran en les quantitats a percebre per cada comunitat en funció, entre altres variables, de la creació d'empreses d'economia social (actualització de l'Ordre d'economia social).

3 Modificació de la Llei de cooperatives 27/1999 d'àmbit estatal i de les lleis cooperatives de les Comunitats Autònomes que ho requereixin, recomanant als governs d'aquestes que modifiquin de forma temporal (si ho estimen oportú) les lleis de cooperatives en els temes següents: reducció de 3 a 2 del nombre de socis i increment del percentatge permès de treballadors per compte aliè.

4 Reforma de la Llei de societats laborals, partint de la proposta elaborada pel sector, és a dir, millora del règim jurídic i establiment, en consonància amb aquest, d'incentius fiscals a la societat i al soci treballador per facilitar l'accés dels treballadors assalariats a la condició de soci.

B) Generar accions, iniciatives de mediació i incentius fiscals que afavoreixin la concentració empresarial i la creació i la continuïtat de les empreses, sota qualsevol tipus de forma jurídica i titularitat, així com l'estalvi i l'acumulació de capital per a aquests fins; per a les diverses formes d'autoocupació, impulsar la creació d'empreses d'economia social i fer prevaler legalment i fiscalment l'autofinançament.

C) Facilitar l'accés al finançament per la via d'incentivar algunes entitats financeres a reduir l'excés de garanties exigides; promoure alternatives de finançament dirigides a les empreses d'economia social, pimes i microempreses (crèdits tous, préstecs a llarg termini, fons d'inversió empresarial, capital risc...) per als seus projectes de qualitat i modernització i d'expansió, intentant que s'obrin a tots els sectors i a empreses petites i creant marcs de relació entre capital i emprenedors. Creació

d'una línia de crèdits des de l'ICO per a les empreses d'economia social.

1.- Creació d'una línia d'aval específica per a les empreses d'economia social que les doti de més capacitat financera de negociació i, consegüentment, de més competitivitat i flexibilitat en aquests moments.

2.- Fomentar la capitalització de les empreses, donant suport a la inversió de les empreses i dels treballadors, mitjançant una línia de subvenció de punts d'interès per als préstecs sol·licitats per aquestes empreses (en concret, 2 o 3 punts subvencionats). També la subvenció de 2 o 3 punts d'interès almenys per a les aportacions de capital social que hagin de realitzar les persones que decideixin incorporar-se com a sòcies (ocupació estable) i així suavitzar les condicions i les dificultats que estan generant les entitats financeres, alhora que les se'ls dona més seguretat.

D) Donar suport a la creació de noves empreses d'economia social que generin ocupació, mitjançant una política d'incentius a la inversió per a empreses formades principalment per col·lectius que presenten dificultats d'accés al mercat laboral, com són els aturats majors de 45 anys, dones, joves, discapacitats, immigrants i aturats de llarga durada.

E) Crear incentius a l'inici de l'activitat, com ara l'assessorament tècnic i la tutela a les iniciatives en fase de creació, elaboració de plans de viabilitat, suport als processos de planificació, enginyeria i direcció facultativa, així com ajuda a la formació empresarial. Incrementar, dins dels programes de "vivers d'empreses", o assessorament i tutela en la construcció de noves empreses, la consolidació de fórmules empresarials relacionades amb l'economia social.

F) Promoure i potenciar l'establiment d'aliances, fusions, consorcis i xarxes, que tendeixin a dotar les entitats i empreses d'economia social d'una dimensió d'actuació adequada. Facilitar la creació de plataformes empresarials que possibilitin la millor intercooperació i creïn sinergies que millorin la seva capacitat competitiva. Impulsar xarxes de negoci mitjançant el foment de trobades empresarials, mecanismes de cooperació i partenariat entre empreses d'economia social.

G) Promoure en els programes de desenvolupament local la col·laboració amb les empreses d'economia social existents en el territori, així com el foment de l'autoocupació col·lectiva com a fórmula de creació d'ocupació estable. Impulsar el reconeixement del paper de l'economia social en les estratègies per al desenvolupament local.

H) Donar suport i crear plans de recuperació empresarial a empreses d'economia social amb dificultats o que actuïn en sectors en crisi, o en un mercat més tradicional i competitiu, per tal d'evitar que puguin quedar sense feina els emprenedors i de suavitzar la sensació de fracàs, especialment en el medi rural per les seves repercussions negatives en el desenvolupament de la capacitat d'emprendre.

2ª Eliminació de restriccions que introdueixen elements distorsionadors en l'accés als ajuts per part de les empreses d'economia social. Es proposa que el govern elabori la normativa necessària per excloure les ajudes a l'economia social de la regla de minimis tal com la mateixa Comissió Europea estableix.

3ª Admetre en el Règim Especial d'Autònoms els socis de treball o treballadors de les cooperatives que no són de treball associat (cooperatives mixtes, consum, segon grau, etc.).

4ª Ampliar fins a 3 anys el termini de permanència com a treballador per compte aliè en una cooperativa en què podrà tenir dret a la capitalització de l'atur.

5ª Bonificació temporal de Seguretat Social a les cooperatives per la incorporació de treballadors per compte aliè com a socis indefinits.

6ª Permetre la contractació de treballadors per les cooperatives agràries. Es proposa al Govern la incorporació a la Llei 27/1999 de cooperatives de la contractació de treballadors per part de les cooperatives agràries que prestin tasques agràries en les explotacions dels seus socis agricultors.

7ª Reformes fiscals i comptables en les societats cooperatives. Cal aconseguir un adequat tractament comptable i fiscal en les societats cooperatives per adaptar-les a la normativa europea. Es necessita una ferma voluntat política perquè aquesta reforma tingui en compte la naturalesa d'aquest tipus de societats, així com una comparabilitat amb

Així com en el 29 l'antagonisme s'establia entre patrons i obrers, l'antagonisme avui s'estableix entre l'economia real, la generadora de valor i de riquesa, i l'economia financera/especulativa, que l'engoleix en els seus moviments especulatius.

la resta d'empreses que actuen en el mercat, de manera que no es provoqui una desmotivació en la creació i el manteniment d'aquest tipus de societats. La posada en marxa d'aquesta reforma legislativa atorgarà la seguretat jurídica necessària i la seva competitivitat en el mercat.

- 8ª Potenciació de l'emprenedoria, establint polítiques i objectius tendents a impregnar d'actitud emprenedora l'orientació professional i laboral en l'ensenyament, de manera que l'economia social i l'autoocupació s'insereixi realment en els plans formatius de la formació reglada i la formació professional. La relació entre universitat, centres de formació professional, centres d'investigació i empreses ha de ser de prioritat 1, per a l'Administració, a fi d'incentivar més tecnologies adequades per a un futur desenvolupament sostenible.
- 9ª Implementar l'aprovació de l'estratègia global per al treball de les persones amb discapacitat. La implementació, execució i seguiment d'aquesta estratègia és una demanda important del sector de la discapacitat que s'emmarca en els objectius estratègics de la UE i del Govern espanyol per avançar en la creació d'un entorn dinàmic i competitiu en què la igualtat d'oportunitats de les persones amb discapacitat sigui una realitat cada vegada més plena. Per tant, la recent aprovació d'aquesta estratègia, acordada amb el sector i amb els agents socials, és el senyal de sortida per prendre iniciatives i desenvolupar polítiques adreçades a incrementar l'encara escassa participació en el mercat de treball i assegurar una ocupació de qualitat. Es tracta de renovar completament les polítiques d'ocupació cap al nostre col·lectiu.
- 10ª Atendre les demandes del cooperativisme d'habitatges: les cooperatives d'habitatge generen ocupació a raó de 2'8 a 4'1 llocs de treball per cada habitatge que promocionen. Per generar aquest treball, és imprescindible que les Administracions Públiques atenguin les demandes del cooperativisme d'habitatges, especialment pel que fa a la política de sòl, finançament i fiscalitat. Cal adaptar la Llei de cooperatives per permetre que les cooperatives d'habitatges puguin construir habitatges en règim de lloguer.
- 11ª Implantar mesures d'impuls de l'activitat econòmica en el sector del transport per carretera davant la situació de desacceleració de l'economia espanyola. Entre aquestes mesures, es demana una nova regulació normativa de la cooperativa de transports a Espanya. El fet que la llei no prevegi aquesta figura està impeding que el conductor professional i emprenedor, que tradicionalment enriqueix les

demandes de creixement d'aquest sector estratègic, pugui accedir al sector. Aquest escanyament ha afectat el desenvolupament i la regeneració de les cooperatives de transportistes, per la manca de planter de nous emprenedors que puguin accedir al sector i que permeti substituir els socis que es donen de baixa per jubilació. La regulació que es demana potenciarà el creixement del sector i l'accés de nous emprenedors al sector del transport per carretera, ja que permetria que el soci transportista de la cooperativa pogués individualitzar l'explotació econòmica del vehicle de transport que adscriu a la cooperativa, i originar així una unitat econòmica independent. Malgrat que aquesta figura s'està utilitzant en la pràctica totalitat de la geografia espanyola, només es troba regulada legislativament en les lleis autonòmiques de cooperatives de Castella-La Manxa i la Comunitat Valenciana, per la qual cosa caldria regular-la legislativament en la llei estatal de cooperatives i en les restants autonomies que encara no ho han fet.

12ª Potenciar el paper de les empreses d'economia social en el sector de la dependència i en el de 0 a 3 anys. Històricament, les empreses d'economia social exerceixen un paper important en ambdós sectors, ara mateix en auge i amb excel·lents possibilitats de creixement i, per tant, de creació d'ocupació. Atesa l'experiència de les empreses d'economia social en aquests àmbits, es proposa al Govern que implantí mesures que eliminin els obstacles actuals per al desenvolupament d'aquestes activitats econòmiques, i garantir així la creació d'empreses i, per tant, de llocs de treball.

13ª Reconeixement de les organitzacions d'economia social com a agent amb dret a la presència sistemàtica en el diàleg institucional. Llei de l'economia social.

Considerar l'economia social com un agent econòmic que actua amb personalitat pròpia aportant riquesa col·lectiva, ocupació i cohesió social, i admetre les seves organitzacions representatives, i en particular CEPES com a organització cúpula, en qualitat de vertebradora del sector, en tots els nivells de les Administracions Públiques en què s'abordin temes que afecten els àmbits en què actuen. L'economia social haurà de ser reconeguda i admesa com a membre en els fòrums de decisió econòmica, laboral i de diàleg institucional, i en aquells en què s'apliquen les polítiques de formació, d'ocupació, el desenvolupament social i el foment de les pimes. És urgent i necessària la creació d'una Llei general de l'economia social que permeti definir un marc jurídic conegut i reconegut.

Resposta a la crisi financera?

Fòrum del Mont-Blanc

L' "exuberància irracional dels mercats", per citar el terme utilitzat de manera complaent per l'expresident de la Reserva Federal dels EUA, Alan Greenspan, ha assolit ara la magnitud d'un cataclisme que ha provocat l'enfonsament de les principals places financeres del planeta amb conseqüències econòmiques i socials de gran magnitud; els seus efectes devastadors just ara els comencem a percebre.

Aquesta crisi extraordinàriament greu desmenteix de manera rotunda aquells qui, invocant els mecanismes d'autoregulació del mercat, s'havien transformat en els advocats d'una desregulació sense límit.

No obstant això, tampoc cal pensar que la tornada de la intervenció pública i de la regulació, encara que indispensables, siguin suficients. No n'hi ha prou de purgar el sistema dels seus efectes més nocius si no ataquem les causes profundes del mal, el qual resideix, principalment, en la primacia atorgada a la maximització del benefici per sobre de qual-sevol altra consideració.

Els dirigents de les empreses de l'economia social (cooperatives, mútues, associacions, fundacions), de tots els continents, reunits en l'associació de les Trobades del Mont-Blanc volen recordar, a la llum del que ocorre en aquest moment, els punts següents:

- 1 Les finances tenen com a objectiu principal estar al servei de les empreses, una cosa que l'excessiva financerització de l'economia ha acabat per anul·lar.
- 2 Hi ha una manera d'emprendre i de concebre l'activitat econòmica basada en valors que donen la primacia a la satisfacció de les necessitats de la majoria, a la utilitat social, a l'interès general, al just repartiment dels guanys d'aquesta activitat entre les persones i, a llarg termini, per sobre de la maximització del benefici a curt termini.
 - Aquest és el camí que emprenen amb èxit les empreses de l'economia social, des de fa més d'un segle i en totes les regions del món, per al més gran benefici de les seves poblacions.
 - Aquesta actuació, a condició que es faci amb rigor, permet evitar les derives que l'economia capitalista actualment està protagonitzant en aquest trist espectacle.
 - Per tant, l'economia social brinda una alternativa creïble que caldrà prendre en consideració i que obre veritables perspectives per a la construcció d'un món més humà i més solidari.
- 3 Els participants de les Trobades del Mont-Blanc subratllen que les solucions precipitades que les autoritats públiques volen adoptar i que consistirien a fer pagar les despeses exorbitants per salvar les institucions financeres, víctimes de les seves pròpies accions, a la massa de ciutadans dels països afectats, que ja són els més exposats a les conseqüències de la crisi, poden tenir conseqüències molt injustes, fins i tot si la crisi necessita mesures d'urgència per evitar que es propagui.

- 4 Finalment, els participants de les Trobades del Mont-Blanc consideren que les decisions de les institucions financeres públiques i dels governs haurien d'estar sotmeses a condicions de transparència que permetessin als ciutadans, mitjançant els seus representants democràticament elegits, exercir un veritable control.

Aquesta exigència ha de trobar una aplicació molt més fefaent que el que actualment succeeix en el funcionament dels organismes financers i de les empreses en general. En aquest sentit, subratllen la pertinença de les regles que prevalen en les cooperatives i les mútues pel fet que els usuaris o productors dels seus serveis són, alhora, els accionistes/socis i, per aquesta mateixa raó, tenen el control.

Les decisions i les regles establertes han de fer prevaler l'interès general, fins i tot en l'àmbit financer, sobre els interessos exclusius dels operadors del mercat. En aquest sentit, la inevitable reforma de les institucions financeres herència de Bretton Woods ha de poder trobar una font d'inspiració en els valors de l'economia social. Aquesta última s'ha de preparar per a un nou auge a fi de contribuir, en el marc d'una globalització plural, a la seva reorientació a favor d'un creixement més sostenible, amb un millor repartiment dels seus fruits.

Gennevilliers, 6 d'octubre de 2008

Nota:

El Fòrum del Mont-Blanc va ser creat el 2005 i reuneix dirigents d'organitzacions de l'economia social de tots els continents, amb la finalitat de desenvolupar projectes internacionals i de participar en l'enfortiment de l'economia social. Hi estan associats també les universitats, polítics, representants de moviments ciutadans i d'institucions internacionals.

Per a més informació del Fòrum del Mont-Blanc i de la seva declaració: www.rencontres-montblanc.coop.

No n'hi ha prou de purgar el sistema dels seus efectes més nocius si no ataquem les causes profundes del mal, el qual resideix, principalment, en la primacia atorgada a la maximització del benefici.

Introducció a “El Treball: Utopia Quotidiana”*

Daniel Jover

*“Pessimisme de la intel·ligència,
optimisme de la voluntat”*
Gramsci

La presentació de l'edició en espanyol del llibre *El trabajo: utopia cotidiana* d'Ettore Gelpi ens permet reprendre algunes de les seves originals intuïcions. Aquestes continuen sent vidents i fecundes intel·lectualment per la seva innovació i capacitat d'anticipació tan característica en el recordat amic.

Després de la seva agradable lectura constato que la relació entre educació,

economia, cultura i política que ell plantejava transversalment es manté viva en el nostre context. Per a Ettore la formació recíproca no sols és font de coneixement sinó oportunitat per a la construcció d'un mateix. L'educació crítica s'ha d'incorporar en la Formació Professional, només així és creadora de sentit i significat en un mercat de treball en remodelació.

Vivim un canvi d'època i som testimonis directes de la gran metamorfosi de la societat laboral. Certament no és la fi del món del treball però sí d'una manera de concebre'l, d'administrar-lo i gestionar-lo. En el món del treball i la

producció mundialitzada gairebé res no és igual que abans. Gairebé tot ha canviat, incloses les formes d'explotació, exclusió i alienació. Per afrontar aquests reptes necessitarem desprendre i superar els sistemes tancats de creences i construir sistemes innovadors de pensament oberts i holístics com els que trobem en els seus escrits.

Idees innovadores per la seva coherència i fecunditat intel·lectual: el treball és un projecte polític i no només econòmic.

Exposaré idees i reflexions que m'han interpellat especialment d'aquest llibre que serveixin per catalitzar un diàleg necessari. La primera té a veure amb la seva aportació estratègica: el treball és un projecte polític i cultural no merament tècnic, professional o econòmic. No s'ha de confondre amb ocupació ni amb activitat. El treball té diverses connotacions semàntiques i culturals. Ens han educat entorn del valor del treball assalariat de manera unidimensional com a via exclusiva per a la integració social i també per realitzar-nos i tenir sentit... sense tenir en compte la transcendència que tenen les “condicions” o el “contingut” alienador o alliberador d'aquest treball.

L'obra i l'ofici és més ric i suggeridor que no pas el “professionalisme” o el “treball”. Hi ha una diferència fonamental entre l'“obra” com a ofici creatiu i el treball. Etimològicament treball ve de *tripalium*: poltre de tortura. Maledicció bíblica que hi ha a la base dels sistemes d'explotació i dominació. El treball imposa condicions de penalitat i esgotament, és una situació de dependència i obligació servil; i és necessari en la lluita per la supervivèn-

cia per obtenir ingressos. Pot ser una “condemna” a guanyar-se el pa amb la suor del front. Una manera d'anar fent en la vida sense autorealització ni aportació substantiva socialment útil.

En canvi, el treball creatiu i estimat com a obra d'art és molt diferent. Pot ser l'eix del projecte de vida.

L'obra està estructurada en dues parts. La primera té l'eloqüent títol “Formació, intel·ligència i passió humana”.

En els diferents capítols apareix un dels pensaments centrals d'Ettore: el treball i la formació són un projecte politicocultural. Al voltant d'aquesta reflexió s'articularen diferents arguments i perspectives transdisciplinàries. Constata la falta d'aliances dels sindicats i les organitzacions de treballadors amb el món de la ciència, de la universitat, de la investigació per treballar al costat de l'anàlisi i el disseny de noves formes d'organització del treball i la formació en plena societat de la informació.

El seu sentit crític el duu a denunciar que les investigacions relatives als aturats i exclosos no poden estar per sobre d'ells. La participació permanent dels investigadors en els moviments sindicals dels immigrants i aturats és una condició ineludible perquè les investigacions tinguin un sentit polític i científic.

Denuncia la banalització del discurs de l'educació i la formació contínua que l'ha conduït a una crisi.

Advertint que la ideologia de la formació, com a resposta al problema generat per la desestructuració o per l'extinció del treball, està reforçada tendenciosament no solament pels mitjans de comunicació sinó també pels discurs-

sos fatalistes i pessimistes introduïts pels propis agents sindicals i polítics d'esquerra. Amb les seves actituds derrotistes i a la defensiva, sembla que han renunciat a altres models alternatius de producció, ocupació, formació i cultura favorables a un altre desenvolupament més just, humà i sostenible.

Hi ha una diferència fonamental entre l'“obra” com a ofici creatiu i el treball.

Critica els mites del treball i creixement convencionals alertant que el mercat no té res d'espontani i que més enllà de qualsevol reflexió humanística seria necessari calcular el cost econòmic que comporta la destrucció ambiental, les deslocalitzacions, l'empresonament, l'atur, les diferents formes d'exclusió, les guerres més enllà del famós PIB. Ettore s'atreveix a plantejar que una economia que no té en compte les persones, la naturalesa, ni la cultura de la vida té mancances conceptuals notables.

Desvetlla un dogma assumit com a natural: el benefici i els diners són la mesura de totes les coses.

A pesar de totes les terminologies succedànies associades al desenvolupament, ja sigui sostenible, local, o endogen, la unanimitat sobre el model de creixement es produeix al voltant de la lògica d'acumulació del capital. Així doncs, es considera positiva qualsevol producció i despesa mentre reactivi el consum i el mercat i, per tant, la taxa de benefici d'uns pocs. Aquests sectors tenen la moral de l'enriquiment com a meta malgrat que això comporti la immoralitat de l'empobriment de les majories. Aquest pensament dominant relaciona el creixement econòmic –entès com una espiral de més produc-

ció i més consum– amb el desenvolupament que portarà una prosperitat més gran i que serà el remei universal contra les desigualtats.

No solament els treballadors i treballadores, o els consumidors responsables partidaris de comerç just, sinó també una part d'empresaris socialment responsables, són crítics amb una economia d'especulació que destrueix fins i tot les seves empreses, perquè la voracitat especuladora aniquila l'autèntica economia productiva de béns i serveis reals. Tan sols és èticament vàlida una modernització sense humiliacions ni exclusions i sense degradació ecològica.

Segons Ettore, la modernitat negaria la seva pròpia raó de ser si no és també creativitat, bellesa i generositat.

Els abusos del concepte de modernitat i creixement no ens poden fer oblidar que l'home i la dona seguiran construint un món en contínua evolució. Aquesta és una reflexió de profund sentit freirià quan Paulo apel·lava que la millor manera d'embellir el món és transformant-lo per eradicar la injustícia i la pobresa.

Aquesta primera part finalitza amb una entrevista àgil i bella: “El sindicalisme té futur si s'implica més en relació amb la varietat-diversitat actual dels treballadors”.

La segona part es denomina “Investigació i ensenyaments”.

En aquests capítols analitza el paper de les universitats i l'educació superior en relació amb el món del treball i l'educació permanent i planteja que, si bé no són directament responsables de l'atur i la precarietat del treball, sí que ho

són, en canvi, del desinterès per les necessitats de la societat en el camp social, cultural, econòmic i professional.

Ettore, agitador intel·lectual, defensa les universitats “competents en humanitat” i compromeses amb el seu entorn

De nou apareix aquí l'Ettore agitador intel·lectual i animador cultural. Solament una persona d'esperit lliure i sense hipoteques de cap tipus pot dir el que pensa perquè ho fa des del compromís en espais d'esperança, independents i conflictius.

En efecte, freqüentment abstreta en discussions endogàmiques i corporativistes, la investigació universitària deixa de banda qüestions com els perfils professionals emergents, la nova organització del treball, els temps de treballar i no treballar, les noves necessitats de formació, formes alternatives d'economia cooperativa i solidària, els reptes del sindicalisme, la integració dels treballadors migrants, etc.

De forma valenta es pregunta que tal vegada el clima de les universitats canviaria si tots els que hi intervenen se sentissin directament amenaçats per l'atur, el racisme, l'exclusió, la violència, etc.

Defensa les universitats “competents en humanitat” i compromeses amb el seu entorn fins i tot perquè tenen un valor econòmic a més del sentit ètic. Però –alerta– no haurien d'estar subordinades als interessos del mercat i dels poders financers o empresarials. Perdrien la seva raó de ser. L'educació és cultura i preparació per a la vida, no un producte del mercat vàlid exclusivament per competir...

L'educació superior no es pot limitar a la transmissió del saber.

La investigació, la formació, la creació i la producció, articulant-se amb la societat civil i els moviments socials són igualment importants. Aquesta atenció preferent a la seva funció cultural i crítica l'ajudarà a augmentar en prestigi i que siguin referents respectats per la comunitat local on està arrelada.

Una altra idea transversal d'Ettore que plasma en el llibre, és la funció ideològica i reproductora de desigualtats que compleix la formació quan predomina una visió merament utilitària i els sindicats s'afebleixen en no tenir un projecte propi i alternatiu al dominant.

Afirma la importància de l'autonomia de l'educació per complir la seva funció cultural i humanitzadora lliure dels intents d'instrumentalització o subordinació. Posa l'exemple de quan l'educació de persones adultes va ser un objectiu de lluita del moviment dels treballadors per exercir els seus drets en el marc d'un projecte d'emancipació global mentre que ara es considera una imposició burocràtica i mercantilitzadora on tot just poden negociar els seus continguts i les seves modalitats. En l'àmbit universitari també posa un altre exemple il·lustratiu: quan professors i estudiants s'apropien del llenguatge del mercat i instauren un clima de competició permanent. Si l'ensenyament superior se sotmet a les lleis de mercat, i la lògica empresarial i financera passa a ser la seva prioritat, és el pitjor servei que pot fer fins i tot per al món de la producció i la societat, que necessita estructures d'investigació i d'educació sòlides i independents.

La innovació, la creativitat i l'esperit crític formen part de la formació professional.

El conformisme comença amb l'acceptació passiva de la definició. Per això és necessari qüestionar el significat de les paraules. La investigació transformadora és la que transforma el propi investigador. L'educació crítica és la que possibilita criticar el propi educador i els educands interpel·lats per la realitat.

Una altra reflexió de fons apareix quan planteja que els empresaris i sindicats han d'adonar-se que la innovació, la creativitat i l'esperit crític formen part de la formació professional i no poden desaparèixer dels programes formatius.

Si predomina una visió reduccionista i instrumental de la formació, aquesta ofega el seu paper culturitzador i crític. Si la formació es converteix en una activitat comercial i banalitzada, al final resulta indiferent tant als interessos dels empresaris com dels treballadors i ambdues parts en resulten perjudicades, ja que amb una visió a curt termini les empreses prefereixen integrar els sindicats en la formació com a manera de tenir-los “entretinguts en la seva gestió” abans que en la millora i inversió dels models tecnològics i estratègies de qualitat total.

En el llibre també planteja la necessitat d'articular consensos i negociació per superar la dinàmica de conflictivitat-confrontació permanent entre empresaris i sindicats amb la finalitat d'assolir acords positius però sense abdicar del sentit de l'educació i la cultura en el món del treball.

***Tan sols és èticament
vàlida una
modernització sense
humiliacions ni
exclusions i sense
degradació ecològica.***

Alerta del perill que els sindicats no es qüestionin el seu quefer ni es plantegin noves preguntes a l'altura dels reptes que planteja l'actual mutació tecnològica i cultural al mateix temps que promouen una formació professional que ignora la creativitat, l'esperit crític i la solidaritat.

La globalització i les tecnologies transformen el treball i les seves cultures.

Ettore escriu sobre els canvis accelerats que s'estan produint en el context social, econòmic, tecnològic i cultural de la societat laboral. Però posarà un èmfasi especial en els impactes personals i socials que provoca la metamorfosi del treball assalariat i els comportaments del mercat de treball. Veiem una gradual desaparició de la tradició comunitària i col·lectiva del moviment obrer que proporcionava consciència de classe i sentit de pertinença. En la seva lectura percebrem una agudesia original per demostrar com les interaccions i conseqüències d'aquestes transformacions radicals en els àmbits estratègics de socialització com la família, l'escola, l'espai urbà o el treball també provocaran alteracions i mutacions en els valors i organitzacions de la classe obrera. Amb les dinàmiques de divisió, fragmentació, vulnerabilitat i enfrontaments entre si, les classes treballadores tendeixen a la irrellevància social.

Amb tot això es posa en relleu la centralitat que té la cultura de la solidaritat i la utopia en tot el pensament i obra del nostre recordat amic.

Tot el llibre és una aposta per concebre el treball humà com una utopia

quotidiana capaç de generar un equilibri entre totes les dimensions de la persona i la societat capaç de propiciar un desenvolupament humà i just a nivell internacional.

L’“eu-topia” d’un treball digne en una societat decent.

Si utopia vol dir “no-lloc” el terme “eu-topia”, més precís i accessible, es refereix a “Bon-lloc”: on és possible l’experiència de bé i justícia tan anhelada per la humanitat. Solament reconeixent els errors i limitacions podem avançar i convertir les dificultats en possibilitats. Amb Ettore reconeixem que els diferents agents de l’educació permanent i del món del treball, preferentment sindicats i universitats progressistes, necessitem una “eutopia” del treball en el marc d’una economia social, solidària i ecològicament responsable.

En *El trabajo: utopía cotidiana* es percep la voluntat de renovar i crear aliances entre les universitats, centres d’investigació i sindicats per redefinir propostes i models culturals alternatius al sistema de pensament únic imposat per la globalització neoliberal.

En la societat de la informació apareix també el fenomen de la tergiversació i manipulació interessada de les notícies.

Observem com ens envaeix el fatalisme i el pessimisme històric de la mà d’aquest sadisme mediàtic que ajuda a la creació sofisticada del mite de la inseguretad i de la por al futur, sobretot entre les classes populars i amb treballs precaris on germina la xenofòbia i el racisme.

Fa falta generar col·lectivament coneixement que obri les potencialitats

inèdites d’un desenvolupament humà que requereixi un treball digne i no formes neoesclavistes de producció, perquè són necessaris processos cooperatius d’investigació aplicada per a desenvolupar eines i fórmules organitzatives capaces de gestionar anticipadament els conflictes en una societat laboral en plena transició cap a un neocapitalisme, la particular utopia del qual consisteix a fomentar societats exclosògenes; compostes per oligopolis i interessos particulars que prevalen sobre el bé comú; la sobirania del qual queda reduïda a la individualitat sobre la comunitat; amb democràcies de baixa intensitat; sense ocupacions decents ni protecció social i sense impostos als rics per finançar drets col·lectius o serveis públics.

Per a un desenvolupament humà just i inclusiu sense cinisme.

Ettore, en el llibre, es preguntava una mica dramàtic: Les estructures públiques a nivell local, nacional, regional i internacional, són capaces d’afavorir un desenvolupament humà que compregui la població que està morint de fam i que es troba sense cap tipus de defensa?

Qui són els i les responsables d’aquest procés que produeix cada vegada més pobresa i atur en les àrees urbanes i rurals de tot el món?

Per construir respostes a aquesta qüestió no serveixen els polítics i dirigents del poder financer i empresarial que se serveixen del sadisme social, de la hipocresia i del cinisme. Em centraré en aquesta última condició humana que abunda tant.

El cínic, del llatí *cynicus* i del grec *kynikós* s’aplicava als filòsofs grecs de l’escola d’Antístenes, dels quals el més

destacat és Diògenes, anomenat el cínic. Pròpiament aquesta paraula ve del seu significat etimològic: “gos”.

Es tracta d'una persona que menteix sense rubor o practica activitats o doctrines èticament rebutjables. És el terme que s'aplica a la persona que comet actes vergonyosos, particularment mentir, sense amagar-se i sense sentir vergonya o rubor. És el clàssic desvergonyit, impúdic, descarat o pocavergonya. També és conegut com a barrut, desaprensiu, personatge sense escrúpols o amb molt “morro”. El seu sistema de creences i idees s'ha difuminat. Algun tret els delata sovint... però ràpidament s'intenta justificar per fer suportable l'insuportable.

Si la cobdícia és el pecat dels rics, l'enveja és el pecat dels pobres.

Però ambdós vicis es retroalimenten i engeganteixen davant el declivi de les virtuts públiques de decència, honradesa, laboriositat i veracitat. Si el neoliberalisme és immoral i perillós com a sistema, més inquietant és el “neoliberal de base”, ciutadà del carrer, que configura unes mentalitats hipòcrites i cíniques en la vida quotidiana.

El cinisme avui ha passat a ser virtut i requisit imprescindible per exercitar el poder o el desenvolupament professional en un entorn laboral on impera el neodarwinisme social i empresarial. És causa i efecte d'una dinàmica perversa en les relacions humanes i en la dialèctica de domini i possessió que embolica la nostra cultura. Si no es viu com es pensa al final s'acaba pensant com es viu. I en el mercat de treball i la lògica d'empresa aquesta esquizofrènia cada vegada és més aguda. Davant la forta pressió per

fer tasques i treballs que van contra els valors i principis ètics dels treballadors, cada vegada s'estén més el comportament cínic i hipòcrita per justificar el pessimisme i el fatalisme.

La veritat és que aquesta neomoral del cinisme ha arrelat en la cultura dominant de l'empresa pròpia del sistema món-mercat que força a la despersonalització, l'apatia, la incomunicació i la desmotivació de les persones treballadores i directives.

Empreses i Territoris Socialment Responsables.

L'empresa competitiva i àvida de beneficis és el símbol de la primacia absoluta d'allò econòmic. Però per sobre d'això s'imposa la lògica financera que ho instrumentalitza tot a la recerca del seu màxim benefici. Les borses de valors i els diners tot ho amiden. Aquesta lògica ho redueix tot a mitjans: la producció real basada en béns, serveis, arrelament en el territori, responsabilitat social i compromís amb el medi ambient i el progrés local.

S'ha imposat el model d'“empresa-neo-capitalista-amb-valor-en-borsa” com a protagonista de tot progrés.

Fins i tot el personal de l'empresa, executius, accionistes, directius o treballadors seran sotmesos a una pressió per no pensar sinó executar el que s'espera d'ells: màxima productivitat i recerca de resultats-benefici per a l'empresa, deixant de costat les pròpies creences, idees o valors humans.

No caldria reivindicar l'“objecció de consciència davant de les males pràctiques abusives que atempten contra els drets humans en el món del treball portats a terme per empreses socialment irresponsables?”

Perquè per seguir al peu del canó i competir caldrà revestir-se d'aquesta capa protectora de la pròpia consciència que al final s'infiltra com una segona pell i suplanta l'ànima diluint tot allò pel qual una persona se sent digna. Com deia Machado “tota màscara acaba deformat el rostre”. Duu a abdicar d'aquells principis i valors humans en els quals es creu, amb els quals els altres et reconeixen i que servien per autovalorar-se a un mateix.

L'actual sistema econòmic es fonamenta en una cultura del cinisme.

Les persones cíniques creuen que la fi justifica els mitjans, amb la qual cosa serà necessari instrumentalitzar els qui l'envolten. Es regeixen per l'utilitarisme i l'ambició calculada per assolir els seus propòsits. Els altres valen mentre li serveixen. Per amagar les frustracions, fracassos o desil·lusions personals tan freqüents en la cursa per la competitivitat, el triomf professional i la màxima productivitat que empeny al reconeixement social basat en els diners—mesura de tot, és habitual revestir-se de cinisme per protegir-se dels altres.

Evitar la indiferència al dolor aliè: que el que és injust no ens dugui al que és inhumà.

El cinisme es dóna entre persones desconfiades, insegures i amb por dels altres. Mancats d'un sistema de valors ètics. Han perdut, o potser mai van tenir, la capacitat de generositat i gratuïtat. Ja que la meta i l'objectiu professional-empresarial-polític i personal consisteix a obtenir cada vegada més poder, diners i reconeixement i per això se sacrifiquen aquells valors humans

que fan decent una societat, és normal que l'enorme buit i pèrdua de sentit s'intenti omplir amb una altra cosmovisió de la conducta humana blindada a la mala consciència o pudor ètic com és la del cinisme que fa tolerable la hipocresia.

És una manera d'exhibir públicament el seu menyspreu a la condició humana i la forma de justificar que han deixat de creure en la bondat o la solidaritat.

Els pot resultar indiferent el dolor aliè i no veuen els altres com els seus semblants sinó com a amenaces. Com que pensen que res no té sentit creuen que tot s'hi val. Qualsevol plantejament ètic o persona que limiti la seva ambició o egoisme serà un entrebanc i, per tant, caldrà desprendre's d'ell. Si li queda una mica de decència o mala consciència ho considerarà un escrúpol moral impropri de qui es veu llançat a competir i a triomfar.

Quan s'ha assimilat aquesta cultura perversa, també abraça el sistema de valors i creences dominants en la societat. D'aquesta manera la inquietud o malestar provocat per la violació de la consciència d'humanitat desapareix —o s'anestesia— perquè la incoherència entre qui s'és i què es fa s'assumeix com a ineluctable i passa a ser percebuda com a legítima i normal.

Ja es dimiteix de l'experiència apassionada de recerca personal sobre el sentit de la vida, la compassió i solidaritat que es deu als altres i el fet de compartir la història i la nostra mútua condició d'éssers humans. El conformisme social de la inevitabilitat de la injustícia i la desigualtat ens pot dur a acceptar com a naturals les realitats infrahumanes i el que és inhumà.

El pensament ultraconservador es va ensenyorint de tot el panorama cultural, polític, religiós i intel·lectual del món.

Ettore denuncia com el pensament ultraconservador es va apropiant de tot el panorama cultural, polític, religiós i intel·lectual del món. En el conjunt de països occidentals —especialment la Unió Europea— s'està produint un lliscament sensible cap a la dreta més reaccionària. En aquest context, els sindicats, les classes treballadores i l'esquerra en general no han estat capaços d'articular una hegemonia cultural alternativa ni consolidar un bloc social majoritari i favorable a l'ètica de la solidaritat i als drets humans en un nou ordre econòmic internacional, ni tampoc mantenen una actitud decidida i convincent a favor dels valors democràtics de llibertat, igualtat i fraternitat. A més a més, s'observa que la dreta s'apropia amb mètode i determinació de posicions estratègiques en totes les àrees de la vida social, econòmica i cultural utilitzant eficaçment la religió i l'ordre moral amb la coartada de la por i el discurs de la inseguretats per convèncer les grans majories. Quan es renuncia al somni “eutòpic” d'una humanitat desitjable apareix el malson del social-conformisme condemnat a gestionar el que sigui possible. Totes les derrotes electorals van precedides de derrotes morals i culturals.

El que és més preocupant és saber quina serà la fase següent: un capitalisme ultraliberal i exacerbats que destruirà totes les formes de societat solidària i les matrius essencials d'integració, família, treball, escola, ciutat

compacta? O un increment d'humanisme que rebutgi els valors egocèntrics actuals i trobi els mitjans de promoure una societat més justa i més humana?

L'educació és cultura i preparació per a la vida, no un producte del mercat vàlid exclusivament per competir.

Fomentar un humanisme radical i solidari que rebutgi els valors egocèntrics actuals i trobi els mitjans de promoure una societat més justa i més humana.

Hi ha una pressió perquè Europa, després d'Estats Units, segueixi amb més determinació les estratègies base del model neoliberal, és a dir: “la destrucció dels sindicats, la privatització de les empreses estatals, el desmantellament de l'estat de benestar” en nom del nou dogma trinitari de “més productivitat, més competitivitat, més mercat”. Amb una concepció que redueix els éssers humans en simples “recursos humans”; de ciutadans a consumidors i clients.

Els sindicats han d'actualitzar la seva missió i reinventar el seu projecte “eutòpic” a causa dels impactes terribles que la globalització i els canvis tecnològics produeixen en el món del treball i l'alteren com a factor principal d'integració social.

El model de plena ocupació del capitalisme informacional és la plena subocupació amb molta precarietat i inseguretats laboral.

En imposar un sistema pervers de diversificació extrema de condicions d'ocupació, amb reducció de salaris i acompanyat d'un desmantellament progressiu de protecció social, també es generalitza la cultura del consum i

altres formes de vida i convivència presidides per l'immediàtic i el conjunturisme permanent. La conseqüència de tot aquest procés és la fragmentació dels sistemes i formes tradicionals que teníem d'identificació i articulacions de classe. Les formes de pertinença varien i es diversifiquen i amenacen el propi Capital Social: és a dir, el conjunt de vincles i llaços existents entre persones, grups o entitats que generen relacions de reciprocitat, confiança i implicacions col·lectives en la resolució de problemes comuns que es donen en els espais públics i de convivència.

Saber holístic que dóna sentit.

Hi ha un saber potent i invisible que afegeix valor i és transformador que va més enllà de la competència: coneixement i experiència del saber fer alguna cosa valuosa a nivell professional i de mercat. Però té el risc que interioritza els valors dominants.

Som productors-individus. Però també subjectes socials i adquirim competències relacionals, socials i transversals amb experiència i coneixement que solament s'adquireixen practicant-los. Per això és important l'educació i la cultura popular crítica incorporada a la política de formació:

-Reivindicar la dimensió ètica i utòpica del treball humà.

-Destruir vells i nous conformismes.

-Partir del coneixement de la realitat, de l'anàlisi dels conflictes i els problemes, de l'anàlisi de les tendències i tensions per anticipar-se.

-Construir un projecte educatiu que fomenti la responsabilitat, l'emancipació, l'autonomia, i la igualtat i que alliberi de les estratègies de dependència i la submissió.

-Partir sempre del nivell, els desitjos i necessitats de les persones en procés de formació.

De la formació com a dret a la seva mercantilització en el marc d'un projecte total de modernització capitalista.

Ettore planteja en el seu llibre que no és possible entendre l'actual situació de la formació, l'ocupació i el funcionament del mercat de treball sense analitzar el context històric i la globalització. L'actual projecte de modernització capitalista mundial es basa en l'explotació espoliadora de la naturalesa, en la destrucció cultural de tots els pobles que no se sotmeten a la lògica del mercat i a la monetarització de les activitats pròpies de l'esfera de la vida, prèvia abducció emocional i psicològica, a favor dels interessos i ideologia de les forces dominants.

La història de l'educació permanent de treballadors i treballadores a Europa –ja siguin aturats, desocupats o precaris– és la història d'un conflicte d'interessos i idees contraposades.

Passem d'una concepció de la formació com a reivindicació social i aspiració desitjada per la classe obrera com a estratègia de promoció professional i desenvolupament personal i social... a un mer instrument d'adaptació al mercat.

Si, tal com deia José Luís Sanpedro, “Estructura és el que dura, tota la resta és conjuntura”... Podem afirmar que la política de formació i ocupació que s'ha estat aplicant a Europa els últims 25 anys ha servit més per pal·liar els desajustaments i disfuncions de la producció en les conjuntures econòmiques que no per consolidar un sistema estructural d'educació i aprenentatge permanent de caràcter integral i universal.

Discursos dominants de la formació i competències professionals: entre l'adaptació i la innovació.

Predomina una concepció instrumental i utilitarista de la formació àmpliament compartida i comunament acceptada: útil per aconseguir l'adaptació; per a la consecució i manteniment en el lloc de treball i millora de les seves condicions; per a la millora del nivell competitiu de les persones; per a la maximització dels recursos humans. Minoritàriament també es reclama com a dret per fomentar la democratització de la producció i de les relacions laborals, com a eina de promoció personal i social etc.

Les tesis dominants en els discursos sobre la formació solen ser aquelles que la subordinen als interessos de les empreses i del mercat en un utilitarisme tan reductor que la fa ineficaç i inoperant.

Certament la Formació Professional és útil com a oportunitat per a la intermediació, selecció i reclutament de la força de treball. També possibilita experiències i contacte amb el món del treball a partir del com avançar.

Competència professional, incompetència ciutadana.

La competència és una peça clau en la reestructuració del projecte i la subjectivitat de la classe treballadora. El nucli del missatge subliminal generat pel discurs neoliberal dirigit al treballador per desprendre's d'aquesta condició-subjecte històric-ciutadà i ontològi-

cament convertir-se en “ésser- productor- competitiu”.

Es destaca com a forma i categoria diferent del SABER. S'anteposa el buit. Certificació de la ignorància col·lectiva i social. Solament s'acredita la competència individual de la societat del coneixement. El context no és autònom sense consciència planetària.

Ettore insisteix a no restringir el treball al concepte d' “ocupabilitat”, per no exhaurir en l'ocupabilitat del subjecte l'esforç formatiu i educatiu, ja que aquest és un dels conceptes més perillosos que estan circulant també en la cultura de l'esquerra europea. No s'ha d'oblidar, de fet, que tenir l'“ocupacionalitat” no vol dir encara tenir una ocupació. El risc és enganyar les persones.

El canvi de l'ocupació a l'ocupabilitat suposa, doncs, un gir copernicà en les polítiques d'ocupació i formació. S'assoleix un model de formació que no serveix per a res essencial sinó per amagar els conflictes.

L'actual saturació d'ofertes formatives efímeres és la millor demostració de la canalització interessada del debat.

També percebem en el llibre la tendència a despullar el treball del seu valor central com a espai d'activitat socialment útil generadora de cultura de vinculació, pertinença i solidaritat.

Ettore insisteix en el paper de l'educació com a acompanyament i desvetllament: ajudar a créixer personalment i professionalment, però sobretot a trobar significat a les condicions i relacions socials de producció.

Fa falta generar col·lectivament coneixement que obri les potencialitats inèdites d'un desenvolupament humà que requereixi un treball digne i no formes neoesclavistes de producció.

Les competències solament tenen sentit en el marc d'una pràctica educativa que integri la globalitat dels temes en qüestió.

Si es redueix solament a una mera professionalització i adaptació individual en el mercat en l'estratègia de submissió i la submissió contribueix a trencar llaços comunitaris, dissoldre els grups i generar tensió i conflicte entre els homes i dones necessitats de convivència, aquesta és alterada per la imposició de ritmes, continguts i condicions laborals inhumans.

Consens i unanimitat de discurs “adequacionista” per legitimar les polítiques actives d'ocupació i formació.

L'adequacionisme és l'obsessió per subordinar els sistemes d'educació als interessos del poder econòmic i empresarial. Es busca casar la demanda amb l'oferta en un fals matrimoni d'interès que no funciona. El terme competència es refereix no solament a una combinació de destreses, coneixements, aptituds i actituds, sinó també a la disposició per aprendre a més del saber com.

Les competències considerades claus incideixen en aspectes determinants de la vida:

- El Capital cultural necessari per a la realització, la lliure expressió del potencial complet i el desenvolupament personal, així com el desig de seguir aprenent.
- El Capital social necessari per incorporar-se a la plena ciutadania activa i participar activament com a subjecte de drets polítics i cívics en tots els àmbits socials.
- El Capital humà necessari per al propi desenvolupament professional i

l'obtenció d'un treball decent en el mercat laboral.

Necessitem la reflexió que construeix la relació dinàmica entre totes les parts implicades.

L'educació permanent és un concepte, una pràctica o un instrument?

La tendència comercial i l'afició a la ficció tendeix a tergiversar la realitat i va abolint els significats de les paraules.

La capacitat d'ensenyar no es pot deslligar de l'acte d'aprendre qüestionant-se les raons dels conflictes. Per això la pràctica educativa és una dinàmica dialèctica d'ensenyament-aprenentatge: apren tant qui ensenya com qui apren... si existeix el diàleg, el respecte i la confiança necessària. Aquesta educació sí que ajudarà a qüestionar les estructures que fan injusta la societat.

El treball actual, precaritzat, desqualificador, deslocalitzable deixa de ser font d'identitat i passa a ser un instrument per accedir a salari, a consum però no a font d'autorealització ni pertinença a una classe social amb un projecte alternatiu a l'hegemonia.

Ocultació del paper legitimador de reproducció de desigualtats que té la formació.

Les societats industrialitzades en el capitalisme neoliberal viuen immerses en l'ocultació de la realitat i els seus reptes sota una imatge idíl·lica i complaent que anestesia consciències.

El problema és l'“exaltació” de la seva funció que acaba ocultant el seu paper legitimador de la reproducció de desigualtats. La formació passa a ser un element constant en el discurs de la

reorganització de la producció i del treball i per arribar a la competitivitat. El grau de consens i unanimitat aconseguit per aquest discurs ha estat essencial per legitimar les polítiques actives d'ocupació i formació i per condicionar determinades estratègies.

Ettore Gelpi realitza anàlisis crítiques d'aquesta tendència aparentment inexorable. En els seus escrits abunda en aquestes idees segons les quals la formació és un mer instrument de creixement econòmic i adaptació passiva al mercat de treball on es troben l'“oferta” i la “demanda”. Tan exigent caldria ser en la formació de la mà d'obra com en el comportament ètic de les empreses i la responsabilitat social dels territoris per a arribar a un desenvolupament a escala humana.

Es busca culpabilitzar el treballador o aturat que és responsable de la seva situació.

D'aquesta manera en el discurs dominant es concep la formació com a element bàsic per facilitar la inserció al mercat de treball i per tant de reducció de l'atur, o per garantir l'estabilitat i millora en l'ocupació. També com a mitjà de gestió i desenvolupament dels recursos humans de l'empresa, de promoció econòmica del territori i millora de la competitivitat general de l'economia del territori.

No obstant això, quan hi ha reajustaments, crisis o deslocalitzacions, aquest factor estratègic-formació queda eclipsat per una realitat més gran. Es

busca culpabilitzar el treballador o aturat que és responsable de la seva situació: ha de formar-se permanentment o serà exclòs. I en aquest discurs no és aliena certa versió dogmàtica del concepte “ocupabilitat” generador de models rígids i autoritaris d'orientació i inserció laboral com hem analitzat anteriorment.

Si el neoliberalisme és immoral i perillós com a sistema, més inquietant és el “neoliberal de base”, que configura unes mentalitats hipòcrites i cíniques en la vida quotidiana.

La idea d'educació permanent o contínua s'ha afegit al camp de la formació professional i s'ha substituït així el seu sentit polític.

La idea d'educació permanent o contínua s'ha afegit al camp de la formació professional i amb això sembla que ens adaptem a les exigències modernitzadores europees. No obstant això, veiem que la FP, en el seu vessant inicial, se separa cada vegada més del món educatiu i, en el seu vessant continu o no reglat s'ha atomitzat en una sèrie molt discontinua d'institucions, cursos i cursets. Estem a les antípodes de l'entusiasta missatge dels reformadors europeus de fa 25 o 30 anys.

Les tesis dominants en el discurs institucional de les polítiques d'ocupació-formació està seduït encara per les velles teories “reactualitzades” del capital humà que fa dependre la formació dels requeriments del mercat i de l'economia. I així vam comprovar com les diferents administracions públiques i agents socials es refereixen a la formació exclusivament com a variable estructuradora del sistema econòmic, condicionant estratègies de creixement i com a mesura pal·liativa en la reducció de l'atur i gestió de la mà d'obra. Per

no res es prioritza per part dels responsables polítics i institucionals la dimensió de cultura, solidaritat, creativitat i innovació social que preconitza Ettore en el seu llibre.

Concepció tecnofuncionalista i utilitarista de l'educació.

Davant d'aquesta concepció tecnofuncionalista i utilitarista de l'educació convé afirmar que no és el sistema educatiu i de formació el responsable de les dificultats i la precarietat dels joves i aturats en el mercat de treball sinó el funcionament del sistema productiu i els fenòmens de globalització.

La idea més estesa afirma que la formació té un paper determinant en l'adaptabilitat i la mobilitat de la força de treball i l'accés a l'ocupació. No obstant això, podem observar que més aviat depèn de les diferents formes d'intermediació entre oferta i demanda del mercat de treball. I una de les vies fonamentals d'intermediació i accés al treball la constitueixen les xarxes socials de parentiu, amiat i veïnatge.

Així doncs, més important que la formació és la densitat i qualitat de les relacions i els vincles que estableixen les persones en els grups primaris.

Aquest aspecte és clau per desmitificar el suposat rol estratègic de la capacitació professional. No es pot prescindir de les xarxes socials i el capital relacional que incorpora el sentit de la reciprocitat basat en el coneixement mutu i la confiança. Això és el que és fonamental.

Els canvis en la centralitat del treball, en les noves formes laborals, en l'organització i la innovació alteren les exigències i formes d'adaptació a la nova realitat econòmica, laboral, social

i cultural que aquests canvis expressen.

De l'ocupació fixa a l'empleabilitat contínua.

Del model d'“un treball per a tota la vida” se n'està imposant un altre de “formació permanent al llarg de la vida”. De l'ocupació fixa a l'ocupabilitat contínua. Són uns altres els paradigmes que es revelen. Però sabem que el desig de competència comporta la negació de l'alteritat. L'afirmació de la individualitat sobre la col·lectivitat. S'estén la rivalitat davant de la cooperació amb uns altres i amb això l'absolutització del mercat.

És necessari destacar la complexitat del concepte formació i el seu caràcter de procés ja que integra coneixements abstractes i tècnics; sabers adquirits dins i fora del sistema educatiu o coneixements obtinguts a través de l'experiència en el treball directe; així com les formes de comportament i “savoir faire” elaborats en altres xarxes i esferes socials. El discurs de la formació està ple de malentesos i tòpics difícils de desmitificar perquè hi ha massa interessos en joc.

El terme formació tampoc s'ha de confondre amb “qualificació”, que fa referència als requeriments que el treball exigeix a les persones, que són analitzables en termes de coneixements, tècniques i actituds.

En definitiva, la formació no es pot reduir a la instrucció o l'ensinistrament ni tampoc és patrimoni exclusiu del sistema educatiu: el transcendeix i enriqueix. La formació permanent té la seva pròpia naturalesa al servei de les persones perquè adquireixin més autonomia, solidaritat i felicitat. La capaci-

tat de pensar, de respecte i responsabilitat, són factors bàsics per construir el propi sentit de la vida. Són missions essencials. I el treball forma part de la vida però no l'exhaureix. El mercat no és la societat. N'és part, no totalitat. I ha de ser plantejat com a tal.

Què és el que fa a les persones més amants i capaces d'emprendre iniciatives i saber treballar?

El que defineix les competències i les capacitats de les persones és, sobretot, l'articulació de complexitats aparentment inconnexes i la voluntat de fer. És a dir, l'habilitat de treure profit a una multiplicitat d'experiències i aprenentatges simultanis i interconnectats en entorns pròxims i que van configurant la pròpia biografia personal i laboral... Tenir raons i motius per decidir i actuar. En efecte, el fet d'haver tingut experiències diverses en espais múltiples és una base fonamental per aprendre a treballar i emprendre iniciatives en l'entorn laboral.

L'excés d'utilitarisme en reduir la formació de persones adultes a simple ensinistrament professionalitzador i adaptatiu per al mercat de treball ha provocat l'asfíxia del sistema. Tenallada pel conjunturalisme permanent i la discontinuïtat de programes i recursos financers, l'educació permanent, inclosa l'última versió postmoderna d'aprenentatge al llarg de la vida “està malalta” de formació professional perquè sovint es prioritzen les necessitats i interessos de les institucions de formació o de les empreses i no tant les de les persones o les de l'economia local.

Planificar els models d'educació i formació pensant en les persones i assumint la seva triple condició de productors/es de ciutadans/es i d'éssers humans.

El treball actual, precaritzat, desqualificador, deslocalitzable deixa de ser font d'identitat i passa a ser un instrument per accedir a salari, a consum.

La capacitat productiva i d'incorporació al mercat de treball de les persones en un territori no depèn d'uns itineraris formatius predefinitos als quals s'han de sotmetre, sinó de l'articulació complexa d'experiències educatives tant formals com informals i de naturalesa diversa. Entre aquestes vam apuntar: experiències de vida social i associativa diversa;

nivell cultural i de formació bàsica; experiències d'aprenentatge informals i laborals; formació professional inicial, contínua; capacitat d'autoorganització i treball en equip; sentit de la iniciativa i del risc etc.

En definitiva, cal pensar els models d'educació i formació tenint en compte les persones i assumint la triple condició de productors/es, de ciutadans/es i d'éssers humans. Les polítiques d'educació i formació han d'estar al servei de les seves necessitats, desitjos i interessos.

Atès que les persones som éssers històrics i d'esperança, no de resignació ni de submissió, l'educació sempre ha de ser desitjada i antifatalista.

Les organitzacions sindicals i les classes treballadores necessiten “reinventar” un projecte social i cultural alternatiu.

En el pròleg a l'edició italiana, el professor Vittorio Capecchi fa una referència

a l'assoliment de les “150 hores” de dret a formació fruit de les lluites i negociacions sindicals a la Itàlia de 1970 i apel·la a la necessitat de creure que és possible canviar els escenaris. Amb això es clausurava un temps on les organitzacions sindicals i les classes treballadores tenien el poder real de ser interlocutors i un projecte social i cultural alternatiu al del capitalisme.

Una utopia comuna alimentava els somnis de moltes persones i organitzacions: construir una societat més sostenible, responsable i solidària basada en els Drets Humans i la cultura de l'emancipació, l'autonomia i la igualtat. Solament així es podia limitar els efectes destructors i contraproductius del creixement econòmic unidimensional.

Necessitem identificar els perills de regressió social i de submissió ideològica a força de sistemes de creences que s'imposen mitjançant noves aliances conservadores i que afecten també les organitzacions de la societat civil i organitzacions sindicals.

L'inici de la revolució conservadora el podem situar en els anys 1980 sobre la base de les grans aliances entre els centres de producció de significats, laboratoris d'idees associats als poders econòmics i financers que impulsen la mundialització i que estenen la doctrina neoliberal i els valors que s'hi associen, que són el factor més determinant en la dretització global de les societats. El fonamentalisme del mercat s'imposa amb la força seductora d'una nova religió totalitzadora. El consumisme exacerbada absorbeix cada vegada més esferes de la vida social i personal i estimula l'individu a consumir cada vegada més per poder ascendir en l'escala social... i obtenir així satisfacció personal. Però com més

desitja menys obté. Viu en permanent tensió i angoixat, víctima d'un món que presenta un futur incert.

Exercir la tasca de desocultament i revelació de les realitats conflictives que generen desigualtat i exclusió.

Gelpi és utòpic i no doctrinari en les seves reflexions, però no renuncia a una visió crítica dels esdeveniments. La seva intel·ligència unida a la passió i audàcia de l'intel·lectual li permet fer l'exercici més delicat d'un gran educador: la tasca de desocultament i revelació en una època on s'imposa un nou tipus d'imperialisme basat en el domini flexible. En els seus escrits encoratja un inconformisme contra aquest pensament economicista que busca el domini de les consciències i s'inocula amb relativa unanimitat en els discursos polítics, en les ideologies i els comportaments públics i sindicals.

Aquesta cosmovisió –que no es reconeix com a ideologia– passa per reconèixer el declivi de la dimensió social i territorial local de l'empresa davant de la incontestada mundialització; legitimar i “democratitzar” el dret a l'enriquiment sense límits com a aspiració de tots i totes; la cobdícia infinita com a virtut ja que “genera riquesa i ocupació”; la voracitat amb l'entorn i amb un mateix perquè no convé pensar en les generacions futures; la recerca insaciable del profit i el màxim benefici amb el mínim esforç i a costa del que sigui; l'èxit personal i el triomf professional com a valor suprem.

Sabem que superar determinats límits morals, ètics, ecològics, socials i econòmics implica greus riscos. La consagració de l'individualisme possessiu com a raó d'ésser de la societat consolida els processos que divideixen i afebleixen les classes treballadores, arraconen i erosio-

nen al món del treball i els sindicats i, en general, tota la cultura de drets col·lectius que fonamenten la democràcia.

Contra les diferents formes de submissió i adaptació al desordre dominant interioritzades com una cosa natural.

Les diferents formes de submissió i adaptació al desordre dominant interioritzades com una cosa natural passen per influir en la capacitat de pensar i interpretar els fets. S'imposa una visió de la realitat reduccionista i parcel·lària; és simplista: nega la complexitat; pretén que tot estigui quiet i no en moviment com passa amb la dinàmica de la vida; prefereix móns aïllats i no interconnectats; li incomoda percebre l'íntima connexió que vincula tots els símptomes. Una de les nostres preocupacions és constatar la colonització de l'esperit i el pensament a través dels sistemes de formació i conformació de les mentalitats i valors culturals. També en el domini de les ments i la dependència emocional i intel·lectual, per la qual l'aspiració existencial no consisteix a SER millor sinó a TENIR més. Les identitats perso-

nals i les pertinences col·lectives s'assoleixen mitjançant el desig insaciable de consumir més per ser millor. A aquesta estratègia de dominació espiritual flexible i consentida, hi contribueix la tendència a desmantellar el que és públic i mercantilitzar drets: tot es converteix en mercaderia menyspreant els impactes antropològics, emocionals i culturals que són els fonaments genuïns del que és humà.

Tanmateix, l'educació solidària i la cultura popular poden motivar l'opció per l'esperança: no hi ha felicitat sense un desig de justícia. Plantejar el Treball com a Utopia quotidiana és tota una declaració de la confiança que tenia Ettore en les potencialitats de les persones i la seva capacitat de construir cooperativament respostes creatives per a un desenvolupament humà, solidari i sostenible. Tal com aventurava Gramsci en anteposar l'optimisme de la voluntat al pessimisme de la intel·ligència. Aquest llibre n'és una bona mostra.

* L'autor d'aquest llibre, publicat per Ediciones del CREC, és Ettore Gelpi.

Adéu a un molt bon amic i company: Antonio Estevan

Ramón Fernández Durán

L'Antonio se'ns n'ha anat el 19 de setembre de 2008, anunciant-nos d'aquesta forma tan trista la tardor imminent. Ha estat un cop dur, encara que esperat, per a tots els qui l'estimàvem i el valoràvem per la seva implicació amb els moviments socials i les seves aportacions de tot tipus a la lluita ecologista i social. L'Antonio va acompanyar des dels seus inicis el camí del moviment ecologista a l'Estat espanyol, i ha estat un dels baluards teòrics més importants al llarg dels seus gairebé quaranta anys d'existència. Des de la creació d'AEORMA, passant per Aedenat, fins a arribar a Ecologistes en Acció.

Jo l'he conegut i tractat al llarg de tot aquest trajecte i voldria ara expressar algunes experiències i sentiments compartits per intentar transmetre la importància de les aportacions fetes per l'Antonio. Moltes han estat ja glosades per diferents mitjans i webs aquests dies: el paper decisiu que va tenir en la lluita contra el transvasament de l'Ebre i del Xúquer-Vinalopó, així com per una nova cultura de l'aigua, les importants reflexions crítiques sobre el transport i l'automòbil, la contribució determinant a la crítica de la política territorial i urbanística, etc. Però altres aportacions fonamentals de l'Antonio han quedat ocultes, potser

perquè les persones que han escrit aquests dies sobre la seva persona no les coneixien tan de prop. Jo sí que les vaig conèixer perquè vaig participar directament amb l'Antonio en moltes d'elles, i en parlaré en aquesta breu nota, ja que han tingut una enorme importància, segons el meu parer, en la història del moviment ecologista espanyol, i, en particular, d'Aedenat i Ecologistes en Acció.

L'Antonio va ser una persona clau en dues campanyes que han marcat el procés de l'ecologisme social en aquest país i el desenvolupament de l'anomenat moviment antiglobalització a escala europea i global: el fòrum alternatiu "Les Altres Veus del Planeta" i la campanya paral·lela "Con 50 años basta", contra la reunió a Madrid del Fons Monetari Internacional i el Banc Mundial el 1994; i el Fòrum "L'Altra Cara del Projecte Europeu" i la campanya "Contra l'Europa del Capital", en ocasió de la presidència espanyola de la Unió Europea el 1995. En les dues activitats, l'Antonio va ser l'encarregat de proporcionar-ne l'armadura ideològica, ja que va redactar els esborranys i les versions definitives dels manifestos respectius i les declaracions finals, en un procés d'alta participació i articulació molt positiva de consens de l'enorme diversitat de col·lectius i organitzacions, estatals i internacionals, que van participar-hi, i en els quals Aedenat va complir un paper determinant.

Ell va ajudar a introduir una reflexió crítica sobre els conceptes de "desenvolupament" i "creixement" en el primer fòrum, una actitud pionera en aquella època, i va ser fonamental en el desemmascarament de la UE com un projecte de les elits d'Europa occidental en el

segon. Aquestes activitats donarien lloc més tard al Moviment contra l'Europa de Maastricht i la Globalització Econòmica, que compliria un paper fonamental en la irrupció del Moviment per la Justícia Global a l'Estat espanyol, i que aportaria una indispensable munició crítica per a la denúncia del "projecte europeu" com un dels actors fonamentals del nou capitalisme global.

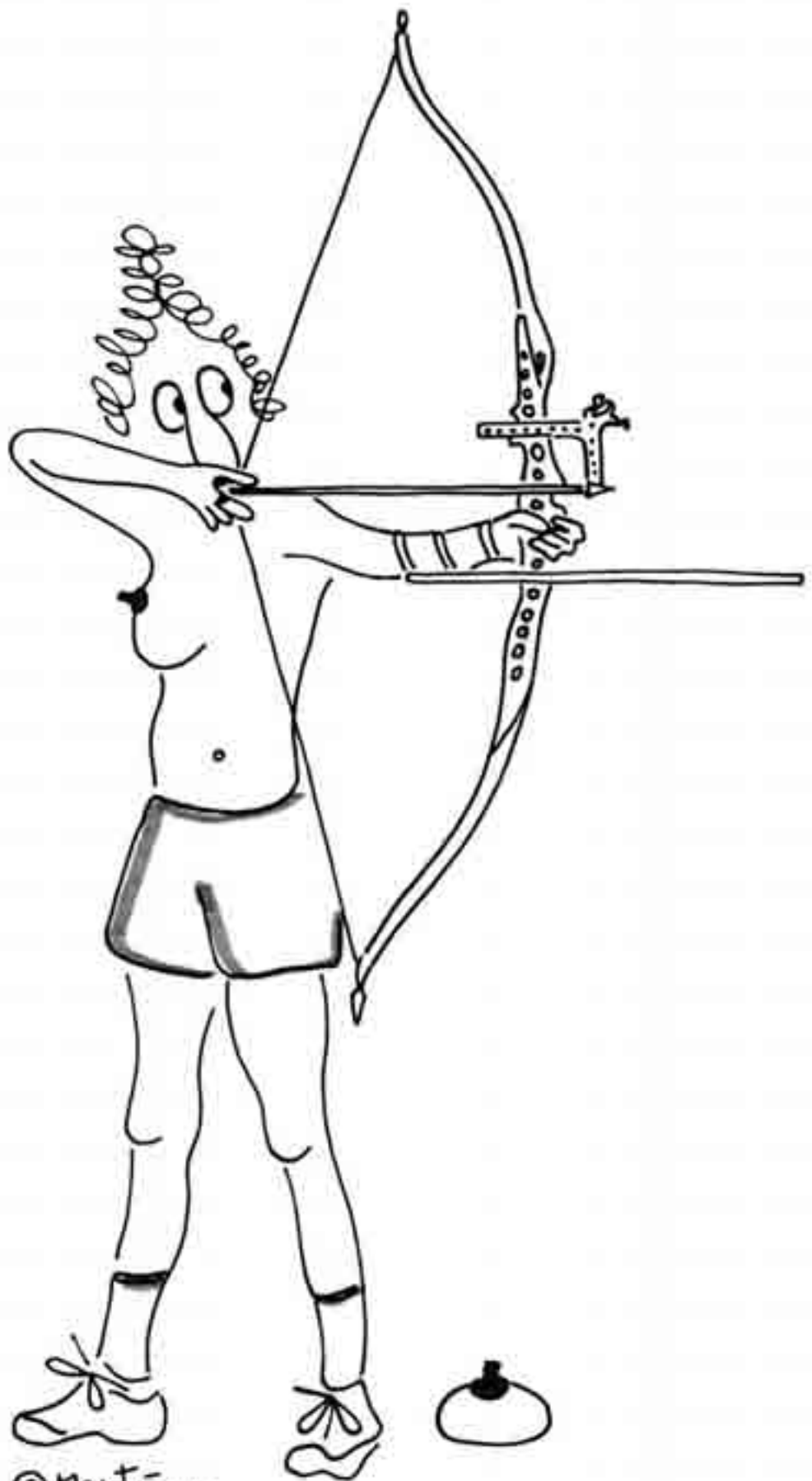
Però l'Antonio va ser també l'*alma mater* de tres projectes de petita escala que generen comunitat. L'anomenada "tertúlia dels dimecres", que des de fa més de 20 anys es reuneix totes les setmanes, i entorn de la qual ens aglutinem més de vint persones de manera continuada en una activitat de reflexió crítica. La creació de "La Maloca del Montgó", una experiència de convivència comunitària que ha aconseguit agrupar també gairebé trenta persones (la majoria provinents de la tertúlia) en un projecte col·lectiu prop de Dènia, en el qual s'estan experimentant diferents projectes alternatius. També l'impuls de la consultora Gea 21, que duu treballant també molts anys en temes relacionats amb el transport, l'urbanisme i la sociologia des d'una perspectiva ecologista i de transformació social. Sense l'Antonio, aquests projectes, que han fet un trajecte molt considerable, no haurien estat possibles.

Finalment, poc abans de morir, l'Antonio ens ha deixat un text de gran importància. L'article que va sortir a la revista *El Ecologista* sota el títol: "Últim acte: el cotxe es menja el planeta". En aquest, l'Antonio abundava en la seva reflexió crítica sobre l'automòbil i la mobilitat motoritzada, vehicles principals de l'actual projecte modernitzador, i principals responsables de la crisi

ecològica global, i alertava sobre com els anomenats agrocarbursants estan concebuts per seguir mantenint aquesta maquinària infernal en marxa, independentment de l'impacte social i ambiental que tinguin. El cotxe s'ha menjat ja la ciutat i ara s'afanya a menjar-se al camp, generant una crisi alimentària de dimensions descomunals. Tot això amb l'excusa que s'està

lluitant contra el canvi climàtic en curs. Almenys això ens diuen des de la Unió Europea, i l'Antonio ho va desemmascarar en una de les seves últimes aportacions crítiques.

Descansa en pau. Sempre ens recordarem de tu en les tertúlies nocturnes estiuenques de La Maloca, on tant t'agradava participar.

© Marti 2009

Caminant amb Castoriadis

Rubén G. Prieto

Han passat ja deu anys des del comiat silenciós i sense retorn de Castoriadis. Aquell 26 de desembre de 1997 el cor va deixar d'impulsar-lo, però el seu record es manté viu, sobretot per la seva aposta per una societat autònoma, inseparable de la paral·lela i sincrònica autonomia dels subjectes. També el sobreviu la

seva afirmació del rol primordial de l'educació –entesa com a Paideia–, així com la proposta de fer de la psicoanàlisi una praxi que promogués el projecte d'autonomia. I com a marc de referència la seva militància enèrgicament oposada al capitalisme desplegada des de l'adolescència i al llarg de tota la vida. En

el seu seminari, els últims anys va treballar profundament la concepció de la psique pel que fa a la imaginació radical, redefinint la interrelació entre representacions, desigs i afectes.

Una marea de records entrecreuat i interactius emergeixen quan ens remuntem en el temps. Èpoques de rebel·lions juvenils, de qüestionaments radicals que en el món desenvolupat culminarien en el Maig francès de 1968 i, en el nostre cas, aquest retorn imaginari ens remunta a una època similar, igualment carregada de lluites—resistència i creativitat—, que es va anticipar amb menys publicitat però coincidint amb els seus continguts. Montevideo no era ni és París quan s'intenta sacsejar la història. Tanmateix, ja als anys 50, els seus carrers havien aixoplugat un ampli ventall de moviments convergents i en molts casos interconnectats. Una seqüència de lluites que s'havia desplegat d'hora i de manera espontània, i que trobaven la seva confirmació en les posteriors "insurgències juvenils" i les elaboracions teòriques de pensadors com Marcuse, Goodman, Morin, Bookchin, Colombo, Bértolo, Loureau i tants d'altres, entre els quals Castoriadis va ocupar un lloc prominent.

Les nostres lluites per l'autonomia universitària, l'impuls del moviment estudiantil activament crític i creatiu, àvid d'autonomia i autogestió, amb les seves pròpies maneres de pensar i fer política, es van enfrontar radicalment al que estava instituït. Des de posicions apartidistes, antiautoritàries, federalistes, que en la seva projecció internacional s'expressaven com a "tercera posició", contra l'imperialisme ianqui i rus. La consigna "obriers i estudiants, units i endavant" mostrava una voluntat i una

decisió que recolzava en nombrosos sindicats autònoms, recuperant els perfils del sindicalisme revolucionari, enfrontant les tendències burocràtiques, sectàries i partidistes. I en aquest clima social creixia una manera inèdita de fer cultura: teatres independents, grups musicals i d'artistes plàstics irreverents, que rebutjaven tota forma d'art acadèmic i oficial; experiències autogestionàries de cooperatives de treball i formes comunitàries que procuraven prefigurar la societat desitjada; organitzacions veïnals autoorganitzades en la reivindicació de les necessitats d'habitatge, salut, participació i llibertat; l'emergència d'activitats d'extensió universitària connectades a les seves missions sociopedagògiques per tal de fer realitat els postulats de la llei orgànica d'una Universitat que es definia com "al servei de la societat".

Amb aquest suport intensament viscut, la visita de Castoriadis es va carregar de sentit, assentada en el reconeixement de les seves concepcions teòriques. La seva figura, convergència de compromís intel·lectual i militant, reunia antecedents que pivotaven entre les trobades en el seu París d'exiliat, que es va entrecreuar amb el nostre propi exili als anys 80, i aquest nou encontre programat, ara a Montevideo, en ocasió de la seva visita l'octubre de 1993.

En aquesta oportunitat, el diàleg va resultar summament privilegiat ja que a la seva condició de visitant, alliberat dels compromisos i rutines dels quals no es podia escapar a París, s'hi va sumar la intimitat que va predominar durant tota la seva estada. Així va ser com les idees que havien alimentat la nostra manera d'actuar tant en el si dels diferents moviments socials com en l'experiència comunitària en què ens haví-

em implicat des de la dècada dels 50, es van confrontar amb les de Castoriadis i vam descobrir similituds i paral·lelismes.

La seva influència, de totes maneres, havia tingut pes molt d'hora en aquells a qui Àngel Rama va denominar la “generació crítica”, incloent-hi nombrosos textos que portaven la firma de Paul Cardan o de Pierre Chalieu, que més tard vam descobrir que eren pseudònims que el protegien de l'amenaça de la seva condició “d'immigrant clandestí”. La nostra pròpia migració, en un altre exili provocat per la dictadura militar, havia facilitat algunes trobades esporàdiques, que culminaven en aquesta visita planificada que va permetre un intercanvi condensat i fructífer.

Pels carrers de Montevideo i en diàleg amb intents d'autonomia i autogestió

Molts diàlegs es van desenvolupar en una camioneta que ens traslladava d'un punt a un altre del seu itinerari per Montevideo, desafiant la seva curiositat intrínseca. L'observació d'una pintada en favor del SÍ, restes de la propaganda del plebiscit fet el desembre de l'any anterior, per definir la política privatitzadora que s'intentava imposar, va ser el tret de sortida d'interrogants que van actualitzar moltes idees seves.

“Què representa per a la gent aquesta oposició a les privatitzacions?” Quins són els termes del debat? Pel que vostès m'expliquen, aquí també es dona la confusió entre el que és públic i el que és estatal. No es visualitza que, tant la propietat privada com l'estatal, són formes

instituídes que legitimen l'enorme desigualtat de poder econòmic i de poder polític. Les lleis que legitimen la propietat privada o estatal escapen a la reflexió i el qüestionament”. Aquells traços enèrgics escrits damunt el mur van envair la conversa, fent-la anar cap a la consideració d'aspectes bàsics de la seva teoria centrada en “la institució imaginària de la societat”.

“El batibull de lleis que sustenten l'organització social semblen caigudes del cel. Escapen a la consideració lúcida de les persones, que acaben participant –en aquest cas concret– no de la decisió del que es fa amb els béns, sinó en la legitimació dels qui les administren en nom seu. Resten així ocultes o desplaçades altres formes possibles de vida social que reabsorbeixin o recuperin *allò polític* –aquestes formes democràtiques que en l'actual imaginari dominant han estat apropiades pels polítics professionals–, restituint-ho a *la política*, entesa com a activitat lúcida i deliberant, l'objectiu de la qual és la institució específica de la societat i de les instàncies de decisió, orientada a realitzar finalitats comunes i obres públiques que la societat s'hagi proposat deliberadament i amb la participació directa de tots els implicats. L'autonomia és el projecte que hem de rescatar des de l'imaginari radical, és a dir, des de la capacitat de creació sociohistòrica que potencialment té tot col·lectiu humà”.

Acompanyant-lo en el seu recorregut, vam poder recollir les seves opinions sorgides del diàleg i la confrontació amb els circumstancials interlocutors que s'anaven renovant. I alhora aprofundir en el coneixement de la seva vida mili-

Al mateix temps que hi ha un moviment col·lectiu, els individus es transformen i, alhora que canvien, emergeix un moviment col·lectiu.

tant, origen o explicació de la seva tasca d'investigador i de teòric.

Actiu participant dels moviments socials més radicals del seu temps, Castoriadis va semblar que refrescava, durant la seva estada, una sensibilitat que resulta estranya en temps de "conformisme generalitzat", com ell l'anomenà.

Així va ser com l'olor de tinta i paper, en visitar la nostra editorial, li va fer venir el record de les hores dedicades a la impressió de *Socialisme ou Barbarie* i d'innombrables materials de difusió teòrica i propaganda militant. Un somriure espontani li va il·luminar el rostre, envoltat pels qui treballàvem al nostre taller cooperativa, en rememorar les discussions, les coincidències i les divergències amb els seus companys "autogestionaris" (Claude Lefort, Daniel Blanchard, Guy Debord, Daniel Mothé, Jean Laplanche, Jean-François Lyotard, entre altres) que van compartir un procés —en altres circumstàncies i activitats— "familiar" al grup que a Montevideo tiràvem endavant l'"experiència de vida cooperativa integral" que anomenem "Comunidad del Sur". El diàleg es va activar en un joc de comparacions i crítiques reflexives, centrant-se en una anàlisi de les contradiccions ineludibles en tota organització "revolucionària" que enfronta "processos d'integració entre dues categories transitòries d'individus: *els militants*, que aguanta una feina d'anticipació ideològica i orgànica, definitiva d'un "grup específic" i que fan d'aquesta activitat l'eix de la seva vida, i els "*simpatitzants*", en procés d'integració, però sense la mateixa convicció ni

La tasca d'un home lliure és la de saber-se mortal i la de mantenir-se dret al peu d'aquest abisme, en el caos desproveït de sentit i en el qual nosaltres fem emergir el significat.

responsabilitat. El conflicte es fa inevitable, girant a l'entorn de la qüestió del poder/fer, que si bé és contradictori no pot ser obviat. La tasca de trencar aquesta confrontació superant la contaminació de modalitats típiques dels medis autoritaris, d'alguna manera "edípiques", és la prova crucial per als grups radicals. És el nus que explica el predomini de les escissions que es reproduïxen en tot tipus de grup, però de les quals són especialistes els grups pre-

tesament revolucionaris, siguin troskistes, anarquistes, socialistes... L'exuberància de Partits Únics Revolucionaris és una mostra d'aquesta tendència 'innata'. L'escissió de 1958 que vam viure a *Socialisme ou Barbarie* no és més que una comprovació d'aquesta amenaça nefasta."

L'intercanvi es va accelerar a partir d'aquest reconeixement de semblances i diferències. La nostra experiència basada en idees llibertàries estava inspirada en realitzacions revolucionàries com la Comuna de París de 1871, les col·lectivitats camperoles d'Aragó o les socialitzacions urbanes a Barcelona, durant la Revolució Espanyola de 1936-39, els consells obrers d'Hongria el 1956. Però sobretot s'afincava en les posicions i experiències viscudes en el moviment estudiantil, que als anys 50 ens havien embolcallat en la lluita per l'autonomia universitària i que ens havia permès participar en formes sindicals, cooperatives, culturals i veïnals autònomes des de posicions antiimperialistes "terceristes". En el diàleg es van fer evidents les semblances, tant en els seus valors com en les seves dificultats.

Per a la seva sorpresa, Castoriadis es va assabentar que, paral·lelament a la seva reflexió crítica sobre el marxisme i l'estalinisme elaborada en els anys 50, els estudiants uruguaians en la mateixa època manifestaven al crit de “ni russos ni ianquis” el seu rebuig a “tot imperialisme”, i va “descobrir” que a l'Uruguai s'havia produït l'emergència d'un “imaginari radical” coincident, sense

cap referència directa comuna, amb el procés viscut pels membres de Socialisme o Barbàrie, que combatien contra l'estalinisme en totes les seves formes, tractant de desenvolupar un marxisme antidogmàtic. Una crítica que, en el seu cas, havia culminat en una situació dilemàtica. Des d'una reflexió seriosa i exhaustiva sobre l'URSS i tots els països autodenominats socialistes havia arribat a la conclusió que eren sistemes capitalistes d'Estat, és a dir, societats dirigides per una nova classe dominant (la burocràcia) d'explotadors autoanomenats socialistes. La seva anàlisi sociològica mostrava que era un sistema creat a fi que els dirigents de l'Estat i del Partit ocupessin el lloc de les classes dominants, tant en la política com en l'economia, mentre que la situació real dels treballadors i de la gent del carrer no experimentava canvis. Així havia arribat a la conclusió que la seva definició “de marxista revolucionari l'havia dut a optar entre ser marxista o revolucionari”.

La necessitat i els esculls de les experiències autogestionàries

Dels apunts d'aquella conversa amb els integrants de la Comunidad del Sur

val la pena rescatar algunes idees:

“Abans que res vull reconèixer-los el seu compromís i decisió, però alhora assenyalar la feblesa de tota creació autogestionària, ja que sempre voreja el fracàs mentre no s'aconsegueixi un canvi social global.

Hem de retornar al seu lloc el fet de treballar, de produir, de crear i també de participar en projectes col·lectius amb els altres.

- La història humana és creació. L'aparició de noves formes sociohistòriques no és previsible, ja que no és ni produïble ni

deduïble del que li precedeix. Les formes noves resulten d'una creació no determinada dels éssers humans, la qual cosa significa que la seva creació apareix, des del punt de vista de la lògica habitual, com un cercle viciós. Al mateix temps que hi ha un moviment col·lectiu, els individus es transformen i, al mateix temps que canvien, emergeix un moviment col·lectiu. No té sentit preguntar quin precedeix l'altre: els dos pressupòsits depenen l'un de l'altre i són creats alhora. És com l'ou i la gallina, o millor, com l'emergència de la primera cèl·lula vivent.

- La vida no té més sentit que el que siguem capaços d'atorgar-li. No tenim la capacitat ni el coratge d'admetre que el sentit de la nostra vida individual i col·lectiva no el pot omplir una religió o una ideologia. El sentit no ens pot ser donat com un regal. Per tant, l'hem de crear nosaltres mateixos.

- La tasca d'un home lliure és la de saber-se mortal i la de mantenir-se dret al peu d'aquest abisme, en el caos desproveït de sentit i en el qual nosaltres fem emergir el significat. Sabem que un home tal i una comunitat tal altra poden existir. En reali-

tat ha estat sempre així, encara que sense la consciència lúcida que és sempre la societat la que es dona la seva pròpia estructura.

- Hem de retornar al seu lloc el fet de treballar, de produir, de crear i també de participar en projectes col·lectius amb els altres, de dirigir-se a un mateix, sigui individualment o col·lectivament, de decidir les orientacions socials.
- Existeix actualment un temps imaginari que consisteix en la negació o la ignorància del passat i del futur, un temps sense veritable memòria i sense veritable projecte.
- L'esperit de la nostra època és la trivialitat.”

Des d'aquest diàmetre microsòcial, experimental i creatiu, oscil·lant entre encerts i errors, però sempre autoorganitzat i autogestionat, que li aportava la presència de la Comunitat del Sur, el seu recorregut per Montevideo va saltar a la instància acadèmica que estava prevista com a central en la seva visita. La sala del Consell Central de la Universitat, plenament il·luminada, estava plena de gent jove, àvida d'alternatives i cansada de posicions repetitives, científicament descriptives però sense perfils crítics i, per això mateix, més a prop de legitimar les estructures instituïdes i naturalitzades. També s'havia donat cita un nombrós nucli de destacats universitaris, en la seva àmplia majoria especialitzats en ciències socials. Un clima carregat de tensions i d'expectatives dissemblants va ser l'escenari d'aquell encontre.

La democràcia com a invenció i la necessitat de la seva desconstrucció

L'exposició de Castoriadis va començar amb una crítica radical a allò que els polítics i politòlegs anomenen “democràcia”, passant ràpidament a postular la necessitat d'una societat que procuri l'autonomia individual i col·lectiva, rescatant la capacitat política de tot ésser humà,

que s'incrementa i es potencia a través de formes associatives.

“El que s'anomena ‘democràcia’ no designa altra cosa que una oligarquia liberal. Tant a França com als Estats Units, i suposo que aquí també, l'activitat política ha estat apropiada per als partits polítics burocràticament organitzats, en estructures jeràrquiques més o menys ocultes. En aquest sistema oligàrquic, el ciutadà queda exclòs de la política. No trobarem enlloc un ciutadà responsable o una col·lectivitat reflexiva, deliberativa i amb possibilitats de participació.

En realitat, contemplem tot allò contrari del que la democràcia proclama i que hauria de concretar-se en un règim d'autoinstitutció explícita, de deliberació i reflexió, basat en la capacitat dels ciutadans de governar-se i ser governats, per mitjà d'institucions que en comptes de limitar-se a fomentar la participació formal en instàncies electorals periòdiques, permetin la participació real i directa en els àmbits de poder efectiu”.

Segons Castoriadis, “aquesta és la raó per la qual la política està sent totalment qüestionada, i particularment el rol dels polítics. Això s'expressa en una creixent desafecció o desinterès pels

***El que s'anomena
'democràcia' no
designa altra cosa
que una oligarquia
liberal.***

jocs de la democràcia formal. La post-modernitat, fins i tot en les ciències socials, sembla desconèixer o, el que seria pitjor, negar aquesta realitat social que no es pot amagar. La gent ja no creu en les “autoritats” instituídes. Les significacions estan trastocades. Però l’entramat simbolicopràctic que amaga i expulsa al mateix temps facilita la instal·lació de formes tecnocràtiques i corporatives”.

“Actualment tots estem convençuts de la manipulació i la corrupció que hi ha en les activitats partidistes i en les formes de gestió exercides des de posicions governamentals.

Les possibilitats d’un canvi radical en el teixit simbòlic, que habilitarien un qüestionament de les formes heterònomes que regulen les relacions entre els individus, no són tan ínfimes com sostenen alguns: vivim un moment de confusió, un veritable desgavell. El capitalisme ha desenvolupat fins a les seves últimes conseqüències una manera de percebre els altres, incloent-hi la naturalesa, el resultat de la qual és un ésser antropològic orientat al consum, focalitzat a fer diners i a gaudir –quan en té l’oportunitat–, sense cap altre referent. Però aquí hi ha una profunda contradicció. Aquest mateix règim va necessitar, i necessita, un individu apassionadament orientat fins a la institució històrica de formes empresarials, productivistes, recolzades en la idea d’un progrés i desenvolupament il·limitats. Però aquest tipus ha estat destruït per la pròpia evolució del sistema. L’empresari identificat amb el seu projecte, amb

El capitalisme ha desenvolupat fins a les seves últimes conseqüències una manera de percebre els altres, incloent-hi la naturalesa, el resultat de la qual és un ésser antropològic orientat al consum, focalitzat a fer diners i a gaudir, sense cap altre referent.

capacitat d’iniciativa, de creativitat tot i que mesquina, ha estat substituït per burocràcies àmplies i anònimes.

La intel·lectualitat hegemònica en el nostre país (inclosa la universitària) no està certament habituada a acceptar opinions tan radicals com les esbossades per Castoriadis, per a qui “els sistemes vigents provoquen rebuig, apareixen sostenint societats on regna un buit total de significació. O carregades de significacions buides, incapaces d’autosustentar-se. L’únic valor és el diner, l’èxit en els mitjans i en les esferes del poder. Això explica, d’alguna manera, el

ressorgir de significacions religioses, que recuperen un lloc en la vida social. Des d’aquest punt de vista negatiu; és també important veure que la influència de les instàncies de poder típiques d’Occident, es manifesta gairebé exclusivament en la transmissió de tecnologies instrumentals i organitzatives, com les dictadures militars o les guerres, la manipulació televisiva, la omnipresència del mercat, etc.; i molt menys en la difusió dels drets humans, la reflexió i el pensament crític, que són part fundadora del llegat cultural d’Occident”.

Conformisme i creativitat enfrontats

Preguntant per la significació dels moviments socials i els seus intents per redefinir el que hauria d’entendre’s per política i per la seva contribució a un projecte d’autonomia, Castoriadis va respondre que “a pesar de tots els intents fets des del poder instituït, els

conflictes i la lluita subsisteixen. No estem davant d'una societat morta. Però és evident que el que hem anomenat el 'conformisme generalitzat' que tipifica la nostra època, està present en tot. Contamina tots els individus que es consideren lliures, quan en realitat organitzen les seves vides per adequar-se al sentit preestablert, en lloc de donar sentit a les seves vides des de la lucidesa i la solidaritat. El cas més representatiu pot ser el del moviment ecologista. Sorgit des d'un intent d'autonomia, d'un reflexionar sobre el que es pensa i, a partir d'això, del que es fa, ha lliscat en moltes de les seves expressions cap a un conformisme i un acomodament al sistema. Això implica una contradicció evident i una assimilació o mimetització amb l'imaginari dominant, la negació del qual hauria de ser una part substancial del seu projecte. Els partits verds en aquest sentit són paradigmàtics, van desembarcar en conductes funcionals i els seus dirigents van adoptar rols i conductes similars als de qualsevol dirigent polític".

Naturalesa i societat: un vincle incestuós

Una reunió programada amb ecologistes i periodistes va fer reprendre la temàtica ambiental. "El paradigma ecologista suposa un qüestionament global." La revisió crítica de les relacions entre els éssers humans, enteses com a sistema que ha d'atendre les necessitats de tota la persona i de totes les persones, incloent-hi les responsabilitats davant de la naturalesa i les genera-

cions futures, es va desplaçar inevitablement cap a les "institucions" que el mateix moviment ecologista ha contribuït a crear:

L'empresari identificat amb el seu projecte, amb capacitat d'iniciativa, de creativitat tot i que mesquina, ha estat substituït per burocràcies àmplies i anònimes.

"Puc assegurar-los que a Europa molts ecologistes són l'expressió d'un doble equívoc. D'una banda, mostren una confusió ideològica i, de l'altra, un oportunisme carrincló. Aquestes dues inadequacions provoquen una renúncia al debat polític i, amb ella, una negació de les bases mateixes del pensament

ecologista, ja que la qüestió ecològica implica un plantejament radical respecte de la totalitat de la vida social: tenir cura del medi ambient exigeix un canvi en el model de vida de la societat com a totalitat, la renúncia a seguir la cursa del consum desenfrenat i contaminant i en modes de producció basats en el lucre i la depredació. Això no vol dir que les alternatives hagin de plantejar-se en termes de tot o res. Però des d'un punt de vista ecològic, pensar globalment i actuar localment requereix una acció lúcida que tingui present l'horitzó de la globalitat i que s'inscrigui en la totalitat del problema sociopolític".

Per al pensador grec, "plantejar-se la tasca de crear partits verds o integrar parlaments, o ocupar llocs en ministeris és un contrasentit. Són institucions d'una forma política que precisament ha contribuït a la crisi ecològica. D'altra banda, com vaig voler deixar clar en els meus diàlegs amb politòlegs a la Universitat, el Parlament no és mai un lloc de presa de decisions. Els debats hi són estèrils, es desenvolupen sobre la base de discussions bizantines. Qualsevol filòsof polític pot constatar que la pro-

cupació principal dels anomenats representants que ocupen un lloc en el poder és precisament mantenir aquest lloc. Tothom sap que les decisions polítiques giren al voltant dels partits més influents, jeràrquicament organitzats i altament burocratitzats.”

Hemisferis enfrontats: origen de noves bogeries

La conversa va derivar cap a la crítica d'allò que Castoriadis va denominar “un cert simplisme inherent al pensament tercermundista” que, en oposar les categories de nord i sud com a eix del conflicte del nostre temps, pot arribar implícitament a ignorar la fragmentació social existent a l'interior d'aquestes societats. “Evidentment hi ha països rics i pobres. És una realitat. Però això no vol dir que no hi hagi contradiccions a l'interior de cada un dels països i regions, que no hi hagi una elit de privilegiats en els països pobres i grups socials molt pobres en els països desenvolupats. De totes maneres, no podem ignorar que està sorgint una oposició global entre països pobres i rics, independentment de les classes socials. Jo ja no raono exclusivament en termes de classe. A cada societat hi ha una mena de piràmide: a dalt hi ha un 5 % d'irrecuperables, aferrats al seu estatus privilegiat, a sota hi ha un 15 % de molt pobres i marginats. I al mig un 80 % de persones interessades en una transformació. Els que són a la base de la piràmide són apàtics i incapaços de reaccionar. Aquest fenomen es va posar

A cada societat hi ha una mena de piràmide: a dalt hi ha un 5 % d'irrecuperables, aferrats al seu estatus privilegiat, a sota hi ha un 15 % de molt pobres i marginats. I al mig un 80 % de persones interessades en una transformació.

de manifest el Maig del 68: els quadres de les fàbriques, fins i tot aquells que estaven ben remunerats, anaven a les assemblees. L'oposició no era simplement entre patrons i treballadors, sinó entre reaccionaris i no reaccionaris”.

Tornant al tema del tercermundisme va remarcar que “el Tercer Món és tercer món en la mesura que els seus habitants no han assimilat i resisteixen el capitalisme”.

A la recta final de la seva estada a Montevideo, Castoriadis va reprendre el tema de l'ecologia:

“Els règims actuals, el capitalisme en totes les seves

versions, ha posat en menys de dos segles el nostre sistema global en una situació molt difícil, embarcant-nos en una crisi potser letal o si més no provocadora de danys que poden ser irreversibles. Molts ecologistes, però, tenen una profunda confusió ideològica. Per exemple quan es plantegen que no són d'esquerreres ni de dretes. Fins i tot admetent que la distinció entre dreta i esquerra ja no explica gran cosa, això no vol dir que no hi hagi diferències entre aquells que desitgen una transformació de la societat i aquells que s'hi oposen.

Per això és inacceptable la reducció de la política a la defensa dels interessos econòmics. Des d'una perspectiva ecològica cal promoure la transformació de la societat, de manera que els interessos econòmics deixen de ser el factor dominant en la formació de les actituds polítiques i de la formulació de les activitats productives.

De la ecologia a la autonomia, títol del

llibre que vaig escriure amb Daniel Cohn-Bendit, segueix sent un camí per recuperar o crear un entorn, un medi ambient, on la llibertat i la solidaritat s'insereixin en l'imaginari col·lectiu i orientin l'acció i el pensament dels individus i dels moviments socials. La participació en activitats autogestionàries, en comunitats que intentin superar les relacions encarcarades i alienades de la

societat actual, la veig com una manera de treballar per a la realització del món que vull. Com deia a *La institución imaginaria de la sociedad* cal encoratjar el desig i la necessitat d'una altra societat diferent de la que visc. I treballar a favor d'ella”.

Montevideo, Comunidad del Sur
Desembre de 2007

"Estrategias de la imaginación" (o si m'ho permet l'autor, "Un tranvía llamado deseo")

per **Sílvia Jove Gran**

Apassionant. Especialment per a una generació a qui se'ns fa difícil projectar una realitat diferent de l'establerta, la generació dels qui hem nascut i crescut en la democràcia i per a la qual la paraula llibertat no va associada a lluita, sinó a quotidianitat. Per tant, un concepte esbiaixat, que vivim en tercera persona perquè no l'hem experimentada mai.

Per això, la llibertat amb què l'Alfonso Vázquez planteja les bases d'una nova realitat social és tot un regal. I faig ús de la paraula llibertat entesa com la capacitat de fer plantejaments que no prenen com a punt de partida la realitat actual, sinó que se'n deslliura i es permet repensar des de l'origen. Com bé diu en un moment del llibre: no hem de pensar en la finalitat (el canvi), sinó en allò que el motiva.

I què el motiva? El desig. El nou llibre de l'Alfonso Vázquez és una crida a la innovació a través del desig.

Estrategias de la imaginación es mereix una lectura amb els cinc sentits, ja que totes i cada una de les frases està carregada de contingut i suposa un pas endavant.

A risc de caure en una simplificació massa ordinària, intentaré plasmar aquells punts que, sota el meu parer, esdevenen fonamentals en el discurs de l'Alfonso Vázquez.

En les pàgines d'*Estrategias de la imaginación*, es posa de manifest la incapacitat de les nostres organitzacions, en tots els àmbits (empresa, educació, política...) de renovar-se i evolucionar, ja que la pròpia idea d'innovació, tal com està plantejada avui dia, ens determina, per definició, un resultat no-innovador. Tots els esforços per crear una metodologia per innovar, per quantificar la innovació, per premiar la innovació, no fan més que reduir-la a mesures numèriques que la mutilen. Com deia anteriorment, per innovar no hem de pensar en innovació (finalitat), sinó en la voluntat, el desig i la il·lusió de fer coses que es distancien de les habituals i això només pot tenir com a protagonista l'individu. Per tant, no innoven les organitzacions, innova la persona.

Però avui dia, la persona sembla estar condicionada a un bé comú superior (un tòtem) que es materialitza en el rol de les organitzacions. Les organitzacions determinen el comportament de les persones que en formen part i tendeixen a objectivar-ne les conductes en pro del benefici comú. En la mesura que s'estableix un estàndard conductual, es limita el potencial de la persona. El problema, per tant, està servit, ja que, com apunta l'autor, el coneixement només existeix en la persona, i

per tant és aquesta la protagonista de l'esdevenir de la societat.

Només prioritzant la persona per sobre de qualsevol tipus d'organització podem canviar aquest paradigma i donar pas a les organitzacions del segle XXI. Organitzacions que es comencen a intuir sota una forma diferent, conceptualitzades com a xarxes de persones que treballen en cooperació.

L'origen de la contradicció que vivim actualment s'origina en una mentalitat heretada de l'època de la revolució industrial on la persona era tan sols un recurs (mà d'obra) i, per tant, la seva aportació a l'organització quedava emmarcada i reduïda a les hores treballades. Un cop fora de la fàbrica, la relació laboral desapareixia.

Avui hem virat cap al treball del coneixement, un treball de fort component cognitiu. Per tant, ja no estem llogant mà d'obra, sinó que tota la nostra persona està en generació i gestió contínues, tant dins com fora de l'organització, tant dins de l'horari laboral com fora d'aquest. Per tant, la quantificació del treball com a mesura per fixar el

salari a partir d'un horari perd del tot el sentit.

El coneixement, reflexiona l'autor, és una combinació indissoluble entre pensament, emoció i acció. Per tant, el treball basat en el coneixement va més enllà de la idea de desenvolupar una "feina", es tracta del mateix desenvolupament com a éssers humans. Si no som capaços d'aprofitar la potencialitat de la persona per sobre de qualsevol tipus d'organització, no podem innovar.

Tot aquest discurs, lluny de quedar-se en un terreny teòric, pren forma a través de les pàgines del llibre. Ens suggereix, ens dóna idees, pistes de com transformar l'organització.

Val a dir que l'Alfonso Vázquez treballa com a consultor duent a terme processos de reflexió estratègica en tot tipus d'organitzacions. Per tant, els plantejaments que aquí formula no són un apunt conceptual sinó un buf d'aire fresc de cara a afrontar la transformació pràctica i real de les nostres organitzacions.

El crepuscle de l'era tràgica del petroli

Ramón Fernández Durán

Ed. Icaria

(amb subtítol: "Pico del oro negro y colapso financiero (y ecológico) mundial"). El llibre es publica conjuntament per Virus (www.virus.org) i Ecologistas en Acción (www.ecologistasenaccion.org)

El final de l'Era del Petroli ja es troba a l'horitzó. Aquest final no tindrà lloc quan s'acabi el petroli, sinó bastant abans, quan comenci i s'aprofundeixi el declivi de la seva oferta, a partir de l'anomenat pic del petroli, tal com alerta aquest text. Però aquesta Era del Petroli que hem viscut especialment en el segle XX, ha estat també una era tràgica. D'aquí ve el títol del llibre. Aquesta obra apunta les claus per comprendre l'enorme transcendència dels nous escenaris que s'obren, i examina com les actuals estructures de poder es preparen per abordar-los recorrent a mesures cada cop més autoritàries i bel·licistes. Però també s'assenyalen les oportunitats que se'ns obren amb tot aquest marasme per poder caminar cap a altres móns possibles."

Empresa Cooperativa y Liderazgo

Iñazio Irizar

Ed. LKS i Mondragon Unibersitatea

En aquest llibre s'aborda el prisma del lideratge dins el grup Mondragon (MCC) des de deu angles diferents. En parlen els quatre presidents del Consell General de MCC, el president del Consell Rector del grup Ulma i el del Consell Social de Caja Laboral, el coordinador del projecte Irizar i el gerent de Coccio de Fagor Electrodomésticos i, finalment, el gerent de LKS Consultores i el professor de la Facultat d'Empresarials de Mondragon Unibersitatea.

En conjunt, es parla de l'evolució històrica i la projecció futura del lideratge a MCC, de la visió democràtica i social de la participació i el lideratge social, i de les característiques dels líders en general i dels de MCC en particular.

Aquesta obra és probablement el més complet compendi de lideratge individual i compartit en l'experiència cooperativa de Mondragón.

Sol y sal del mar

Paisajes de la memoria, gramática de la esperanza

Daniel Jover

Ed. ICARIA

Sol i sal de mar és la metàfora en què Daniel Jover condensa el seu univers

simbòlic i literari. Ens presenta històries sense arguments, contes veritables, narracions poètiques i pensaments extremitats. Escrit amb la llibertat que dóna l'assaig impressionista a base d'intuïcions, experiències i reflexions crítiques per construir diàlegs i ponts de confiança sobre el temps.

Cada relat construeix un microcosmos que servirà per descobrir les seves arrels i obrir perspectives de futur i compromís. Amb aquest original llibre, l'autor recupera paisatges de la memòria que van ser la base d'una gramàtica de l'esperança essencial.

La seva tesi central és que tot ho comprendrem millor quan aprenem a recordar sense malenconia i ens comprometem amb els models d'economia cooperativa, ecològica, justa i solidària. Sense amor a l'agricultura camperola ni respecte per la terra, l'ètica de la cura i del treball solidari desapareix. En aquesta obra s'aposta per la responsabilitat de creure en el futur per construir un món millor. Tan sols hi haurà vida mentre hi hagi esperança.

Daniel Jover és soci-fundador de l'Equip Promocions, membre del Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia, de l'Institut Paulo Freire i de la Xarxa d'Economia Solidària. Ha publicat *Praxis de la esperanza*, *Empleo Juvenil* i *Trabajar para Vivir*.

Exclusió social

Dels marges al cor de la societat

Anna Jolonch

Col·lecció Observatori dels Valors núm. 8
Fundació Carulla-ESADE

En la societat actual, ningú no queda exempt del risc d'exclusió i tothom pot acabar sense sostre. Pot semblar un advertiment, però és una de les moltes conclusions científiques de l'autora d'aquest llibre. Pobresa, inclusió, exclusió, integració, marginació... són mots per dir la mateixa cosa amb diferents significants. En el fons, però, persones que pateixen i persones que miren com pateixen altres persones. Infants, dones, avis, joves, immigrants, vídues, desnonats, aturats, solitaris... Una llista cada vegada més gran en una societat cada vegada més benestant. La paradoxa pot ser la mirada, perquè mirar-se un mateix hauria de ser, també, mirar els altres. I més enllà de la ciència, la condició humana és sovint generosa, sovint miserable.

Idealistas.org
www.idealistas.org

És una xarxa global de persones que cerquen un món millor. Compta ja amb 600.193 membres. La seva missió és la de intentar que les bones intencions passin a l'acció a tot arreu del món.

Tot això ho fan connectant persones, idees, organitzacions i recursos de totes les maneres possibles i construint una xarxa global de persones que comparteixen la seva visió.

Des d'aquesta comunitat virtual s'ofereix:

- Trobar: persones, organitzacions, grups, ofertes d'ocupació, oportunitats de voluntariat, esdeveniments i més.
- Registrar: per rebre avisos per correu electrònic amb noves oportunitats que coincideixin amb els teus interessos, i crear un perfil personal per connectar amb altres idealistes.
- Publicar: crear un perfil per a la teva organització a Idealistas.org i publicar oportunitats, programes, esdeveniments i més.
- Sumar: trobar o crear un Grup per connectar amb altres.
- Difondre: incloure contingut d'Idealistas.org en el teu lloc web.
- Explorar: aprendre sobre acció comunitària, organitzacions socials i d'altres en els centres de recursos.

E-Emprendedoras
www.e-emprendedoras.es

E-emprendedoras és una plataforma digital adreçada a dones, que dona suport a qualsevol persona que vulgui iniciar una empresa d'economia social. La diferència entre aquesta i altres plataformes digitals és que E-emprendedoras es centra en l'anàlisi de les competències emprenedores de les dones, basant-se en un diagnòstic previ de gènere realitzat en l'àmbit europeu.

A la Plataforma es troben eines teòriques i pràctiques, com ara un catàleg de competències emprenedores de dones, documentació de suport per emprendre, tallers formatius sobre competències emprenedores, eines per gestionar el temps i elaborar un pla d'aprenentatge propi, jocs de simulació, tests diagnòstics, casos pràctics de dones, d'intercanvi d'idees, projectes, fòrums blogs, tauler d'anuncis, àrea de finançament, noves tecnologies i altres.

E-emprendedoras ha estat realitzada per AMECOOP I COCETA a través del Pla AVANZA del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç, Secretaria d'Estat de Telecomunicacions i per a la Societat de la Informació.

Tota la informació de la plataforma està disponible a www.e-emprendedoras.es